

MOKSLO LIETUVA

2003 m. vasario 20–kovo 5 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 4 (272)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

**Mielus skaitytojus
sveikiname
Vasario 16-osios,
nepriklausomos
Lietuvos paskelbimo
85-ųjų metinių, proga!**

Būties formų pasaulio kūrėjas

Skulptorius Antanas Žukauskas galėtų jaustis populiariausiu Lietuvos menininku bent jau todėl, kad kiekvienas šalies gyventojas kasdien prisiliečia prie jo kūrinių. Ne parodose ar meno galerijoje, bet gyvenimo kasdienybėje, kartais net ir pačioje banaliausioje. Teisybė, ne visi suvokia, kad tai Antano Žukausko kūrybos vaisiai, bet tai jau ne menininko rūpestis.

Nukelta į 5 p.

A. Žukausko skulptūra Lašas (1972)

Taikytis prie laikmečio reikalavimų

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Lietuvos kolegijų direktoriams naują jūrų navigacijos treniruoklį demonstruoja kapitonas R. Začekis

Šiais metais pirmasis Lietuvos kolegijų direktorių posėdis buvo surengtas sausio 31 d. Klaipėdos jūreivystės kolegijoje. *Mokslas Lietuvos* požiūriu šis renginys ypatingas dėl dviejų dalykų. Pirma, Kolegijų direktorių konferencijai prisistatė naujasis LR švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius, atsakingas už aukštąjį mokslą, dr. Saulius Vengris, kalbėjęs apie kolegijų vietą Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje. Antra, kolegijų direktoriai turėjo progos susipažinti su naujausia Klaipėdos jūreivystės kolegijos mokymo įranga, moderniais treniruokliais, kurie visiems padarė labai didelį įspūdį.

Kolegijų reikšmė regionams

Naujojo ministerijos sekretoriaus dr. Sauliaus Vengrio prisistatymas kolegijų direktoriams ir jo požiūriu į kolegijų vietą Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje išdėstymas – tai ir savotiška naujojo pareigūno inauguracija.

Dr. S. Vengrį daugelis pažįsta kaip buvusį Vilniaus universiteto prorektorį, kuris net devynerius

metus (nuo 1993 m.) ėjo šias pareigas, kelis mėnesius buvo ir šio mūsų seniausio Universiteto laikinuoju rektoriumi. S. Vengris ryžtingai gynė savosios *Alma mater* interesus nuo kritikos, kurios pakako, Universitetui trejus metus faktiškai neturint rektorius.

Gal ne visi žino, jog S. Vengris 1964 m. baigė VU Fizikos fakultetą, čia apsigynė mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją. Jo mokslinių tyrimų sritis – optinės ir

fotoelektrinės netvarkųjų puslaidininkinių savybės. 1983 m. jam suteiktas Kietojo kūno elektronikos katedros docento vardas, 1992–1993 m. S. Vengris buvo Fizikos fakulteto dekanas. Mokslinį darbą dirbo ir Prahos Karlo universitete.

Tiek žinių iš sekretoriaus dosjė. Nors S. Vengris vilnietis (gimęs 1942 m.), bet sakosi turįs silpną jūreivystei. Mat jo senelis tarnavo caro laivyno linijiniame laive

Nukelta į 10–11 p.

Naująjį švietimo ir mokslo ministerijos sekretorių Saulių Vengrį sveikina Statybos ir dizaino kolegijos direktorė Nijolė Kikutienė

2-3 p.

KONFERENCIJOJE
„LIETUVOS
MOKSLAS IR
PRAMONĖ“

5 p.

ŠALIES
MOKSLO
ATEITIS – NE
UŽSIENIUOSE

6 p.

ALEKSANDRO
TARGAMADŽĖS
DARBŲ
PARODA

7, 13 p.

KOLEGIJOS IR
UNIVERSITETAI
– PARTNERIAI
AR
KONKURENTAI?

19 p.

MŪSŲ
MOKSLININKAI
VIS DAR
LAUKIA GODO

Konferencijoje Mokslas ir pramonė

Kas septyneri metai žinių kiekis padvigubėja. Dabar žaibiškai progresuoja technologijos mokslai. Dėl globalizacijos ir interneto informacija visiems prieinama, o XXI a. pirmoji pusė tampa sensorių, implantuotos informacijos ir dirbtinio intelekto arena. Dabar viename DVD

diske telpa 32 tomų Jungtinės Karalystės enciklopedija (*Encyclopedia Britannica*). Ar dabartinis Kauno technologijos universitetas sugebės išlaikyti rinkos poreikių egzaminą? Šią problemą KTU vasario 7 d. vykusioje respublikinėje konferencijoje *Lietuvos mokslas ir pramonė: uni-*

versitetai žinių visuomenėje analizavo LMA akademikas, KTU rektorius prof. Ramutis Bansevicius.

Gyvo klausytojų atgarsio susilaukė ir GTV firmos direktoriaus prof. Juozo Gecevičiaus kalba, kurią taip pat spausdiname.

TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS – ŽINIŲ VISUOMENEI

Jono Klėmano nuotrauka

Pranešimą skaito Kauno technologijos universiteto rektorius prof. Ramutis Bansevicius

KTU, didžiausios šalies technologinio profilio aukštosios mokyklos, vadovas pabrėžė, kad šiame universitete daug dėmesio skiriama vienoms iš prioritetinių aukštųjų technologijų programos krypčių – informatikai ir mechatronikai. Pasak prof. R. Banseviciaus, KTU mokslininkai dalyvauja įvairiuose valstybės ūkio plėtojimo, mokslo, pramonės ir paslaugų sferos integracijos procesuose. Daug prisidėta rengiant Lietuvos mokslo ir technologijų Baltąją knygą. Ūkio ministerijai talkinama rengiant Strateginį ūkio ir ekonomikos plėtros iki 2015 m. planą. Modernios technologijos bus materializuojamos septyniuose mokslo ir technologijų parkuose. Vieno jų – Kauno informacijos ir aukštųjų technologijų parko – steigėjas yra KTU. Praėjusių metų pabaigoje pasirašytas Nacionalinis susitarimas siekiant ekonominės ir socialinės pažangos. Tad dabar labai palankus momentas kurti ir plėtoti modernias technologijas. Tačiau kas jomis dirbs? Ar dabar rengiami specialistai patenkins laikmečio reikalavimus?

Norėdami būti konkurentiškai švietimo paslaugų tiekėjai privalėsime sukurti ir besimokantįjį orientuotą aplinką. Būtina keisti studijų procesą taip, kad studentas galėtų mokytis jam patogiu laiku ir jam tinkamoje vietoje (darbas ir studijos greta). Štai Šveicarijos Ciuricho technikos universitetas sieks kiekvienam studentui užtikrinti pastovų internetinį ryšį su dėstytojais. Be abejo, čia keliami ypatingi reikalavimai įrangai, dėstomiems dalykams bei dėstytojams.

Mūsų šalyje taip pat pažangi informacijos bei komunikacijų technologijų naudojimas tampa vis svarbesnis. Tai leidžia ne tik efektyvinti studijų procesą, kai mokymo medžiaga pateikiama skaitmeniniu būdu (kompiuteriu tinkluose, kompaktine plokš-

ma kompiuterinės lingvistikos studijų programa, kurioje daugiausia dėmesio skiriama lietuvių kalbos studijoms ir jų pritaikymui kompiuterinėms technologijoms. Pradedamoje muzikos technologijos studijų programoje integruotos humanitarinių, meno ir informatikos dalykų studijos, kurių pagrindinis akcentas – naujų technologijų taikymas muzikos srityje. KTU taip pat įvestos naujosios sporto ir biomedicininės inžinerijos, medicinos fizikos ir mechatronikos studijų programos, planuojama dar įdiegti integruotas kelių mokslo sričių programas.

Tyrimais įrodyta, kad darbdaviai svarbiausiomis jaunojo specialisto savybėmis laiko gilią profesines žinias, gebėjimą naudotis informacinėmis technologijomis, iniciatyvumą, kūrybiškumą, kritinį inovacinį ir tarpdisciplininį mąstymą, gebėjimą kelti naujas idėjas. Tačiau tenka pažymėti, kad studentų motyvacija dar silpna. Todėl labai svarbu kurti aplinką, kurioje jaunuolis susivoktų, kad būtina kelti kompetenciją ir profesinę kvalifikaciją norint išlikti tikru profesionalu žinių visuomenėje.

Atsakydamas į kai kuriuos priekaištus universitetams rektorius prof. R. Bansevicius sakė: *Aukštųjų mokyklų nereikėtų kaltinti neracionaliu lėšų panaudojimu, juolab kitaip menkinti jų prestižą. Pastaruoju metu padėtis iš tiesų per daug dramatiškesnė. Universitetai – ne UAB, todėl finansuoti tik sėkmingai dirbančius profesorius ir programas gana rizikinga.* Universitetai – šimtmečiais kuriama sistema. Lietuvos nepriklausomybei tik šiek tiek daugiau kaip 10 metų. Įvertinus menką finansavimą, bendrą Lietuvos ekonomikos lygį ir ūkio nuosmukį, universitetai Lietuvoje dirba gana neblogo, nors esama ir trūkumų.

Be abejo, universitetai, priimdami žinių visuomenės plėtros iššūkius, privalo būti visokeriopa skatinami ir remiami finansiškai.

Dr. Vilius Misevičius,
KTU docentas

Pranešimų klausytojų švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius, Lietuvos pramonininkų konfederacijos tarybos narys R. Jasinavičius, Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas K. Makariūnas ir LR ūkio ministerijos valstybės sekretorius G. Miškinis

INOVACINIŲ PROJEKTŲ GALIMYBĖS

Optimistiškai nuteikia prof. Juozo Gecevičiaus prakalba

Inovacinių projektų tikslas – pasiekti norimą rezultatą daug mažesniais sąnaudomis. Jie turėtų padėti veiksmingai spręsti verslo problemas, užtikrinti įmonių gebėjimą konkuruoti ir pelną.

Turime nemažai įgyvendintų inovacinių projektų pavyzdžių. 1992–1993 m. akcinei bendrovei *EKRANAS* buvo pasiūlyta ekrano – kaukės mazgo adaptyvaus surinkimo technologija. Šio inovacinio projekto esmė – surinkti reikiamu tikslumu labai svarbų kineskopo mazgą, kai pagrindinės mazgo dedamosios, t. y. ekranas ir kaukė, yra netikslūs, pagaminti įrenginiais, neužtikrinančiais reikiamo tikslumo, kartu Vakarams reikalingos kineskopo kokybės.

Pasiūlyta technologija ir sukurti įrenginiai padėjo lietuviškiems kineskopams patekti į Europos rinką.

1997 m. KTU pasiūlė termoizoliuotų vamzdžių gamybos technolo-

giją bei sukūrė pagrindinius įrenginius šiai technologijai įgyvendinti Kauno termoizoliuotų vamzdžių gamykloje. Šio inovacinio projekto tikslas – gaminti termoizoliuotus vamzdžius, tinkančius centralizuoto šilumos tiekimo sistemoms, kuriose šilumos nešėjo temperatūra keičiama priklausomai nuo aplinkos temperatūros. Ši aplinkybė sukelia didelias termoizoliuoto vamzdžio deformacijas, skatinančias termoizoliaciją sluoksnuiotis.

Mūsų pasiūlyta technologija bei įrenginiai jai įgyvendinti 2,5 karto padidino termoizoliacijos sankabumą ir su centriniu vamzdžio išoriniu paviršiumi, ir su išorinio vamzdžio vidiniu paviršiumi. Todėl šie vamzdžiai puikiai tinka Lietuvos ir Rytų šilumos tiekimo sistemoms. Šie didesnio sankabumo termoizoliuoti vamzdžiai su mūsų firmos sukurta nuotėkio vietos nustatymo sistema galėtų būti naudojami naftotiekuose, ypač jūrinuose. Jie tikėtų Baltijos jūroje Rusijos statomuose jūrinuose naftotiekuose. Tai turėtų būti aktualu Lietuvai ir kitoms Baltijos šalims, nes šis būdas užtikrintų saugų naftos pervežimą nuo jūrinio naftos gręžinio iki kranto.

Mūsų pastangos sudominti šiuo projektu *LUKOIL KALININGRAD MORNEFT* vadovus buvo bergždžios. Komerciniu požiūriu lietuviški termoizoliuoti vamzdžiai jūriniam naftotiekams būtų naudingi dėl šių priežasčių: sumažinamos energetinės naftos transportavimo sąnaudos, nes transportuojama (60–80)°C nafta; transportuojant (60–80)°C naftą smarkiai sumažėja naudojamų vamzdžių skersmenys; galima ilgai naudoti – iki 50 metų (dabar naudojamo naftotiekio hidroizoliacija keičiama kas 15–18 metų); išvengiama baudų dėl naftos nuotekų į jūrą.

Gedimino Žemicko nuotrauka

Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius R. Ginevičius, LR Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas A. Butkevičius ir kiti konferencijos dalyviai

Galima pateikti dar vieną pavyzdį, atskleidžiantį inovacinių projektų veiksmingumą modernizuojant gamybos procesus. KTU modernizavo dvi stambias betono gamyklas, priklausiusias akcinės bendrovės KAUSTA ir Kauno gelžbetoninių atramų gamyklai. Jos pastatytos prieš 27 ir 23 metus.

Modernizacijos tikslas – pagal tikslus nurodymus gaminamo betono gamyba, t. y. betono, kuriame skystų ir birių dedamųjų dozavimo tikslumas <1,5% ir betono drėgnumo užtikrinimo tikslumas 0,25%. Po modernizacijos gaminamas receptūrinis betonas, atitinkantis Europos Sąjungos standartus. Dabar betono gamyba valdoma iš technologinio monitoriaus. Atnaujinti gamyklą kainavo beveik 10 kartų mažiau, nei statyti naują.

Tad Lietuvoje kuriami inovaciniai projektai, kaip verslo rūšis, turi daugiau galimybių konkuruoti Vakarų valstybių rinkoje, nei Lietuvoje serijiniai gaminiai.

Pastarąją tezę patvirtina dar vienas pavyzdys. 2002 m. KTU koncerno SIEMENS įmonei Vokietijoje sukūrė visiškai automatizuotą surinktų vandens skaitiklių identifikavimo, tikrinimo, reguliavimo ir rūšiavimo liniją. Kol kas neteko matyti šios linijos analogų.

Kalbėdami apie inovacijas mūsų šalyje, turime atkreipti dėmesį į kelias aplinkybes. Pirmiausia Lietuva – inžinerinis kraštas, turintis gilią inžinerines tradicijas, pradedant XVII a. vid. Kazimiero Simanavičiaus raketomis,

1923 m. Jurgio Dobkevičiaus ir Antano Gustaičio lėktuvais. Pastarojo AN-BO-IV po 50 metų pripažinti geriausiaisiais 1935–1938 m. lėktuvais. Pagaliau visuotinai pripažinta lietuviškąją staklininkystę ir matavimo mašinų gamybą. 1975–1988 m. lietuviškos apvalaus šlifavimo staklės ir koordinatinės ištekimo staklės buvo geriausios visoje Tarybų Sąjungoje.

Inžinerinių ir mokslinių paslau-

Nuolatinis KTU konferencijų Lietuvos mokslas ir pramonė dalyvis Lietuvos pramonininkų konfederacijos tarybos narys dr. Vladas Algis Gapšys

gų verslas, siūlydamas ir įgyvendindamas inovacinius projektus, galėtų sudaryti apčiuopiamą Lietuvos ūkio dalį. Šie projektai pritrauktų kūrybingus inžinierius bei Lietuvos techniškujų universitetų darbuotojus, studentus, magistrantus ir doktorantus. Tai skatintų šių universi-

tetų plėtrą. Be abejo, tai padėtų techniškesiems universitetams įgauti daugiau finansinio savarankiškumo ir galėtų juos paskatinti imtis didelių projektų, būti tos gamybos generaliniu rangovu. Tai praverstų ir sprendžiant, pavyzdžiui, Ignalinos atominės elektrinės uždarymo ar pertvarkymo bei Visagino socialines problemas.

Pagrindinė problema, kol kas varžanti inovacinius projektus bei trukdanti plėstis inžinerinių ir mokslinių paslaugų verslui, tai, kad nėra galimybės lietuviškajai inžinerijai vykdyti šiuos projektus. Ir Lietuvos, ir Europos Sąjungos įmonių vadovai kol kas atsargiai žiūri į lietuviškos inžinerijos galimybes kuriant ir įgyvendinant inovacinius projektus. Galima tikėtis, kad Lietuvoje ši problema sumažėtų, jei Lietuvos inžinerinių paslaugų verslo dalyviai įtikintų valstybės įmonių vadovus būti atviresniais ir patiklesniais primant Lietuvoje sukurtus inovacinius siūlymus. Mūsų šalyje būtų labai naudingas įmonių inžinerinių problemų bei naujovių siūlymų centras.

Nemenka ir tris kartus per mėnesį mokesčių mokėjimo problema. Inovacinių inžinerinių paslaugų verslas suaktyvėtų pailginus mokesčių mokėjimo intervalą.

Kūrybinė inžinerinė veikla galėtų tapti vienu iš savitų Lietuvos ypatumų Europos Sąjungoje.

Prof. dr. Juozas Gecevičius
GTV firmos direktorius

LIETUVOS MOKSLO PREMIJŲ KOMITETAS PRANĖŠA, KAD 2002 M. LIETUVOS MOKSLO PREMIJOS SKIRTOS:

HUMANITARINIAI IR SOCIALINIAI MOKSLAI

1. Romualdai GRIGUI už darbų ciklą „Lietuvių tautos socialinės organizacijos ir jos pokyčių analizė (1991–2001 m.)“. Pateikė: Socialinių tyrimų instituto taryba.

2. Ingei LUKŠAITEI už monografiją „Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis“. – Vilnius: „Baltos lankos“, 1999, – 647 p. Pateikė: Lietuvos istorijos instituto taryba.

3. Jonui PAULAUSKUI, Irenai ERMANYTEI, Gertrūdei NAKTINIE-NEI, Zitai ŠIMĖNAITEI už Frazeologijos žodyną. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001, – 886 p. Pateikė: Lietuvių kalbos instituto taryba.

FIZINIAI MOKSLAI

1. Jūriui BANIUI, Sauliui LAPINSKUI, Evaldai TORNAU už darbų ciklą „Fazinių virsmų kietame kūne teorinis ir eksperimentinis tyrimas (1985–2001 m.)“. Pateikė: Vilniaus universiteto ir Puslaidininkų fizikos instituto senatai.

2. Mindaugui BLOZNELIUI, Vigirdui MACKEVIČIUI, Eugenijui MANSTAVIČIUI už darbų ciklą „Stochastinių, aritmetinių ir kombinatorinių procesų ribinės teoremos ir modeliavimas (1978–2001 m.)“. Pateikė: Vilniaus universiteto senatas.

3. Artūriui ŽUKAUSKUI, Sauliui Antanui JURŠĖNUI, Gintautui TAMULAIČIUI, Vidmantui GULBINUI už darbų ciklą „Energijos virsmai šviesa sužadintose puslaidininkinėse medžiagose ir nanodariniuose (1985–2001 m.)“. Pateikė: Vilniaus universiteto senatas, Fizikos instituto taryba.

BIOMEDICINOS MOKSLAI

1. Vincui BŪDAI, Aleksandrui JURKEVIČIUI, Alinai Irenai ŠVEIS-TYTEI, Vidmantui KARALIUI už darbų ciklą „Gyvūnų elgsenos reguliatorių tyrimai (1978–2001 m.)“. Pateikė: Ekologijos instituto taryba.

2. Narimantui ČĖNUI, Juozui KULIUI už darbų ciklą „Ksenobiotikų oksidacinės-redukcinės transformacijos ir citotoksiškumo mechanizmų tyrimai (1988–2001 m.)“. Pateikė: Biochemijos instituto taryba.

3. Algiui Petriui PISKARSKUI, Ričardui ROTOMSKIUI, Giedrei Virgilijai STRECKYTEI, Benediktui JUODKAI, Vidai KIRVELIENEI, Liudvikai Laimai GRICIŪTEI, Konstantinui Povilui VALUCKUI, Laimai BLOZNELYTEI-PLĖŠNIENEI, Janinai DIDŽIAPETRIENEI už darbų ciklą „Fotosensibilizuota navikų terapija: fizikiniai, biocheminiai, ikiklinikiniai ir klinikiniai tyrimai (1986–2000 m.)“. Pateikė: Vilniaus universiteto senatas.

TECHNOLOGIJOS MOKSLAI

1. Brunonui GAILIŪŠIUI, Jonui JABLONSKIUI, Mildai KOVALENKOVIENEI už darbų ciklą „Lietuvos paviršiniai vandens ištekliai, jų kaita ir naudojimas energetikai bei jūrų transportui (1980–2001 m.)“. Pateikė: Lietuvos energetikos institutas.

2. Jonui GYLIUI, Gintautui MILIAUSKUI, Stasiui ŠINKŪNUI už darbų ciklą „Impulso, šilumos ir masės pernešimo procesai termoenergetiniuose objektuose (1973–2001 m.)“. Pateikė: Kauno technologijos universiteto senatas.

3. Vytautui Jonui STAUSKIUI už darbų ciklą „Salių akustikos tyrimai, inžineriniai sprendimai ir jų realizavimas (1977–2001 m.)“. Pateikė: Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas.

Lietuvos mokslo premijų komitetas

LIETUVOS KŪNO KULTŪROS AKADEMIJA

skelbia, kad 2003 m. kovo 28 d. 12 val. Lietuvos kūno kultūros akademijos Centrinė rūmų 218 auditorijoje (Sporto g. 6, Kaunas) vyks viešas doktorantūros komiteto posėdis, kuriame Olegas BATUTIS gins daktaro darbą tema „FIZINĖS BŪKLĖS SAVIANALIZĖ BEI SAVISTABA KAIP MOKSLEIVIŲ POŽIŪRIO Į FIZINĖ SAVIUGDĄ FORMAVIMO-SI VEIKSNYS“ (socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Kęstutis KARDELIS (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S); prof. habil. dr. Eugenija ADAŠKEVIČIENĖ (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Sigitas KREGŽDĖ (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S);

prof. habil. dr. Kęstas MIŠKINIS (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

doc. dr. Elena PUIŠIENĖ (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

oficialieji oponentai:

prof. habil. dr. Stanislovas STONKUS (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

doc. dr. Laimutė BOBROVA (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos kūno kultūros akademijos ir Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekose.

Rektorius

KTU Europos instituto direktorius prof. Kęstutis Kriščiūnas ir Šiaulių universiteto darbuotoja Vida Stasiūnaitė bei VGTU pirmasis prorektorius prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas konferencijoje

Universitetas – valstybės pamatų ir būties suvokimo simbolis (3)

Pabaiga, pradžia Nr. 2, 3

Mūsų pašnekovas – Lietuvos energetikos instituto direktorius prof. Jurgis VILEMAS, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys. 1989 m. J. Vilemas buvo Vytauto Didžiojo universiteto Atkūrimo tarybos pirmininkas ir faktiškasis rektorių pirmaisiais atkurtojo VDU veiklos metais – 1989–1990 m.

Buvo fantastiški laikai

Ar tuo metu, kai mėginote atkurti Vytauto Didžiojo universitetą, įsivaizdavote, koks turėtų būti modernus universitetas Kaune?

Kai žmogus seki, domiesi, tai ką nors ir pradedi įsivaizduoti. Jau tada man teko lankytis ne viename Vakarų valstybių universitete ir mokslinių tyrimų centre, tad neblogai susipažinau su mokslo ir studijų sistema tuose kraštuose. Tvirtėjo įsitikinimas, kad Kaune turi būti kitokia aukštoji mokykla, skirtinga nuo esančių. Kai ištraukiau į VDU atkūrimo veiklą, kelio atgal neliko.

Kokie buvo didžiausi kliūviniai įsisukus į atkūrimo veiklą?

Tai buvo tikrai fantastiškai palankus metas ko nors pasiekti. Jeigu reikėtų veikti kito laikmečio aplinkybėmis – nieko nebūtume padarę. Biurokratai paskandintų bet kokią idėją, prasidėtų nesibaigiantys derinimai. O tada niekas nieko neklausė, nes valdžia jau buvo netekusi autoriteto. Ji ir pati tai jautė, todėl nebenorėjo „plėšytis“, daugelis dalykų buvo palikta savitakai. Geras sutapimas: kad ir kur eidavome, visi noriai pritarė, išskyrus gal tik vieną kitą biurokratinę struktūrą. Visus buvo

blemų (gal išskyrus A. Patacką ir, žinoma, patį A. Karoblį). Apskritai tada su Sąjūdžio atstovais kalbėdamas apie VDU atkūrimą aš vis labiau jaučiau, kad ne visi jie yra tie, kuriais jie prisistato visuomenei. Kad tarp jų buvo tam tikros rūšies implantantų, aš neabejoju.

Įvykių seka jau priminė griūtį

Kokios taktikos stengėtės laikytis VDU atkūrimo veikloje? Mintyje turite pirmiausia Atkūrimo tarybos nuostatas.

Sudarius Atkūrimo tarybą, jokių esminių stabdžių nebeliko, stengėmės varyti visu greičiu pirmyn. Įvykių seka buvo neįtikėtina sparti: 1989 m. kovo 30 d. išrenkama Atkūrimo taryba, balandžio 28 d. – paskelbiama Deklaracija apie VDU atkūrimą, liepos 4 d. LTSR Aukščiausioji Taryba patvirtina VDU atkūrimo įstatymą, apie kurio projektą man ir teko skaityti pranešimą. Liepos 10 d. LTSR Ministrų Taryba įregistravo Universiteto atkuriamojo laikotarpio laikinąjį statutą.

Kaip jautėtės tų įvykių griūties sąlygomis?

Grįždavau namo ir kartais pagalvodavau: kas laukia rytojais dieną? Ir išpildavo šaltas prakaitas vien nuo minties, kur gauti būtiniausių lėšų, parūpinti patalpų auditorijoms ir dėstytojams. Tačiau, kaip jau minėjau, buvo fantastiški laikai ir viskas klostosi labai gerai. Dalį būtiniausių patalpų radau savo institute, lengvatinėmis sąlygomis auditorijas nuomojomės kitose aukštesiose mokyklose, pasisekė įkelti koją į Politinio švietimo namus. Nemažai lėšų paaukojo įvairios Lietuvos įmonės, Mokslų akademija ir pavieniai asmenys. Pavyzdžiui, senas tremtinys Kazimieras Skebėra pačiomis pirmomis atkurto

pagrindais bent jau tuo metu buvo neįmanoma. Savo nuomonę apie tuometinį KPI aš jau pareiškiau: jį pakeisti į modernų universitetą to laiko sąlygomis buvo beveik neįmanoma. Apskri-

vimo metų, ėmė atsirasti esminių nesutarimų, ypač su atvykusiais iš JAV: proktore Liucija Baškauskaite ir rektoriumi Algirdu Avižieniu. Keletui Atkuriamojo Senato narių taip pat nepati-

Vytauto Didžiojo universiteto herbas

tai tokiu revoliuciniu laikotarpiu evoliuciniai procesai buvo ir nepopuliarūs, ir beveik neįgyvendinami dėl laiko stokos bei senų vidinių struktūrų pasipriešinimo. Apskritai visame pasaulyje senose katedrose labai sunku pasiekti sparčių naujovių. Didieji klasikiniai universitetai, išskyrus prestižinius, kurie itin gerai finansuojami, pamažu gęsta, o naujieji universitetai, patekę į geras rankas, labai sparčiai progresuoja.

Todėl dvejų didžiųjų Lietuvos universitetų – Vilniaus ir Kauno technologijos dabartinėje veikloje taip pat išvėliu tam tikrą sąstingį. Ypač tai pasakytina apie seniausiąjį mūsų universitetą. Manau, kad autonomija, kuri būdinga

ko mano pažiūros. Pamažu ėmiau jausti jų vis agresyvesnį pasipriešinimą ir aiškias pastangas mane pašalinti iš Universiteto. Bet čia kita istorija. Galima sakyti, kad savo idėjiniams priešininkams aš pats gerokai padėjau nuolat pasisakydamas prieš perdėtą universitetų autonomiją. Apie tai kalbėdavau Senato posėdžiuose, taip pat svarstant Mokslo ir studijų įstatymo projektą (tas įstatymas buvo priimtas 1991 m.).

Kur veda nežabota universitetų autonomija

1989 m. lapkričio 22–26 d. Čikagoje ir gruodžio 27 d. Kaune išrinktas aukščiausias VDU sprendžiamasis organas – Atkuriamasis senatas iš 48 Lietuvos ir 48 išėvijų mokslininkų. Jus išrinko Atkuriamojo senato pirmininku. Turėjo būti labai svarios priežastys, kad tomis aplinkybėmis Jums Universiteto autonomija neatrodė patikima ir būtina priemonė apsaugoti nuo galimų partinių ir valdininkų struktūrų įtakos universitetams? Pagaliau kaip buvo galima praktiškai įgyvendinti laisvo

universiteto statutą be autonomijos?

Autonomija universitetui gali teikti daug savarankiškumo: kaip naudoti lėšas, sudarinėti mokslines programas. Visa tai būtina ir sveikintina. Bet tai, kad katedrų vedėjai arba rektorius renkami pačiuose universitetuose, labai pavojinga. Negalima tokiose įstaigose, kur veiklos tikslus nusako kitos institucijos, jokiame darbo ar mokslo kolektyve leisti patiems darbuotojams rinkti vadovus. Tokiomis sąlygomis anksčiau ar vėliau universitetas arba katedra pamažu optimizuos savo veiklą taip, kad geriausiai būtų patenkinti vidiniai kolektyvo ir pirmiausia jų pačių vadovo interesai. Daryti kokią nors įtaką iš šalies tampa beveik neįmanoma. Ar ne absurdas, kad iš valstybės pinigų gaunantis universitetas totaliai priešinasi, jei valstybė nori jo veiklai daryti šokią tokią įtaką? Ar ne keista, kad Vilniaus universitete trejus metus nebuvo rektorius, o kai kuriose net labai gerose katedrose daug metų mokslo daktarai neįstengia apsiginti habilitacijos darbų, nes tuo nesuinteresuoti katedros vedėjai. Štai kur veda nežabota autonomija.

Žinoma, neįgyvendinus nesankcionuoto autonomijos principo būtų neįmanoma atkurti Vytauto Didžiojo universiteto. Tačiau kas kita, kai kalbame apie universiteto perspektyvą tokiomis sąlygomis, kada be visiškai dominuojančios valstybės finansinės paramos jo egzistavimas neįmanomas. Pagaliau valstybė ne tik privalo finansiškai remti universitetą. Atitinkamos valstybės institucijos, kurios atsakingos už valstybės politiką mokslo bei mokymo srityje, turi turėti ir realius svertus jai įgyvendinti. Žinoma, kitas reikalas, jei manome, kad tos institucijos yra nekompetentingos, nesugeba vykdyti valstybei naudingos politikos ir panašiai. Bet to normalioje valstybėje neturi būti. Juk visų mūsų pareiga stengtis, kad taip neatsitiktų, ir pirmiausia būti tolerantiškiems jų atžvilgiu.

Ačiū, Profesoriau, už mano nuomonę, ne vien klausėjui įdomų pokalbį. Laisvas bėga greičiau, nei kartais susimąstome, todėl svarbu, kai dar įmanoma, sustabdyti akimirka, prisiminti vieną kitą reikšmingą nesenos istorijos momentą. Net nepastebėjus, kaip visa tai, apie ką kalbėjome, virst praėjimi, kurios spalvos nublanks, dings atspalviai. To neturėtų būti. Ir ačiū Jums, kad mums priminėtė labai reikšmingas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo akimirkas.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Akad. Jurgis Vilemas prie savo vadovaujamo Lietuvos energetikos instituto pastato

apėmęs totalinis entuziazmas.

Tačiau buvo lyg ir dvi politinio veikimo linijos: valdžios ir Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio.

Sąjūdis, o gal tiksliau keletas Sąjūdžio entuziastų, buvo VDU atkūrimo idėjos iniciatoriai. Tačiau po 1989 m. kovo 30 d. Kauno mokslininkų ir profesorių visuotinio susirinkimo, išrinkus VDU Atkūrimo tarybą, reikalai pajudėjo ir tiesioginė Sąjūdžio įtaka nebuvo stipri.

Tiesa, porą kartų Kauno Sąjūdžio vadovai buvo atėję į mano kabinetą pasiaiškinti, kas vyksta, dėl ko kilo Atkūrimo tarybos konfliktas su Aukuro klubo vadovu G. Kostkevičiumi ir jo rėmėjais. Su jais mėginome nagrinėti konflikto priežastis. Tačiau iš šių pokalbių neįėjau, kad daugelis jų labai krintusių dėl kylančių pro-

Universiteto dienomis paaukojo visas savo santaupas – apie 30 tūkst. rublių. Žinoma, be valstybės biudžeto indėlio – 170 tūkst. rublių pirmajam semestriui tikriausiai neišgyventume. Tačiau daugiausiai sėkmę lėmė labai stipri, idėjai atsidavusi entuziastų grupė: Antanas Karoblis, Povilas Zakarevičius, Joana Misičienė, Alvydas Butkus ir daug kitų.

Kaip sekėsi priėmti vieną nuomonę, kaip reikia atkurti VDU? Ar šliet prie kurios nors Kauno aukštosios mokyklos (Kauno politechnikos instituto ar Kauno medicinos instituto), auginti iš Vilniaus universiteto Kauno fakulteto, o gal kurti visiškai naują aukštąją mokyklą?

Nereikėjo didelių pastangų įrodyti, kad VDU turi būti naujas, savarankiškas ir modernus universitetas. Juk įkurti didelį universitetą visuomeniniams

valstybės universitetams, dabar jau atlieka stabdžio vaidmenį. Anuo metu, diegiant šios autonomijos principus, siekta apsaugoti universitetus nuo įvairios politinės ir partinės įtakos, nekvailikuotos valdžios intervencijos. Dabar, kai valstybės gyvenimas tapo pastovesnis, universitetų autonomija tampa žalinga. Kaip vertinti tai, kad katedroje darbuotojai patys renka katedros vedėją? Tokiam požiūriui priešinau visą laiką, nuo pat pirmos dienos. Ne vienoje Europos valstybėje mėginta diegti toki modelį, bet labai greitai jo atsiskyta.

Ko gero, toks Jūsų požiūris nesukėlė katučių universitetuose?

Žinoma, audringoje kūrimosi pradžioje mažai diskutuota tuo klausimu. Buvo svarbesnių dalykų. Tačiau kiek vėliau, gal nuo antrųjų universiteto gyva-

LIETUVOS SODININKYSTĖS IR DARŽININKYSTĖS INSTITUTAS

praneša, kad 2003 kovo 18 d. 11 val. Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institute (Kauno raj., Babtai) ALGIS ČIŽAUSKAS gins daktaro disertaciją tema: „VALGOMŲJŲ SVOGŪNŲ (ALLIUM CEPA L.) AUGINIMO IŠ SĖKLŲ TECHNOLOGIJOS ELEMENTŲ TYRIMAI“ (biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof., habil. dr. PAVELAS DUCHOVSKIS (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija, 06 B);

nariai:

prof., habil. dr. ALBINAS ŠIULIAUSKAS (Lietuvos žemės ūkio universitetas, agronomija 06 B);
 habil. dr. LEONIDA NOVICKIENĖ (Botanikos institutas, biologija, 01 B);
 doc., dr. ČESLOVAS BOBINAS (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija, 06 B);
 dr. LIUDVIKAS RIMKEVIČIUS (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija, 06 B);

oponentai:

habil. dr. NIJOLĖ ANISIMOVIENĖ (Botanikos institutas, biologija, 01 B);
 doc., dr. ALEKSANDRAS KMITAS (Lietuvos žemės ūkio universitetas, agronomija, 06 B).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto ir Lietuvos žemės ūkio universiteto bibliotekose.

Direktorius

Lietuvos mokslo ateitis – ne užsieniuose

Šitaip tvirtina Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Vytautas KAMINSKAS. Mintį jį pakalbinti suteikė praėjusių metų rudenį Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos surengta diskusija apie šalies protų nutekėjimą į Vakarus ir galimybes bent dalį jų susigrąžinti.

Gerbiamasis Rektoriau, noriu ne tiek Jums priminti vieno diskusijos kalbėtojo mintis, kiek su jomis supažindinti skaitytojus, kurie diskusijoje apie protų nutekėjimą nedalyvavo. Jaunas mūsų šalies biochemikas 3,5 metų praleido vienoje JAV chemijos laboratorijoje, finansuojamoje JAV federalinio biudžeto. Jos metinis biudžetas yra 55,6 mln. dolerių. Tai maždaug tiek, kiek pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis skiriama visam Lietuvos mokslui. Taigi Lietuvoje vienam mokslininkui vidutiniškai tenka 13 tūkst. JAV dolerių, o Amerikoje – 140 tūkst. dolerių. Už šią sumą Lietuvos mokslininkai pagamina tiek pat produkcijos, kiek minėtos JAV laboratorijos darbuotojai, t. y. per metus parašo kiek daugiau nei 600 straipsnių. Tačiau Lietuvoje šiuos straipsnius rašė... 5130 mokslininkų (vėlgi pagal Statistikos departamento duomenis), o minėtoje JAV laboratorijoje – 400 mokslininkų.

Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjungos pirmininkas Tomas Žalandauskas

Tačiau iškalbingiausia kita statistinių duomenų eilutė: vienas mokslininkas vieną straipsnį Lietuvoje rašo 8 metus ir 4 mėnesius, o JAV laboratorijos mokslininkai – 8 mėnesius. Kalbėtojo išvada aiški: daugelis iš tų 5130 mokslininkų straipsnių iš viso nerašo. Galbūt jie teikia kitos reikalingos mokslinės produkcijos – tai taip pat svarbu. Tačiau skirtumas, išryškėjantis lyginant mūsų mokslininkus su JAV kolegomis, pernelyg didelis, kad jį būtų galima ignoruoti.

Tad ką gi siūlė jaunas mokslininkas? Jis rėmėsi Jūsų, Rektoriau, pateiktomis lentelėmis, iš kurių aišku, kad Lietuvos mokslas sensta. Jaunasis prelegentas, gal pusiaus juokais, nors kas žino, garsiai svarstė ir tokią galimybę: garbią amžiaus ribą perkopusius mokslininkus pašalinti iš tarnautą poilsį ir taip „neskausmingai“ Lietuvos mokslininkų skaičių sumažinti dvigubai. Likusiems, girdi, dvigubai (!) padidėtų atlyginimai, pavyzdžiui, profesorius uždirbtų ne 600 kaip dabar, bet 1200 JAV dolerių! Kartu dvigubai padidėtų ir Lietuvos mokslo veiksmingumas. Tiesa, jaunojo mokslininko pranešime nebuvo pasakyta, kokio amžiaus mokslininkai parašo daugiausia straipsnių. Gal kaip tik turintys aukščiausią kvalifikaciją ir solidaus amžiaus?

Kad ir kaip būtų, Profesoriau, jaunimas siūlo radikaliai spręsti išsiskyrusias problemas: mokslininkų veiklos veiksmingumo, senėjimo ir panašiai. Ką ga-

lėtumėte atsakyti? Juk išvados darytos pagal Jūsų, gerbiamasis Rektoriau, pateiktus duomenis. Ką manote apie Lietuvos mokslo statistiką? Kiek teisingai ji atspindi mūsų šalies mokslo būklę?

Mes Lietuvoje turime visiškai pagrįstą statistiką. Tai, ką girdėjau apie užsienio universitetuose dirbančius Lietuvos mokslininkus, – tik samprotavimai, kurie negrindžiami jokia analize ir statistika. Nors tokią analizę nesunkiai galima atlikti. Pakaktų šiuolaikinėmis informacinių technologijų priemonėmis paskelbti, kad Lietuva nori sudaryti Vakaruose esančių savo doktorantų, mokslininkų sąrašą ir paprašyti, kad ten esantys užsiregistruotų. Taip ši problema būtų išspręsta.

Kalbant apie Lietuvos mokslininkų potencialą, reikėtų objektyviau manipuliuoti skaičiais. Lietuvos universitetuose 2002 m. pabaigoje dirbo apie 7400 dėstytojų ir buvo 950 mokslo darbuotojų etatų. Turinčių daktaro ir ha-

vos mokslą ir kitais klausimais.

Kaip galime kalbėti apie siūlymus mokslo reformos srityje, jei minėtoje diskusijoje jų neišgirdau? Ką turėtume daryti, kad susigrąžintume tegul ir ne 10 proc., tačiau bent jau 5 proc. iš Lietuvos „ištekėjusių smegenų“? To ne vienas kalbėtojas nepasakė.

Deja, R. Valiokas nepasakė kito taip pat svarbaus dalyko. Daugiausia mokslininkų iš Lietuvos, šiuo metu dirbančių užsienyje, – tiksliausių ir gamtos mokslų atstovai: fizikai, biofizikai, biochemikai, chemikai, biotechnologai, matematikai. Pavyzdžiui, iš Vytauto Didžiojo universiteto į užsienį išvažiavo ir disertacijas apsigynė 6 fizikai, o pastaruoju metu – keletas informatikų. Lietuvoje disertacijas apsigynė 160 VDU doktorantų. Nemaža jų dalis liko dirbti universitete, todėl galiau pasidžiaugti, kad 70 proc. VDU dėstytojų ir mokslo darbuotojų, turinčių mokslo laipsnius, jaunesni kaip 50 metų, 8 proc. jaunesni kaip 30 m. (priminsiu, kad tarp Lietuvos mokslininkų šie procentai gerokai kuklesni – 47 proc. iki 50 m. ir 2 proc. iki 30 m.).

Vadinasi VDU jaunų dėstytojų ir studentų trauka į Vakarus universitetus nėra itin didelė. Taigi šiuo požiūriu VDU gal nėra visai tipiškas Lietuvos universitetas?

Aš manau, kad VDU studentai, palyginti su kitų šalies aukštųjų mokyklų studentais, turi didžiulį privalumą: visi, baigę šį Universitetą, gerai moka anglų kalbą. Norint Vakaruose mokytis doktorantūroje vien gabumų ir gerų norų per maža – pirmiausia reikia gerai mokėti anglų kalbą. Mūsų absolventai – šitai drąsiai gali tvirtinti – anglų kalbą moka geriausiai iš vi-

Dr. Ramūnas Valiokas šiuo metu dirba Linčopingo universitete (Švedija)

sių Lietuvos universitetų absolventų.

Tai ir yra vakarietiško universiteto požiūris? Ar tam užtenka mokėti užsienio kalbą?

Tai, kad VDU studijų sistema buvo sukurta pagal Amerikos universitetų modelį, seniai visiems žinoma, todėl nėra reikalo dar kartą aiškinti, koks yra mūsų universitetas – vakarietiškas ar ne. Ir dabar tai šiek tiek kito modelio universitetas.

VDU rektorius prof. Vytautas Kaminskas jaunųjų mokslininkų konferencijoje

Pripažįstate, jog tai nėra tipiškas universitetas, bent jau lyginant su kitomis šalies aukštosiomis mokyklomis?

Netipiškas keliais požiūriais. Pirmia, VDU studijų programoje numatytas bendrasis humanitarinis ir fundamentinis dvejų metų lavinimas, o to nėra kituose šalies universitetuose. Antra, sustiprintas užsienio kalbų mokymas – pirmus 4 semestrus po 6 akademines valandas per savaitę studentai mokosi anglų kalbos. Raskite bent vieną universitetą Lietuvoje, kur tiek daug šios užsienio kalbos paskaitų išklaustų ne tik filologai ir humanitarai, bet visi studentai. Norintys taip pat intensyviai gali mokytis ir kitų užsienio kalbų – vokiečių, prancūzų, ispanų, italų, japonų.

Trečia išskirtinė VDU ypatybė: nuo pat savo veiklos pradžios daug dėmesio skyrėme vadinamajam studentų kompiuteriniam raštingumui – šiuolaikines informacines technologijas turi įsisavinti visi studentai, o ne tik informatikai, matematikai ar kiti tikslius mokslus studijuojantys.

Štai šie trys mano išvardyti dalykai ir leidžia VDU absolventams daug laisviau bendrauti su užsienio universitetų kolegomis.

Norėčiau Jūsų paklausti, kodėl užsienio universitetuose „pasitrynę“, ten

neigiamai kalba apie lietuvišką mentalitą, lietuvių trūkumus.

Kiekvienas žmogus gali turėti savo nuomonę. Tačiau jei norime daryti teisingas išvadas, turime atsižvelgti, ką apie visa tai mano daugelis žmonių. Iš išsivijusių ir kitų užsienio profesorių, kurie atvyksta į VDU, dažniausiai girdžiu visai kitokių tvirtinimus. Lietuvoje labai laiku reformuotas aukštasis mokslas, įdiegta triapakopė studijų sistema, grindžiama bakalauro, magistrantūros ir doktorantūros studijomis.

Atvykėliai pastebi, kad mūsų studentai vidutiniškai gabesni už, tarkime, JAV studentus. Galėčiau išvardinti labai nemažai taip teigiančių solidžių ne tik lietuvių kilmės profesorių vardų. Taigi kritikuodami mūsų universitetus ir apskritai aukštojo mokslo sistemą jauni žmonės tiesiog parodo savo maksimalizmą arba išvadas daro iš atskirų epizodų, o ne iš visumos.

Tačiau argi jauni mokslininkai neteisūs rūpindamiesi, kaip susigrąžinti iš Lietuvos išvykusius mokslininkus?

Tikrai sutinku, kad kai kuriose srityse, ypač aukštųjų technologijų srityje, būtina susigrąžinti bent dalį išvykėlių. Dėl blogų materialinių sąlygų šios srities tyrimai – patinka mums toks teiginys ar ne – pradeda atsilikti nuo kitose šalyse vykdomų tyrimų.

Šiandien daug diskutuojama, kaip susigrąžinti mokslininkus. Kritikuojamos Lietuvoje vykdomos reformos. Turkime, tai jaunųjų maksimalizmas. Tačiau gal Jūs, Rektoriau, galėtumėte pasiūlyti pastarą ir veiksmingą būdą, kaip tuos sūnus paklydėlius parvesti į tėvų žemę?

Manau, kad kai kuriose srityse, pavyzdžiui, kad ir minėtų aukštųjų technologijų srityje, net būtų galima parengti atskirą valstybinę programą, kaip tuos išvykėlius susigrąžinti. Bet jokiū būdu – dar kartą grįžtu prie diskusijoje apie protų nutekėjimą jau išsakytos minties – Vakaruose disertacijas apsigynę lietuviai neišspręs Lietuvos mokslininkų senėjimo ir mokslo potencialo išsaugojimo problemos. Vis dėlto daugiausia doktorantų, nuo kurių ir priklausys šalies mokslo likimas, turi būti parengta Lietuvoje. Šis mano įsitikinimas grindžiamas ne vienu metų mokslinės, pedagoginės ir administracinės veiklos patirtimi – priminsiu, kad daktaru tapau 26-rių, o habilituotu daktaru ir profesoriumi – 37-rių metų, pats vadovavau 17 apgintų daktaro disertacijų ir nemanau, kad jos prastesnio lygio už parengiamas užsienyje.

Tai labai aiški mintis, į ją turėtų įsiklausyti Lietuvos politikai, mokslo strategai ir visi, nuo kurių sprendimų nemaža dalimi priklauso Lietuvos mokslo likimas. Ačiū už pareiktas mintis.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Jį traukte traukia neištirti horizontai

Prof. Aleksandro Targamadzės 50-mečio proga Lietuvos mokslo akademijos bibliotekoje atidaryta jo darbų paroda.

Aleksandras Targamadzė – habilituotas daktaras, KTU Informatikos fakulteto dekanas, Programinės įrangos katedros profesorius, KTU senato ir Senato mokslo komisijos, Informatikos mokslo krypties kvalifikacinės komisijos narys, SOCRATES Minervair Grunttvig programų tarybos pirmininkas, Lietuvos akademinio kompiuterių tinklo (LITNET) valdybos pirmininko pavaduotojas, Lietuvos distancinio švietimo tarybos, Lietuvos nacionalinių mokslo premijų komiteto narys, Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, Studijų komisijos narys. Pažymėtina, kad nuo 1997 m. prof. A. Targamadzė yra laikraščio *Mokslo Lietuva* patarėjas.

Visi darbai netilpo erdvoje salėje

Prof. Aleksandrą Targamadžę Lietuvos mokslo visuomenė pažįsta kaip pedagogą, talentingą mokslininką, išsiskiriančią plačiais veiklos užmojais, labai įvairia mokslinė veikla. Jis dalyvavo kuriant beveik visas šiuolaikinių Lietuvos universitetų darbo technologijų naujoves, tai pat yra distancinio mokslo pradininkas bei lyderis jaunoje mūsų šalies mokymo sistemoje, aktyvus Lietuvos mokslinio bei kultūrinio gyvenimo dalyvis.

50-ojo Aleksandro Targamadzės jubiliejaus proga Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje vasario 13 d. atidaryta šio iškilus mokslininko darbų paroda. Nors bibliotekos vestibulio salė, kur vyksta paroda, yra gana erdvi, čia tilpo vos pusė A. Targamadzės darbų – knygų, straipsnių, projektų ir kitų veikalų.

Į parodos atidarymą susirinkę Lietuvos mokslo bendruomenės nariai sveikino mokslininką šio jubiliejaus proga, linkėdami ir toliau likti vienu aktyviausių mūsų šalies mokslo plėtotės iniciatorių. Sveikinimo žodžiai skambėjo iš LR švietimo ir mokslo ministro Algirdo Monkevičiaus, Mokslo ir studijų departamento, akademinų bibliotekų atstovų, Vilniaus kolegijos

Prof. Aleksandras Targamadzė atidarant jam skirtą parodą

direktorius, Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidento Gintauto Bražiūno lūpų.

Gyvenimo mokykla užgrūdino

Nepavydėtinos buvo būsimojo mokslininko gyvenimo pradžios sąlygos. Jis gimė 1953 m. Baikite, Krasnojarsko krašte, tremtinių šeimoje, taigi jam teko patirti ir karčią tremtinio dalią. Jau 16 metų likimas lėmė dar vieną išmėginimą – būsimo mokslininkas liko našlaitis, teko rūpintis mažamete seserimi. Tačiau A. Targamadzei laiko pakakdavo ne tik įveikti buities rūpesčius, bet ir siekti išsilavinimo bei mokslo aukštumų. Studijas Kauno politechnikos institute (dabar Kauno technologijos universitetas) Automatikos fakultete 1976 m. jis baigė su pagyrimu. Toliau karjeros laiptai, atrodo, tiesiai vedė į mokslinį darbą – 1978 m. jis Kauno politechnikos institute tapo jaunesniu moksliniu bendradarbiu, 1989 m. – vyresniu

dėstytoju, docentu. 1991–1992 m. A. Targamadzė dirbo KP Skaičiavimo centro direktoriumi, 1992–2000 m. šios aukštosios mokyklos, jau tapusios Technologijos universitetu, prorektoriumi akademiniais reikalais, o nuo 2001 m. – Informatikos fakulteto dekanu. Lietuvos mokslų akademijoje bibliotekoje atidaryta paroda papuošė A. Targamadzės parašyti mokslo darbai – monografijos *Mobili programinė APS įranga, Naujos distancinio švietimo galimybės, knyga Nuo aukštųjų kursų Kaune iki Kauno technologijos universiteto 1920–1997*, kurios bendraautoris yra jubiliatas.

Visuomet priešakyje

Šios svarbios pareigos prof. A. Targamadzei netrukė aktyviai dalyvauti kuriant visos Lietuvos aukštojo mokslo viziją bei ją organizuojant, projektuojant automatizuotus skaitmeninius įrenginius (pavyzdžiui, kuriant kompiuterizuotą Lietuvos akademinų bibliotekų

katalogų tinklą). Kaip parodos atidaryme sveikinimo kalboje sakė švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius, A. Targamadzė, kuriant Lietuvos aukštojo mokslo sistemą, visuomet buvo priešakiniam frontui. Jį traukte traukia dar neištirtieji horizontai, visa, kas naujausia, pažangiausia, moderniausia, kas skina kelią į priekį. Mūsų aukštosios mokykloms diegiant kelių pakopų studijas, kreditų sistemą, taip pat nemažai pasidarbavo A. Targamadzė. Jo dėka KTU šiandien yra vienas pažangiausių universitetų ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje, – teigė švietimo ir mokslo ministras. A. Targamadzė vienas pirmųjų atsiliepė į gyvenimo metamus iššūkius, kuriant informacines technologijas grindžiamą Lietuvos, kaip žinių visuomenės, viziją ir energingu savo darbu padėjo ją įgyvendinti.

Padeda neišsenkantis optimizmas

Kurti bei įgyvendinti esmingus mūsų valstybės aukštojo mokslo projektus labai padeda ir nuolatinis profesoriaus optimizmas, leidžiantis šviesiai žvelgti į ateitį, pasitikėti savimi bei savo komanda. Šios savybės ypač vertingos dabar – nesibaigiančių reformų, vis iškytančių sunkumų metais. A. Targamadzė taip pat apdovanotas racionaliu, conceptualiu mąstymu, gebėjimu išvystyti ateityje vykstančius mokslo bei kultūros procesus, nepaprasta įtaiga įtikinti oponentus. Todėl daugelyje komisijų ir tarybų, kurių veikloje jis dalyvauja, įvairūs sprendimai dažniausiai priimami be mūsų visuomenėje įprastų, sekinančių nesutarimų, o kompromiso būdu. Ne veltui

Jubilato žmoną Genutę sveikina Švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Saulius Vengris

Atrodo, šis naujovių siekis plaukia iš pačios A. Targamadzės prigimties, nes jis nuolat kunkuliuoja įvairiomis idėjomis, apie kurias kiti nė nesusimąstė. Iš pradžių kai kurios šių idėjų pasirodydavo labai sunkiai įgyvendinamos, neretai utopiškos, tačiau pradėjus jas įgyvendinti pasirodydavo, kad viskas įmanoma, ir pats laikas imtis naujovių. Kodėl tai vyksta, paaiškinti nesunku. Visos pažangios mokslininko mintys diktuojamos labai gilių, patirtimi grindžiamų, išvalgų, kūrybingų prigimties, gebėjimo iš esmės išgilinti į mūsų šalyje ir pasaulyje vykstančius procesus.

švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius A. Targamadžę išskėlė kaip pavyzdį visiems Lietuvos mokslininkams.

Vienas iš sveikinimo žodžių tarusių A. Targamadzės kolegų jį palygino su pasaulyje garsiu austrų dirigentu Herbertu von Karajanu. Apie jį pasakojamas toks atsitikimas. Kartą po koncerto filharmonijos salėje labai pavargęs jis sėda į taksį. Taksistas klausia: „Kur jus vežti, maestro?“, o garsusis muzikas atsako „Vežk, kur nori – aš visur reikalingas“. Tą patį būtų galima pasakyti ir apie Aleksandrą Targamadžę.

Rūta Krasnovaitė

Jubilatą sveikina Studijų kokybės vertinimo centro direktorius Eugenijus Stumbrys, ministerijos sekretorius Saulius Vengris bei švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius

Du kolegų dekanai: KTU Informatikos fakulteto – prof. Aleksandras Targamadzė ir VU Matematikos ir informatikos fakulteto – prof. Feliksas Ivanauskas

1. Kolegijos ir universitetai: konkurentai ar partneriai?

Mūsų pašnekovas – Vilniaus kolegijos direktorius, Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidentas Gintautas BRAŽIŪNAS. Jis yra Europos aukštojo mokslo institucijų asociacijos (EURASHE) viceprezidentas, Lietuvos švietimo tarybos, Lietuvos aukštojo mokslo tarybos, Lietuvos profesinio rengimo tarybos narys.

Žvilgsnis iš šalies

Gerbiamasis Direktoriau, kuo šiandien Lietuvos neuniversitetinio aukštojo mokslo politika skiriasi nuo universitetų politikos? Kokius matote esminius kolegijų ir universitetų santykių su valstybe skirtumus?

Pagrindinis skirtumas tas, kad kolegijos nuo pat savo atsiradimo buvo mažiau autonomiškos ir labiau reguliuojamos valstybės. Jei Europos šalių kolegijas palygintume su universitetais, tai įsitikintume, jog ir ten kolegijas valstybė labiau reguliuoja. Be to, jos daugiau priklausomos ir nuo darbdavių, jų organizacijų ir t. t.

Tačiau sutikite, kad tai didelis kolegijų privalumas, nes vienas universitetų trūkumų yra tas, jog jiems labai stinga glaudesnių ryšių su darbdaviais.

Tai kolegijų veiklos būtinybė. Universitetų autonomija didesnė, o Lietuvoje ta autonomija ypač plati ir gili. Sutinku, kad akademinė autonomija tokia ir turi būti, tačiau jei universitetas yra valstybinis, išlaikomas iš mokesčių mokėtojų pinigų, tai pastarieji ir turi gauti visą ataskaitą apie aukštosios mokyklos veiklą. Manau esant visiškai teisinga, kad valstybė vienu ar kitu būdu net mėgina daryti įtaką universiteto veiklai. Taip yra visame pasaulyje, nes universitetai yra valstybės.

Tačiau Lietuvoje kartais pasiteliami privačių užsienio universitetų veiklos pavyzdžiai ir mėginama baksnoti: štai kokia ten absoliuti autonomija. Tik paskui apsižiūrima, kad remiamasi ne valstybinių, o privačių universitetų pavyzdžiais. Pastarieji naudojami visai kitais finansavimo šaltiniais, todėl ir jų autonomiškumas gali būti didesnis. Tačiau net ir privatus universitetas pavaldūs globėjų tarybai ar mecenatams, kuriems ir atsisakaito. Kitaip ir negali būti.

Vokietijoje teko susitikti su Berlyno laisvojo universiteto rektoriumi. Jam pateikėme klausimą: kodėl faktiškai minėto universiteto valdytojas yra kancleris, o ne rektorius? Pašnekovas tik pečiaus gužtelėjo: rektorius yra žymus mokslininkas. Geras mokslininkas dažniausiai nėra geras vadybininkas ar finansininkas. Todėl rektorius yra aukščiausias asmuo sprendžiantis akademinis klausimus, bet kaip leisti pinigus – milijonus markių – turi spręsti vadybininkas. Juos Vokietijos valstybiniuose universitetuose 7 metams skiria ministerija. Paskirtasis vadybininkas paprastai nesujęs su kokia nors mokslo sritimi, nesuinteresuotas remti vieną ar kitą tyrėjų grupę. Tik tokiu atveju normaliai galima vykdyti mokslo reformas.

O mes akademinės autonomijos principus kartais norime perkelti į visą aukštosios mokyklos veiklą. Tai nesusi-pratimas. Pasakysiu dar daugiau: jei rektorius iš tiesų gerai vadovauja universitetui, tai mokslinei veiklai laiko jis negali turėti. Vien reprezentacinė veikla atima begalę laiko. Kita kalba, jei rektorius – tik vestuvinis generolas, o visą organizacinį darbą atlieka prorektorai. Tada galbūt laiko ir galima rasti.

Gyvena pagal laikinąjį statutą

Kūrimosi stadijoje kolegijų statutai labiau apriboti. Ir šiuo metu, pavyz-

džiui, Vilniaus kolegija gyvena pagal laikinąjį statutą.

Vilniaus kolegija, kurios direktorius esate, gyvena jau dvejus metus, tačiau vis dar gyvenate pagal laikinąjį statutą? Kodėl?

Aukštojo mokslo įstatyme parašyta: kai įkuriamą kolegija, ne vėliau kaip po 4 metų ji dar kartą tikrinama. Jeigu tikrinimo rezultatai geri, įvykdyti visi reikalavimai, kolegijai suteikiamas permanentinis statusas. Tada atleidžiamas laikinasis paskirtas direktorius (esu laikinasis direktorius) ir kolegijos steigiamoji taryba išrenka direktorių, kurį tvirtina švietimo ir mokslo ministras.

Kas sudaro Vilniaus kolegijos steigiamąją tarybą?

Joje nemažai aktyvių žmonių: pirmininkė – Lietuvos laisvosios rinkos instituto steigėja Elena Leontjeva, AB Vilniaus Vingis generalinis direktorius Vaclovas Šleinota, AB Alna generalinis direktorius Tomas Milaknis, Lietuvos bankų asociacijos prezidentas Eduardas Vilkelis, LR žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros ir informacijos departamento direktorė Virginija Žoštautienė ir kiti. Kolegijos interesus taryboje gina du dėstytojai, studentų atstovas ir direktorius.

Išrinkus direktorių nustos galioti senasis statusas ir direktorius sudarys grupę naujam statutui parengti. Nemanau, kad jame būtų didelių pakeitimų, nebent bus didinama autonomija.

Tik ką teigėte, kad universitetų autonomija pernelyg didelė, o dabar sakote, kad Vilniaus kolegija naujajame statute sieks didinti autonomiją. Ar čia ne prieštaravimas?

Kalbu būtent apie akademinę, o ne finansinę autonomijos didinimą. Tiesą sakant, ir universitetai savo statusuose taip pat nenurodo didelės finansinės autonomijos. Tačiau nusistovėjusi praktika tokia, kad universitetai naudojami didesne autonomija. Pagal dabartinius poįstatyminius aktus valstybė gali ir dabar daryti didelę įtaką universitetų veiklai.

Nukelta į 13 p.

Ar rektorai nepersistengia verkšlėdami

Norite pasakyti, kad mūsų aktyvūs rektorai sugebėjo savo universitetams iškovoti daug laisvių ir privilegijų?

Man atrodo, kad daug ką rektorai sugebėjo įteigti, nes juridškai valstybė visada turi svėrų, kaip reguliuoti universitetų veiklą. Niekaip nesutikčiau su teiginiu, kad rektorai ar kas kitas kenkia valstybei. Jie gerai atstovauja savo aukštosios mokyklos ir gina jų interesus – tai normalu. Galima diskutuoti, ar jų pozicija toliaregiška. Man atrodo, kad kartais rektorai šiek tiek persistengia kasmet įrodinėdami, kad aukštosios mokyklos skiriama per mažai lėšų, dėstytojų ir profesorių atlyginimai per maži. Tačiau pažvelkime į savo valstybės ir kitų šalių bendrąjį vidaus produktą. Kai Lietuvos BVP bus tiek kartų didesnis, atitinkamai padidės ir atlyginimai. Naivu manyti, kad tik universitetų finansavimas išspręs visas Lietuvos problemas.

Tačiau kai kurios Skandinavijos šalys skiria mokslui 2 proc. BVP, o kitos – net beveik 3 proc. Lietuva šiemet mokslui ir studijoms skiria apie 0,96 BVP, iš to skaičiaus mokslui – beveik 0,5 proc. Tai gi santykis ne mūsų naudai.

Į skandinavų socialinių fondų struktūrą mums orientuotis būtų pradžūtinga, kadangi neturime tokio pagrindo, bazės. Pavyzdžiui, Belgijoje ar Airijoje mokslui valstybė skiria ne itin didelę BVP dalį. Tačiau esant dideliame BVP net ir mažas procentas sudaro solidžias lėšas.

Universitetų santykiai su verslu keičiasi

Antra tiek kitose šalyse mokslui paprastai teikia verslo struktūros. Tikriausiai mūsų universitetams verslo įmonių finansinė parama nedidelė arba tai menkai atsispindi statistikoje. Tačiau kolegijų santykiai su darbdaviais glaudesni, tad jų gal ir geresnė padėtis?

LIETUVOS MUZIKOS AKADEMIJA

skelbia konkursą:

1. Pedagogų pareigoms užimti Vilniaus fakultetų šiose katedrose: Fortepijono – docento; Koncertmeisterio – docento; Muzikos teorijos – 2-jų docentų; Muzikos istorijos – docento ir lektoriaus; Pedagogikos – docento; Pučiamųjų instrumentų – profesorius; Liaudies instrumentų ir akordeono – profesorius; Choro dirigavimo – lektorius.

2. Muzikos teorijos katedros vedėjo pareigoms užimti.

3. Muzikologijos instituto mokslo darbuotojų pareigoms užimti šiuose skyriuose:

- Etnomuzikologijos – 2-jų vyresniųjų mokslo darbuotojų, mokslo darbuotojo, 2-jų jaunesniųjų mokslo darbuotojų.
- Muzikos istorijos ir teorijos – vyresniojo mokslo darbuotojo, 3-jų jaunesniųjų mokslo darbuotojų.

Pastaba: konkursą laimėjusiųjų darbo krūviai ir etato dalis nurodoma darbo sutartyje.

Prašymai rektoriaus vardu priimami iki 2003 m. kovo 31 d.

Rektorius prof. Juozas Antanavičius

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

skelbia konkursą užimti šias pareigas:

Kietojo kūno optikos laboratorijoje – 0,25 vyresniojo mokslo darbuotojo etato,

Teorinės fizikos ir kompiuterijos katedroje – 1,25 profesoriaus etato, 2 docentų,

Informatikos katedroje – 0,75 profesoriaus etato,

Matematinės analizės ir geometrijos katedroje – 1 profesoriaus, 1 docento,

Algebros ir statistikos katedroje – 0,5 lektoriaus etato, 0,5 asistento etato,

Matematinė tyrimų laboratorijoje – 0,5 vyresniojo mokslo darbuotojo etato,

Ekonomikos katedroje – 1 docento,

Anglų kalbos didaktikos katedroje – 1 profesoriaus,

Vokiečių filologijos ir metodikos katedroje – 1 lektoriaus,

Lietuvių literatūros katedroje – 2 profesorius,

Rusų kalbotyros katedroje – 0,5 docento etato,

Istorijos didaktikos katedroje – 0,25 docento etato,

Visuotinės istorijos katedroje – 1 profesoriaus, 0,5 lektoriaus etato, 1,25 docento etato,

Baltų proistorės katedroje – 1 profesoriaus,

Filosofijos katedroje – 1 profesoriaus, 0,25 lektoriaus etato,

Psichologijos katedroje – 1 lektoriaus,

Botanikos katedroje – 2,25 profesoriaus etato,

Zoologijos katedroje – 0,25 docento etato,

Muzikos katedroje – 0,5 asistento etato, 0,25 asistento etato,

Kūno kultūros teorijos katedroje – 1 lektoriaus.

Prašymai ir dokumentai priimami 10 dienų nuo paskelbimo dienos Personalo skyriuje, 101 kab., Studentų g. 39, Vilnius, tel. 2 79 00 89.

Su konkurso nuostatais galima susipažinti Universiteto interneto svetainėje adresu www.vpu.lt.

Išrinktiems mokslininkams (profesoriams, habilituotiems daktarams, docentams, daktarams) gali būti suteikiami tarnybiniai butai.

Rektorius

LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2003 m. balandžio 30 d. 14.00 val. instituto posėdžiu salėje (202 kab., Breslaujos g. 3, Kaunas) vyks viešas habilitacijos komiteto posėdis, kuriame doc. dr. ALGIRDAS KALIATKA gins energetikos ir termoinžinerijos mokslo krypties (06 T) habilitacinį darbą „AVARIJŲ VALDYMAS BRANDUOLINIUOSE RBMK-1500 REAKTORIUOSE“.

Habilitacijos komiteto pirmininkas:

prof. habil. dr. Vladislovas KATINAS (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T);

nariai:

1. prof. habil. dr. Jurgis VILEMAS (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T);
2. prof. habil. dr. Jonas GYLYS (Kauno technologijos universitetas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T);
3. prof. habil. dr. Eugenijus UŠPURNAS (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T);
4. prof. habil. dr. Povilas Algimantas SIRVYDAS (Lietuvos žemės ūkio universitetas, technologijos mokslai, aplinkos inžinerija ir kraštovaizdis, 04 T);
5. prof. habil. dr. Mykolas DAUNYS (Kauno technologijos universitetas, technologijos mokslai, mechanikos inžinerija, 09 T);
6. habil. dr. Petras VAITIEKŪNAS (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T).

Su habilitaciniu darbu galima susipažinti M. Mažvydo bei LEI bibliotekose.

Direktorius J. Vilemas

ARCHITEKTŪROS IR STATYBOS INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą mokslo darbuotojų etatinėms vietoms užimti:

Statybinių medžiagų ir konstrukcijų laboratorijos vedėjo (vyresniojo mokslo darbuotojo) – 1;

Statybinės šiluminės fizikos laboratorijos mokslo darbuotojų – 2;

Kraštovaizdžio sektoriaus mokslo darbuotojo – 0,5.

Dokumentai (prašymas Direktoriaus vardu, mokslo laipsnių diplomų ir pedagoginių mokslo vardų atestatų nuorašai, mokslinė autobiografija, mokslo darbų sąrašas) priimami 10 darbo dienų po skelbimo išspausdinimo adresu: Tunelio g. 60, LT – 3035 Kaunas, tel. 35 31 49

Direktorius

JŪRA JIEMS BUVO GYVENIMAS (4)

Pradžia Nr. 1

Šioje dalyje toliau rašome apie tarpukario Lietuvos kariuomenės pulkininką leitenantą Teodorą Reingardą (1883–1947), kuris carinėje Rusijoje tarnavo Imperatoriškajame jūrų laivyne, 1905 m. rusų-japonų kare dalyvavo mūšiuose dėl Port-Artūro, Pirmojo pasaulinio karo metu plaukiojo Baltijos ir Barenco jūrose, dalyvavo kovinėse operacijose. Patyręs bolševikinio maro Rusijoje ir Ukrainoje baisumus, tardytas ir kalintas, šiaip ne taip sugebėjo pasitraukti į Turkiją, iš kur 1922 m. grįžo į gimtąją Lietuvą. Jaunoje nepriklausomybę iškovojuosioje Lietuvoje antrojo rango kapitonui T. Reingardui buvo suteiktas pulkininko leitenanto karinis laipsnis. Kurį laiką jis tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1923–1925 m. T. Reingardas dėstė Kauno aukštesniosios technikos mokyklos Jūreivystės skyriuje. Čia jo gyvenimo kelias persipynė su Broniaus Krikštopaičio ir kitų su jūra savo gyvenimo kelią susieti pasiryžusių lietuvių jaunuolių likimais. T. Reingardui buvo lemta tapti ir vienu pirmųjų mūsų krašto prekinio laivyno kūrėjų.

Šiame rašinyje į pokalbį kviesime įsiterpti mokslo istoriką ir filosofą prof. Juozą Algimantą KRIKŠTOPAITĮ, kurio iniciatyva ir atsirado ši publikacija.

Lietuvos kariuomenės tarnyboje

Pirmiausia prisiminkime, kaip prisiekusiam jūrų „vilkiui“ Teodorui Reingardui sekėsi sausumoje. Galime neabejoti, kad tik aplinkybės jį privertė jūrą iškeisti į sausumą, nes aptariamuoju metu Lietuva savo karinio laivyno neturėjo, ką tik buvo pradėtas organizuoti prekybinis laivynas. Nepamirškime, jog ir Klaipėdos miestas bei uostas dar buvo Antantės valdžioje. Pirmieji prekybiniai laivai *Juratė* ir *Kaštytis*, su Lietuvos vėliava plaukioję tarp Baltijos ir Šiaurės jūrų uostų, buvo 1921 m. Vokietijoje nupirkti motoriniai škuneriai. Jie priklausė kapitono J. Andžiejausko organizuotai Lietuvos Garlaivių Bendrovei ir buvo registruoti Jurbarkė. Pirmieji laivai su Lietuvos vėliava Klaipėdoje įregistruoti tik 1928 m., bet ir tada jie priklausė savininkams vokiečiams.

Taigi kaip T. Reingardas¹ savo karinės tarnybos lapą turтино sausumos tarnyboje?

Be tiesioginės tarnybos artilerijos dirbtuvėse, man dažnai tekdavo vykti į užsienio komandinutes priimti įvairios Lietuvos kariuomenės įsigijamos ginkluotės, atlikti jos kokybės ekspertizę. Kai užsienio karo laivai lankydavosi Lietuvoje, dažniausiai mane siųsdavo jų sutikti ir pasveikinti artilerijos saliuotu. Po Didžiojo karo rusai, vokiečiai, bermontininkai ir bolševikai Lietuvoje paliko daugybę savo ginkluotės ir sprogmenų. Aš privələčiau patikrinti visus šitokius sprogmenis ir tuos, kuriuos naudoti jau būtų pavojin-

¹Teodoras Reingardas. *Jūrininkas, karininkas, mirtininkas. Prisiminimai.* – Sudarytojas Juozas Karvelis. Šiauliai, *Titnagas*, 2000.

Pulkininkas leitenantas T. Reingardas – Centrinė Lietuvos kariuomenės dirbtuvių viršininkas

ga, atrinkti perdirbimui arba sunaikinimui. Pavyzdžiui, aštuonetą tūkstančių jūrinių minučių, kurių kiekviena svėrė 50 kg, teko nuskandinti, išvežus jūron į gilesnes vietas. Tai buvo pavojinga operacija, nes minos buvo užtaisytos trinitrotoluolu ir pikrinine rūgštimi, o pastaroji, jungdamasi su metalais, sudaro pikratas – nestabilias ir galingas sprogstamąsias medžiagas. Kai kurios minos buvo tiek surūdyjusios, kad dalis jų užtaiso išbirdavo ant geležinio baržos denio, ir jei kuris apsaugos kareivis būtų užmynęs geležinėm vinim kaustytu batu, visa barža būtų išlėkusi smulkiam skeveldrom į orą. Įsakęs kareiviams nusiauti batus ir ėmėsis kitų atsargumo priemonių, sėkmingai nuskandinau visas minas. Kai Kaune, Fredos rajone, tokias pat minas mėgino nukensminti išardant, įvyko sprogimas, visiškai sugriovęs didelį sandėlį (112 p.).

Pretekstas atimti pensiją

Būtume neteisūs mėgindami nutylėti kai kuriuos aštirus mūsų aprašomų asmenybių biografijų faktus. Santykiai su valdžia – tiesiogine ar aukštesne – visada labai opi tema. Su pavydu bei intrigomis netruko susidurti ir T. Reingardas. Štai kaip jis pats visa tai aprašo.

Pagal Lietuvos įstatymus, buvę Rusijos bei Vokietijos ginkluotųjų pajėgų karininkai įgydavo teisę pensijai, ištarnavę Lietuvos kariuomenėje penkerius metus, bet to, jiems būdavo įskaitomas toks tarnybos anų šalių armijose arba laivynuose stažas, kokį atitinkamu laiku numatė tu valstybių įstatymai. 1927 metais, ištarnavęs Lietuvos kariuomenėje per penkerius metus, išėjau dimisijon, tačiau net tris mėnesius negalėjau pasiekti, kad skirtų pensiją. Pagal Rusijos įstatymus buvau ištarnavęs 26 metus, dar penkerius Lietuvoje – taigi, iš viso 31 metus ir turėjau gauti 71 proc. algos dydžio pensiją; taip, beje, ir apskaičiavo pensiją komisija. Tačiau kariuomenės štabo viršininkas iš pavydo kreipėsi į ministrą pirmininką

Voldemarą², kad man pensiją sumažintų. Nutarta, jog man ją skirs nuo pulko vado algos, nors iš tikro pagal užimamas pareigas mano alga, net ministrų kabineto patvirtinta, buvo didesnė. Aš pareiškiau protestą. Tada jie kreipėsi į juriskonsultą ir jis išaiškino, kad jie neteisūs ir pensiją tikrai reikia mokėti nuo faktinės mano algos. Na, tada jau jie nutarė kitaip: man – vieninteliam karininkui visoje armijoje! – išmesti iš tarnybos stažo tuos metus, kuriuos buvau praleidęs karuose... Mat Port-Artūro gynėjų pensijoms Rusijoje buvo priimtas atskiras įstatymas; Lietuvoje tokių karininkų buvome keturi: aš, Pagirskis, Platakis ir Bizokas, ir visiems, išskyrus mane vieną, anie kovų metai buvo pripažinti tinkami pensijai apskaičiuoti. Taigi, man vis dėlto buvo užskaitytas tiksliai 24 metų tarnybos stažas ir paskirta 58 proc. algos dydžio pensija. O ką aš galėjau padaryti? Nors ir štabo viršininkas, ir Voldemaras buvo išsilavinę žmonės (pastarasis net profesorius), jie vis dėlto buvo kilę iš tu visuomenės sluoksnių, kur teisingumo jausmą dažnai užgožia pavydas bei priešiškas. Seniai jau buvau pastebėjęs, kad ir Rusijos karinėje tarnyboje patys žiauriausi ir neteisčiausi savo pavaldiniams būdavo karininkai, pakelti į laipsnius iš ieilinių (114–115 p.).

Asmenybė, kurios žiniomis ir sugebėjimais nepasinaudota

Tęsiame pokalbį su mokslo istoriku ir filosofu prof. Juozu Algimantu KRIKŠTOPAIČIU.

Gerbiamasis Profesoriau, tikriausiai puikiai prisimenate, kad Kauno aukštesniosios technikos mokyklos Jūreivystės skyrius, kurį baigė ir Jūsų tėvas Bronius Krikštopaitis, išleido tik vieną laidą ir nuo 1925 m. liovėsi egzistuoti. Jūrininkų rengimas valstybėje taip ir neigavo platesnio masto, neprireikė ir tokių patyrusių karinio jūrų laivyno specialistų bei asmenybių, koks buvo T. Reingardas, žinių.

J. A. Krikštopaitis. Į Lietuvą atvyko nemažai patyrusių karo specialistų. Į carinei santvarkai tarnavusius asmenis čia buvo nepatikliai žvelgiama. Jie buvo stumiami į šalį, ignoruojami. Vienas tokių buvo T. Reingardas. Jis dramatiškai išgyveno neteisę, kurias teko patirti. Vienu metu jam buvo atėmę pensiją, vėliau mokėjo sumažintą. O juk šis žmogus turėjo puikų išsilavinimą ir šlovingą kovinę biografiją – daugelis

²Augustinas Voldemaras (1883–1942) – aptariamuoju metu (1926–1929) buvo Lietuvos ministras pirmininkas ir užsienio reikalų ministras.

būtų galėję tuo didžiuotis. Jaunos valstybės labai nepasinaudota jo sugebėjimais ir galimybėmis. Pilkos vidutinybės, alkūnėmis prasibrovusios prie lovio, pavydžiai žvelgė į gabesnius ir patyrusius kariškius. Neradę argumentų, jie savo reikšmingumą grindė šmeižtu ir pataikavimu valdžiai.

Man artimas JAV prezidento Džono Kenedžio principas, kuriuo jis siūlė grįsti asmenybės ir valstybės santykį: Neklausk, ką tau duos valstybė, bet vietoj to paklausk, ką tu gali duoti savo valstybei. Vis dėlto norėdamas geriau suprasti T. Reingardą ir kai kuriuos kitus tarpukario Lietuvos veikėjus, iškilias asmenybes negaliu likti abejingas ir tokiai minčiai: valstybė taip pat turi būti subrendusi pastebėti ir įvertinti savo sūnų bei dukterų gabumus, rasti, kaip juos tinkamai pritaikyti krašto labui.

J. A. Krikštopaitis. T. Reingardas, kiek galėjo, savo žinias perdavė dėstydamas Kauno aukštesniosios technikos mokyklos Jūreivystės skyriuje. Jo pasikaitų klausėsi ir mano tėvas Bronius Krikštopaitis. Bet vėliau T. Reingardas, kaip ir kiti panašaus likimo mūsų tėvynainiai, buvo nustumtas į šalį, dirbo kažkur sandėliuose, tvarkė amunicijos reikalus. Taip pražuvo didžiulis intelektualinis kapitalas.

Naujoji karta, atėjusi iš kaimų kaip kad ir mano tėvas Bronius Krikštopaitis, tos šlovingos T. Reingardo karo jūrininko biografijos, ko gero, nė nežinojo. Gal težinojo tiek, kiek išgirdo per paskaitas iš jo paties lūpų. Tų kaimo bernelių istorinė sąmonė dar tik budo. Jiems nerūpėjo panašūs į T. Reingardą žmonių biografijos ir likimai.

Nereikėtų pamiršti vienos svarbios priežasties: po gimnazijos ir Kauno aukštesniosios mokyklos sąmoningas tų jaunuolių kaip jūrininkų brendimas vyko suomių ir kitų šalių laivuose. Mūsų jūrų kadetai išmoko jūreivystės profesinių dalykų ir suomių, švedų, anglų, vokiečių kalbas, bet nuo lietuvių tautinės idėjos plėtos jie buvo atkirsti. Po kurio laiko jie sugrįžo, bet taip ir liko išsilavinimo baltų dėmių – trūko kultūrinio pasirengimo. Tai paaiškėjo jiems aktyviai dirbiantis jūroje ir krante.

Tai visiška internacionalizacija, o šiandieniniais terminais kalbant, tie lietuviai berneliai atsidūrė ano meto globalizacijos vėjų skersvėjuose.

J. A. Krikštopaitis. Daugelio ano meto tikrųjų, giliau po kasdienybės rūpesčiais slypinčių problemų tie lietuviai jaunuoliai nė nenuvokė, tačiau, skaitydami kito kultūrinio lygmens, kitos is-

Lietuvos pakrantėje ne visuomet buvo taip ramu ir idiliška

torinės patirties ir kitos kartos atstovo T. Reingardo prisiminimus, pamatai, kaip visa jėga atsiskleidžia dramatiški žmonių likimų lūžiai. Kaip jauna Lietuvos valstybė būtų galėjusi panaudoti tuos puikius karo ir ūkio specialistus, kurie savo žinias bei patirtį norėjo pateikti šaliai kaip auką. Tačiau ši auka buvo atmesta, nepriimta.

Gal net ir nesuvokta. Dažnai taip atsitinka dėl nesupratimo, nepakankamo kultūros lygmens. Kartais to prasčiokiškumo palydovas būna paprasčiausias žmogiškas pavydas.

J. A. Krikštopaitis. Taip buvo sutrypti žmonių gyvenimai, o valstybė daug kur nepasinaudojo tų asmenybių teiktomis galimybėmis. Pavydo ir aistrų, silpninančių mūsų valstybę, buvo per akis.

Argi istorija nesikartoja? Ar ne taip pat atsitiko po 1990 m. ir net mūsų dienomis? Ne visi sėkmingai išliejo į nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos gyvenimą kaip, pavyzdžiui, žymus finansininkas Romualdas Sikorskis, kuriam buvo lemta užimti finansų ministro pareigas sovietinėje ir nepriklausomoje Lietuvoje. Šis pavyzdys gal ir nėra labiausiai vykęs, nes R. Sikorskis nebuvo atvykęs iš svetur, tad bent šia prasme jam buvo paprasčiau.

J. A. Krikštopaitis. Tikra tiesa, iš XX a. trečiojo dešimtmečio pradžios klaidų nieko nepasimokėme – viskas kartojasi su kaupu ir daug begėdiškiau.

Tuo ir įdomus fenomenas – istorija, kad iš jos niekas nieko nepasimoko. O jei taip, tai esame priversti nuolat iš naujo kartoti tas pačias klaidas.

J. A. Krikštopaitis. Todėl pasaulio mokslininkų forumuose ir vyksta tai garsesnė, tai tylesnė diskusija, ar prasminga tyrinėti istoriją? Suprantama, mes susiduriame su nauja epocha, ateina pažangių technologijų era, atnešanti visai kitas vertybes ir kitą mąstymą. Dabar vienintelė vertybė šiame naujame ciniškame pasaulyje yra pelnas, pinigai ir kapitalas. Šių dalykų siekis pateisinamas bet kokiomis priemonėmis. Štai todėl ir kyla naujos įvairių reiškinių interpretacijos, postmodernistiniai žaidimai, susieti su vadinamąja dekonstrukcija, t. y. visas ankstesnis palikimas išnarstomas į dedamąsias dalis; jos apuostomos, aplaizomos; prieš akis išnyra pasaulio kasdienybės mozaika, kurioje nuvertinti visi autoritetai, išskyrus kapitalą.

Argi ne kasdienybėje gyvename, argi ne čia ir ne dabar?

J. A. Krikštopaitis. Žinoma,

kasdienybėje mes visą laiką plūduriuojame. Tačiau turime pripažinti, kad istorinius įvykius, kaip ir kultūros vertybes, kuria ne masės, o ypatingos asmenybės. Kas 1918 m. kūrė nepriklausomą Lietuvą? Ant rankos pirštų būtų galima suskaičiuoti asmenybės, kurios pakėlė tautą. Taip buvo visada ir čia nieko nepakeis, nes masės bėga paskui „išrinktuosius“ – valingus ir kūrybingus individus.

Esu tikras, kad Jums visiškai pritarė aristokratų palikuonis Teodoras Reingardas. Manau, jog daugelis išmėginimų jo daliai teko ir dėl to, kad šiam nuo istorinės arenos nueinančios klasės atstovui, kuriam buvo labai svarbu karininko ir žmogiškosios asmenybės garbė, buvo nepriimtinas vadinosios demokratinės visuomenės, o iš tikrųjų prasciokiškumo skverbimasis į visas gyvenimo sritis. Senoji politinio ir kultūrinio gyvenimo sistema sugriuvo negrįžtamai, bet kas atėjo į jos vietą? Reikėjo laiko naujiems santykiams nusistovėti, naujai politinei kultūrai susiformuoti, taip pat ir naujam valstybės elitui.

Vis dėlto norėčiau reaguoti į Jūsų pareikštą mintį, kad rankos pirštų pakaktų suskaičiuoti asmenybės, kurios pakėlė tautą. Gal tai labiau tikėtų 1918 m., bet ir tai su išlygomis, tačiau vargu ar pritaikytina 1989–1990 metams. Sąjūdis buvo masiškas judėjimas, sutelkęs visą tautą. Jau buvome beveik visai pamiršę luomų skirtumus, visi atrodėme esą lygūs. Tiesa, gal tik patys sau taip atrodėme, nes prablaivėjome per kelerius metus.

J. A. Krikštopaitis. Suprantama, nes mūsų laikais buvo visai kitas tautos išsilavinimo lygis, inteligentijos vaidmuo. Bet kūrybinis aktas vis dėlto yra individualybės pasireiškimas, o ne kolektyvo darbas. Kolektyvas gali kasti griovius, tiesiti komunikacijas, t. y. gali daryti masinius dalykus. Eifelio bokštą statė daugybė darbininkų, bet idėją pagimdė ir ją įgyvendino inžinierius Giustavas Eifelis. Tą patį galima pasakyti apie Lauryną Gucevičiaus XVIII a. perstatytą Vilniaus Katedrą – viziją brandino ir įprasmino architektas, asmenybė, o ne pavienis mūrininkas. Beje, Sąjūdžio lygybė – tik iliuzija. Tarp tų lygiųjų buvo matyti „lygesniųjų“.

Tačiau net vienas greta kito dirbantys du mūrininkai tuo ir skiriasi, jog į klausimą, ką stato, vienas atsako – kažkokį pastatą, o kitas jaučiasi statęs ne šiaip pastatą, o katedrą! Tai didelis skirtumas.

J. A. Krikštopaitis. Tačiau jie abu paklusniai vykdys vyresniojo meistro valią pagal architekto sumanymą, užfiksuotą brėžinyje.

Kūrė Lietuvos prekybinio laivyno pamatus

Neturėtume pamiršti, kad T. Reingardas buvo vienas Lietuvos prekybinio laivyno kūrimo iniciatorių. Vis dėlto jį traukė jūra ir jis neįstengė šiai traukai atsispirti. Tiesą sakant, nuo jūros reikalų jis pernelyg nebuvo nutolęs net ir tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje kaip pulkininkas leitenantas. Iki 1925 m. jis dėstė Kauno aukštesniosios technikos mokyklos Jūreivystės skyriuje, o 1928 m. buvo ir pirmojo lietuviško jūrinio žurnalo *Inkaras* redaktorius. T. Reingardas ir pats į šį žurnalą rašė straipsnius, kuriais žadino bei skatino visuomenės žūrinę sąmonę. Tiesa, teisėjo trys *Inkaro* numeriai, bet tai buvo reikšmingas dalykas.

Lietuvai tada priklausė gan didelės Baltijos kranto ruožas su gerai įrengtu Klaipėdos uostu, tačiau ji dar

neturėjo nė vieno laivo su savo vėliava³ ir visas prekes per šį uostą išveždavo ir išiveždavo kitų šalių laivais. Nuo pat vaikystės buvęs jūrininku, aš visomis jėgomis siečiau, kad Lietuva turėtų nuosavą prekybą laivyną: parašiau į laikraščius keletą straipsnių, žadindamas lietuvių visuomenės susidomėjimą jūra ir laivynu, aiškinau, kiek lėšų valstybė praranda, mokėdama svetimiems frachtus⁴ už prekių gabenimą, ir kad tokios nedidelės valstybės, kaip Danija, Norvegija bei Švedija praturtėjo tikrai todėl, kad laiku įsitaisė nuosavus išpūdingo dydžio prekybinius laivynus. Tačiau šalies visuomenė – kaip ir bet kurioje kitoje žeminyne valstybėje – mano raginimams

T. Reingardas su žmona, dukterimi Irina ir sūnumi Dmitrijumi savo namo verandoje. Apie 1936–1937 m.

kurti savą laivyną liko kurčia. Būtent todėl aš tada išėjau dimisijon ir pats ėmiausi akcinės laivybos bendrovės organizavimą. Parašiau bendrovės „Lietgar“ (tai reiškė: „Lietuvos garlaivių ir prekybos akcinė bendrovė“) įstatų, patvirtinau juos vyriausybėje, tada ėmiau ieškoti lėšų; tai užtruko visus metus. Pinigų davė vokiečių ir prancūzų bankai, o vokiečių rėderis⁵ Bremerhavene Schuchmannas įstojo į mūsų bendrovę su dviem savo garlaiviais. Vieną, tūkstančio tonų krovinių talpos, pavadino „Palanga“, kitą – pusanthro tūkstančio tonų – „Klaipėda“⁶.

Į bendrovės valdybą buvo pakviesti buvęs kariuomenės vadas generolas Žukauskas, profesorius Čechovičius, inžinierius Langė bei žydai Bramsonas su Corfu. Aš pats valdybos narys nebuvau, nes norėjau plaukioti. Prie bendrovės atidarėme ir emigracinę kontorą, kuriai vadovauti ėmėsi žydai Rabinovičius. Tiesą sakant, tikslai jam padedant, mums ir pavyko surinkti lėšų bendrovei steigti bei gauti jai laivų. Patys laivai Rabinovičius ne itin domino, didesnio pelno jis tikėjosi iš emigracinės kontoros; tačiau ir laivai nuo pat savo darbo pradžios atnešė bendrovei gražaus pinigų: pavyzdžiui, „Palanga“ per pirmus savo darbo metus davė 3000 svarų sterlingų pelno.

Buvo 1929 metų pradžia. Sausio 22 dieną Klaipėdon atplaukė abu mūsų garlaiviai. Bendrovės atidarymo

³ T. Reingardas ne visai teisingas, nes, kaip minėta, lietuviški prekybiniai laivai *Juratė* ir *Kastytis*, nors ir registruoti *Jurbarke*, su Lietuvos vėliava ir krovinių jai plaukiojo po Baltijos ir Šiaurės jūrų uostus.

⁴ Mokesčius už jūros krovinių pervežimą.

⁵ Laivo savininkas, nuo vokiško žodžio *Reeder*.

⁶ Klaipėdoje laivai *Palanga* ir *Klaipėda* buvo įregistruoti 1929 m., taigi tapo penktuoju ir šeštuoju Lietuvos vėliavą iškelusiais prekybiniais laivais. Po minėtų *Juratės* ir *Kastyčio* 1928 m. prekybinius laivus *Friesland* ir *Gotland* su Lietuvos vėliava įregistravo laivininkystės bendrovė A. H. Schwederskio įpėdiniai.

proga Klaipėdoje surengėme didelį rautą, kuriame dalyvavo apie tris šimtus svečių, jų tarpe – ministras, gubernatorius ir kiti dignitoriai bei pinigumms skolinę bankininkai.

Išvykdamas iš Kauno, su savim buvau pasiėmęs trisdešimt lietuvių jaunuolių laivų įguloms papildyti. Vokietijos vėliavas laivuose pakeitėme lietuviškoms. Nė vienas eilinis vokiečių jūreivis nepanoro toliau dirbti laivuose, tad visi buvo atleisti ir pakeisti mano atsivežtais lietuvišiais. Kadangi laivai dar nebuvo išpirkti, buvusiam savininkui reikalaujant jų kapitonas, vyresniaisiais šturmanais ir mechanikais kol kas liko vokiečiai.

Sausio 25-ąją, aštuntą vakarą išplaukiau į reisą garlaiviu „Palanga“. („Klaipė-

da“ sugrįšęs laikas, kai vėl galėsiu plaukioti po Šv. Andrejaus vėliava, be to, pasirašęs sveikinimą kaip antrojo rango kapitonas ir tuo suteršęs Lietuvos karininko garbę, tad iš manęs dar atimama ir teisė dimisijoje nešioti karininko uniformą.

Štai tau, boba, ir devintinė! – O iš tikrųjų buvo taip: 1929 m. sausio 28-ąją sukako dvidešimt penkeri metai nuo tos dienos, kai mano laida baigė Jūrų korpusą ir visi buvome pakelti į karininkus. Aš baigiau korpusą laidos viršila ir, savaimė suprantama, privalečiau pasveikinti laidą su jubiliejumi. Žurnalo redaktorius leitenantas Stachevičius du kartus man rašė, prašydamas atsiųsti sveikinimo žodį. Bet tuomet buvau labai užsiėmęs

Nuotraukos iš T. Reingardo knygos *Jūrininkas, karininkas, mirtininkas*

laivininkystės kūrimu, ir tik prieš pat išplaukiant jūron prisiminiau Stachevičiaus laiškus. Atidaviau juos mūsų kompanijoje tarnavusiam Radovičiui, paprašęs mano vardu parašyti sveikinimą ir išsiųsti jį į Prahą. Jis įvykdė mano prašymą – ir štai rezultatas: vasario 19-ąją iš manęs atimamos pensija ir uniforma, o „savojo“ sveikinimo turinį sužinau tiktai kovo trečią...

To sveikinimo, išspausdinto „Jūrų žurnalo“ 1929 m. 1 Nr., turinys pažodžiui buvo toks:

„1904 metų sausio 28-osios laida. Prieš 25 metus – 1904 m. sausio 28 d. – mūsų brangaus laivyno negandų gadyneje Imperatorius mus, šimtą dvidešimt aštuonis gardemarinus, pakėlė į mičmanus.

Monarcho malonė pripildė mūsų širdis pasididžiavimo, laimės ir begalinio troškimo pašvesti savo gyvybes Tėvynei.

Valdovo malonės paženklinta laida pateisino Caro pasiūlymą. Tik šešiasdešimt iš mūsų sulaukė laidos 25-mečio. Dvidešimt penki žuvo *Port-Artūre* ir *Cusimos* mūšyje, tarnavę karininko laipsnyje nepilnus pusantrų metų. Laida garbingai vykdė korpuso vadovo admiralo Čuchnino priesakus ir nėra dėmės nė ant vieno iš mūsų vardo.

Sveikinu visus, kam Dievas išsaugojo gyvybę, ir noriu tikėti, jog dar daugeliui iš mūsų. Jis suteiks laimę vagoti jūrų vandenis po mūsų brangia vėliava.

Antrojo rango kapitonas N.“

Kai perskaičiau šį sveikinimą, jis man, atvirai sakant, nepatiko. Parašyta pernelyg imantriai ir ne mano stiliumi, tačiau nieko nebepakeis: kas padaryta – padaryta. Bet ir savo kaltės įrodymų ten, kiek beieškojau, rasti neįstengiau. Kaip galėjau išreikšti „ištikimybę rusų carams“, jei jų seniai nebebuvo? O palinkėjimus savo mokslo draugams galėjau išsakyti bet kokius – ir niekam tai neturėjo užkliūti. Ten, beje, buvo pasakyta „daugeliui iš mūsų“ – tačiau juk ne „man“. Antrojo rango kapitonas buvau pakeltas teisėtos tuometinės Rusijos valdžios ir Lietuvoje niekas šio laipsnio iš manęs neatėmė ir nepavadino kitaip;

tiesiog į Lietuvos karinę tarnybą mane priėmė pulkininku leitenantu, bet ne „perkrikštijo“ iš antrojo rango kapitono. Taigi, jūroje aš – antrojo rango kapitonas, o sausumoje – pulkininkas, tad kaip noriu, taip ir pasirašinėju. Sveikinime nėra nė žodžio apie Lietuvos karininkus, iš jo turinio net nematyti, kad jis rašytas Lietuvoje – tad ir Lietuvos karininko garbė negalėjo būti juo suteršta. Manau, jog Prezidento įsakas rėmėsi negražiai – ir sąmoningai – iškraipytas faktais (117–119 p.).

Šis kurso draugų pasveikinimas Jūrų korpuso T. Reingardui neliko be padarinių. Jis buvo kaltinamas dėl monarchistinių pažiūrų demonstracijos, Lietuvos karininko garbės kodekso pažeidimo – iš nieko buvo išpūstas didžiulis burbulas. Tiesa, T. Reingardas mėgino pasiaiškinti, parašė laišką ministrui pirmininkui A. Voldemarui ir išdėstė visas aplinkybes, taip pat parašė ir į laikraštį. Ministras pirmininkas laišką perdavė prokuratūrai, o pastaroji sudarė šešių prokurorų komisiją, kuri ir nustatė, kad jokio nusizengimo nepadarėta. Nors T. Reingardo pasveikinimas kurso draugams ir skamba „nemaloniai“, tačiau bylą reikia nutraukti. Toks buvo komisijos atsakymas ministrui pirmininkui.

Tačiau byla nebuvo nutraukta, prieš T. Reingardą ir toliau buvo mezgamos intrigos, karininkai buvo agituojami rašyti T. Reingardą kaltinančius raportus, stengiamasi prieš jį nuteikti visuomenę. Slapyvardžiu pasirašęs prieš T. Reingardą nukreiptą straipsnį parašė ir pats A. Voldemaras. Atrodo, jog mažiausiai šiuo atveju rūpėjo tiesa ar paties apkaltinto žmogaus motyvai. Taikliausiai intriganus apibūdino pats prisiminimų autorius T. Reingardas: *Jų elgesį diktavo žemas pavaldas ir teisėtumo suvokimo neturėjimas. Išlavinti žmogų galima ir per trejus metus, idiegti ir išauginti igimtą dvasinį kilnumą prireiks ne vienos kartos* (120 p.).

T. Reingardui nepadėjo važinėjimas į aukštas Kauno instancijas bei ministerijų slenksčių mynimas. Nepagelbėjo ir vizitas pas Lietuvos kariuomenės vyriausiojo štabo viršininką generolą Petrą Kubiliūną (1894–1946). Vienas ministras pasiūlė T. Reingardui luktelti, nes dabar, girdi, visuomenė nepalankiai nuteiktą jo atžvilgiu (mat 22 karininkai įteikė raportus, kuriuose piktingai T. Reingardo „monarchistiniu“ išpuoliu). Kuo čia dėta visuomenė, kuria manipuliuojama, ir kodėl karininkai, jausdamiesi įžeisti, rašo raportus, o ne kviečia į dvikovą? – niekaip negalėjo suvokti aristokratų palikuonis T. Reingardas. Lietuvoje dvikovo uždraustos, – paaiškino ministras.

Taigi į T. Reingardo skundus ir prašymus niekas nekreipė jokio dėmesio. Tada jis ryžosi kreiptis į Lietuvos prezidentą Antaną Smetoną. Iš Šteto uosto pasiektu telegramu, kurioje rašė, kad be jokio tardymo ir teismo jam nutrauktas pensijos mokėjimas ir tai tęsiasi jau dveji metai. T. Reingardas prašė paskirti teismą jo bylai išnagrinėti. Atsakymo negavo, todėl iš Rostoko išsiuntė antrą telegramą Lietuvos prezidentui, iš anksto apmokėdamas 3 litus 75 centus už dešimties žodžių atsakymą.

A. Smetona pasikvietė krašto apsaugos ministrą Balį Giedraitį (1890–1941) – ką daryti su tuo Reingardu? Malasi po Europos uostus ir skleidžia visokius gandus apie savo skriaudą. B. Giedraičio pastangomis pensijos mokėjimas T. Reingardui buvo atnaujintas, tačiau tik nuo tos dienos, kai jis pradėjo eiti ministro pareigas, nes už ankstesnį laikotarpį jo parašas negaliojo. Lietuvos vyriausybė T. Reingardui liko skolinga 8720 litų. Elgtasi panašiai kaip su mūsų laikų pensininkais.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 1 p.

Dvylika apaštalių. Iš pokalbių su seneliu S. Vengris susidarė nuomonė, kad jūreivystė – vyrui derantis užsiėmimas.

Ką jis manęs apie kolegijų vietą valstybės aukštojo mokslo sistemoje? Sekretorius neslėpė, jog jo padėtis kebloka: vos tik atvykęs į Klaipėdą sužinojo, kad iš jo laukiama pranešimo. Todėl neslėpė, kad kalbės kaip žmogus, kuris pirmiausia pats norėtų išsiaiškinti savo vietą neuniversitetiniame aukštajame moksle, nes iki šiol jam teko dirbti universitetinio mokslo sistemoje.

Sekretorius neslėpė ir savo simpatijos kolegijoms, nes tai naujas darinys, tad jau vien tuo įdomus. Tačiau kad ir koks bebūtų aukštasis mokslas – universitetinis ar neuniversitetinis – jis gimsta ne ministerijų kabinetuose, bet kolegijose bei universitetuose. Tai viena svarbiausių nuostatų.

Rodydamas skaidres apie kolegijų Lietuvoje tinklą, įvairiuose regionuose veikiančias ir numatomas

Taikytis prie laikmečio reikalavimų

Gedimino Žemlėko nuotrauka

Šiame treniruoklio ekrane būsimeji laivavedžiai ir mokosi valdyti laivus

ti procesus, kuriuos sureguliuos pats gyvenimas. Kolegijų veiklos kokybę turi lemti skaičiai, konkretūs darbai – tokia principinė sekretoriaus nuostata.

Kolegijų direktoriai domėjosi, ką sekretorius mano apie universitetų ir kolegijų sąveiką, pagaliau kuo kolegijų teikiamas išsilavinimas turėtų skirtis nuo įgyjamo universitetuose. S. Vengris neslėpė, kad jam pačiam įdomu išgirsti, ką apie visa tai mano patys kolegijų direktoriai. Sekretorius įsitikinęs, kad kolegijos neturėtų užsiimti tuo pačiu kaip ir universitetai. Todėl jose, regis, neskubama diegti klasikinės filologijos, fizikos, chemijos, matematikos ar filosofijos studijų programų. Tai universitetų veiklos sritys. Kas kita – teisė, medicina, inžinerinės specialybės. Ir universitetai, ir kolegijos rengia šių sričių specialistus. Tačiau universitetai savo veiklą privalo grįsti mokslo tyrimais, fundamentinėmis žiniomis ir principų paieška, o kolegijos turi sukti praktinio pritaikymo kryptimi.

Būtų blogiausia šias nuostatas suprasti tiesmukai, – teigė S. Vengris. Pavyzdžiui, inžinerija iš esmės susijusi su praktika, todėl šios srities veikloje labai daug universitetų ir kolegijų sąlyčio taškų. Kolegijoms svarbu kūrybiškai ieškoti, kur jų studijų institucijos galėtų būti savitos, užimtų išskirtinę nišą valstybės aukštojo mokslo ir studijų sistemoje. Tik sutelkę visų pastangas galime rasti teisingiausius atsakymus.

Svarbiausia ne kur dirba, bet ką gali

Šiandien visus jaudina, kas laukia baigusiujų neuniversitetines studijas. Ar tai specialisto augimo lubos, aklagatvis, o gal absolventams galima pasiūlyti tolesnio tobulėjimo perspektyvą? Lyg ir dvi akivaizdžios galimybės. Pirmoji, kolegijos absolventui kaip nors patekti į universitetą ir toliau studijuoti įprastu būdu, siekti magistro laipsnio, stoti į doktorantūrą. Šis kelias sekretoriui atrodo mažiau priimtinas, nes tai reikėtų, kad kolegijos tėra tarpinė grandis kopiant į universiteto aukštumas.

Išties ar nevertėtų pagalvoti apie savarankišką kolegijų absolventų augimo galimybę? Reikėtų siekti tam tikro pariteto: kad ir dalis universitetų diplomantų jautų poreikį ateiti tobulintis į kolegijas. Taip esama olandiškai kalbančiose šalyse – dalyje Belgijos ir pačioje Olandijoje, kur esama dvipakopės profesinio rengimo sistemos, panašiai kaip universitetuose. Tačiau skubinti kolegijų absolventams teikti bakaluro, gal net magistro laipsnį S. Vengris kol kas nesiūlo. Ne taip svarbu, kaip pavadinsime tas pakopas: bakaluro ar magistro – nuo to mokslo nepadaugės. Daug svarbiau, kaip darbo rinkoje bus vertinami kolegijų absolventai, kaip jie pritaps prie gyvenimo poreikių. Todėl bet koks įvykių skubinimas būtų ne teisingas. Kol nežinome, ką išleidžiame, nesolidu kalbėti apie bakaluro ar magistro laipsnius, nors darbdav-

vius gali užburti laipsniai ir kiti išoriniai blizgučiai.

Įsidėmėtina, kad universiteto atstovas S. Vengris ir pagyrė kolegijas. Skirtingai nuo universitetų, kurie kartais deklaruoja, jog jų absolventai gali dirbti visur, pradėdant Seimu ir baigiant muitinę, kolegijos dažniausiai pabrėžia ne tai, kur jų absolventai dirba, o tai, ką sugeba. Čia ir yra esminis skirtumas, nes aprašoma specialisto kompetencija. Tai atitinka ir Europos Sąjungos nuostatas apie vieną aukštojo mokslo erdvę. Orientacija į šį savo privalumą – labiau taikytis prie laikmečio reikalavimų, o ne įsikibus laikytis tradicijos, kaip dažnai matome universitetų veikloje – ir būtų, pasak S. Vengrio, kolegijų ateities sėkmės garantas.

Įdiegta kokybės vadybos sistema

Kas dabar yra Lietuvos jūreivystės kolegija, gali suvokti tik pabuvojęs Klaipėdoje ir apsilankęs šioje jūrininkus rengiančioje institucijoje. Priminsime, kad ji įsteigta 1948 m., o pirmąją jūrininkų specialistų laidą parengė 1951 m. – 73 laivavedžius ir 56 laivų mechanikus. 1991 m. mokykla pavadinta Klaipėdos aukštesniąja jūreivystės mokykla, 1998 m. – Klaipėdos universiteto Jūreivystės instituto kolegija. 2001 m. rugsėjį reorganizuota į Lietuvos jūreivystės kolegiją – aukštąją neuniversitetinę jūrininkų rengimo įstaigą. Jos steigėja – Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Kolegijoje vyksta dienos ir neakivaizdinės studijos, įvairių jūrininkų specialybių kvalifikacijos tobulinimo bei perkvalifikavimo mokymai. Svarbiausios specialybės: Jūrų laivavedyba, Laivų energetinių įrenginių eksploatacija, Elektronikos technika, Uosto ir laivybos valdymas, Uosto ir laivybos įmonių finansai. Praktikos ir jūrininkų igūdžių studentai įgyja dirbdami pagal sutartį Lietuvos ir užsienio bendrovių laivuose. Baigę kolegiją absolventai gali tęsti studijas Klaipėdos universiteto Jūreivystės institute ir per trumpesnę laiką įgyti universitetinį išsilavinimą.

Rengdami studijų planus, parinkdami dėstytojus, kolegijos vadovai vadovaujasi dviem pagrindiniais dokumentais: Tarptautinės jūreivystės organizacijos (IMO) standartu ir Europos Sąjungos direktyva. Jei prie standarto jungtis galima laisva valia, tai direktyva – įsakymas, kurio privalu laikytis. Beje, jeigu laivas parengtas ne pagal standartą, jis negaus leidimo iplaukti į kai kuriuos Europos šalių uostus.

Buvo metas, kai Lietuva laikinai nebuvo įtraukta į „balta“ sąrašą, nes atitinkamos žinybos nesugebėjo su tvarkyti visų reikiamų dokumentų.

Lietuvos jūreivystės kolegijos direktorius Viktoras Senčila savo darbo kabinete

steigti kolegijas, S. Vengris pabrėžė, kad labai svarbus tolygus aukštųjų mokyklų pasiskirstymas visoje šalyje. Svarbu ne tik tai, kad jauni žmonės galėtų šviestis ir lavintis, bet kartu tai priemonė, galinti pristabdyti protų nutekėjimą iš regionų. Kolegijos turėtų padėti savo absolventams, kad šie lengviau užmegztų ryšį su darbdaviais, verslo ir pramonės atstovais. O pastarieji savo ruožtu kolegijose galėtų rasti jiems naudingo veikimo dirvą. Daug lengviau jaunas žmones susieti su savuoju regionu, pasiūlius padarias darbo vietas, nei vėliau mėginti parsivilioti iš didmiesčių ar kitų valstybių.

Tiesa, S. Vengris tvirtino nesąjūdžios, izoliuotos Lietuvos šalinin-

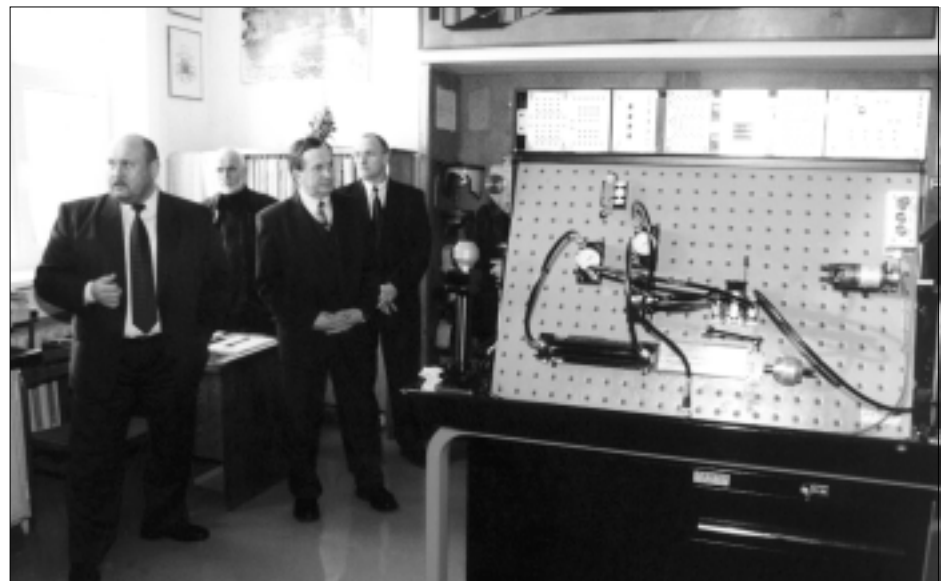
kas. Tačiau Lietuva be lietuvių išnyktų. Iš šios nuostatos turėtų plaukti ir kiti svarbiausi regionuose veikiančių kolegijų uždaviniai.

Kvietė neskubinti įvykių

Dabar kolegijose mokosi apie 15 proc. Lietuvos studentų. Kiek jų turėtų čia mokytis? Sekretorius kvietė neskubinti įvykių. Palaukime dvejus trejus metus ir pažiūrėkime, kaip prie gyvenimo prisitaisys pirmosios kolegijų laidos. Jeigu absolventai sėkmingai adaptuosis – kolegijos praktiškai įrodys savo gyvybingumą. Tuomet savaime spręsis ir kiti dalykai. Būtų blogiausia dabartiniais laikais spartin-

Lietuvos kolegijų direktorių posėdis šį kartą vyko Lietuvos jūreivystės kolegijoje

Lietuvos jūreivystės kolegijos direktorius Viktoras Senčila didžiudamasis rodė modernia technika aprūpintas laboratorijas

Mechanikos žinovams daro įspūdį modernus hidraulinis įrenginių bandymo stendas

Kai kurie jūrininkai net keitė savo pilietybę, norėdami gauti galiojančius juridinius dokumentus, kadangi įsidarbinant iš jų reikalaujama ne išsilavinimo, bet jūrinių diplomų. Dabar šios problemos išspręstos ir mūsų jūrininkai be apribojimų gali dirbti Europos Sąjungos ir kitose pasaulio valstybėse. Žinoma, mums visiems rūpi, kad norėtų dirbti pirmiausia Lietuvos laivyne.

Kitaip tariant, turime būti jūrinė valstybė, o tam vien gerų norų nepakanka. Reikia profesionalumo. Kokybės vadybos sistema Lietuvos jūreivystės kolegijoje įdiegta pagal ISO 9001:2000 ir aprobuota *Lloyd's register* 2001 m. gruodį. Tai įrodymas, kad kolegija sugeba profesionaliai pagal tarptautinius reikalavimus rengti jūros specialistus. Daug darbo įdėta, kol gautas šis sertifikatas.

Kaip teigia Jūreivystės kolegijos direktorius Viktoras Senčila, dvejų metų reikėjo morališkai pasiręsti – imti diegti kokybės vadybos sistemą. Buvo sudaryta darbo grupė, neapsieita ir be užsienio valstybių pagalbos. Šalis, kuri garantavo Lietuvos jūrinių rengimo kokybę Europos Są-

Radio lokacijos ir navigacijos treniruoklio tiltelyje

jungoje, buvo Olandija. Kartu vykdytas dvejų metų projektas, olandai mokė ir konsultavo mūsų specialistus. Antai 24 kolegijos dėstytojai buvo išvykę mokytis į Olandiją.

Gal norėtumėte įplaukti į Liverpulio uostą

Nevardysime visų pažymėjimų, kuriuos Lietuvos jūreivystės kolegijai yra išdavę ne tik olandai, bet ir norvegai bei kitų šalių jūrinių organizacijų atitinkamos įstaigos. Keturius pažymėjimus turi kolegijos Radio ryšio laboratorija, kurioje dar 1997 m. įrengtas

modernus treniruoklis (GMDSS). Prie jo mokosi būsimieji laivavedžiai. Praėjo tas laikas, kai laivuose dirbo radistas, – dabar jo funkciją atlieka laivavedys. Be išsilavinimo diplomo, laivavedys gauna pažymėjimą, kuris suteikia teisę dirbti radio ryšio aparatais. Kolegijoje modernizuoti radiolokacijos (*Radar, Arpa*), elektroninės navigacijos treniruokliai.

Dvi kompiuterių auditorijos kolegijo-

ir pagal jo komandas stengiamasi padėti degančiam tanklaivui.

Nuo trijų identiškų tiltelių galima veikti visą įplaukimo į uostą ir tanklaivio gelbėjimo operaciją. Šio mokymo centro vedėjas kapitonas Ričardas Zažekis gali į šią situaciją įtraukti papildomus veiksnius, trukdančius ar lengvinančius darbą. Gelbėjimo operacijoje matome dalyvaujant sraigtasparnį bei kitus laivus. Stovintis ant kapitono tiltelio atlieka tuos pačius veiksmus, dirba ta pačia įranga, kuri yra ir tikruose laivuose. Galima keisti ir gamtos sąlygas, pavyzdžiui, didėja bangavimas, pakyla rūkas, veiksmai vyksta naktį ir tenka įjungti radarus, naudoti žiūronais, reaguoti į uosto akvatorijoje išdėstytus plūdurus, švyturius, prasilenkti su kitais laivais ir panašiai. Uždavinio vykdymą galima pagreitinoti: jeigu iš tiesų tai užtruktų 4–5 valandas, tai pagal pagreintą scenarijų tanklaivį galima išgelbėti ir per trumpesnį laiką. Beje, sąlygas įmanoma komplikuoti

net labiau, nei tikrame gyvenime.

Kita užduotis: greitai kateriu, pasiekiančiu net 21 mazgo greitį (daugiau kaip 50 km/val.) įplaukiam į Liverpulio uostą. Laivavedžiui tenka manevruoti tarp įvairių kliūčių, kurios nedaug kuo skiriasi nuo tikrovės.

Trečioji užduotis: karine fregata draugiško vizito atvykstame į Sankt Peterburgo uostą. 40 tūkst. arkljo jėgų fregata patyrusio laivavedžio rankose atrodo paklusni, bet tam reikia daug įgūdžių. Štai tų įgūdžių čia ir gali įgyti ne tik būsimieji laivavedžiai, bet ir jau patyrę jūrų „vilka“, kuriems kas 5 metai teks prie šio treniruoklio laikyti egzaminą. Kapitonas R. Zažekis tvirtina, kad ir labiausiai patyrę laivavedžiai, kuriuos čia stebi kolegos bei mokymo vadovai, kartais patiria gana didelį stresą, ypač kai tenka atlikti sudėtingas operacijas. Juk tai jūrinių gyvenimo tikrovę imituojančios užduotys.

Gediminas Zemlickas

LIETUVOS SODININKYSTĖS IR DARŽININKYSTĖS INSTITUTAS

praneša, kad 2003 m. kovo 29 d. 11 val. Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institute (Kauno r., Babtai) DALIA GELVONAUSKIENĖ gins daktaro disertaciją tema „OBELŲ ATSPARUMO RAUPLĖMS EMBRIONINIAME VYSTYMOŠI PERIODE TYRIMAI IN VITRO“ (biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Vidmantas STANYS (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija, 06 B);

nariai:

prof. habil. dr. Juozas LAZAUSKAS (Lietuvos žemdirbystės institutas, agronomija, 06 B);

prof. dr. Vytautas ŠLAPAKAUSKAS (Lietuvos žemės ūkio universitetas, biologija, 01 B);

prof. habil. dr. Albina Birutė RAŠINSKIENĖ (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija, 06 B);

dr. Tadeušas ŠIKŠNIANAS (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, biologija, 01 B);

oponentai:

prof. habil. dr. Algirdas SLIESARAVIČIUS (Lietuvos žemės ūkio universitetas, agronomija, 06 B);

dr. Laimutė BALČIŪNIENĖ (Vilniaus universitetas, biologija, 01 B).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto ir Lietuvos žemės ūkio universiteto bibliotekose.

Direktorius

ARCHITEKTŪROS IR STATYBOS INSTITUTAS

praneša, kad 2003 m. kovo mėn. 27 d. 14 val. Architektūros ir statybos institute (Tunelio g. 60, Aktų salėje, Kaunas) įvyks Architektūros ir statybos instituto ir Kauno technologijos universiteto jungtinės doktorantūros komiteto posėdis, kuriame DARIUS NARMONTAS viešai gins daktaro disertaciją tema „MEDINIŲ IR PLENINIŲ ELEMENTŲ SPRAUSTELINĖS JUNGTIĖS KONSTRUKCINĖS KOKYBĖS VERTINIMAS“ (technologijos mokslai, statybos inžinerija, 02 T).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. Antanas KUDZYS (Architektūros ir statybos institutas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

nariai:

prof. habil. dr. Vytautas STANKEVIČIUS (Architektūros ir statybos institutas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

prof. habil. dr. Antanas ŽILIUKAS (Kauno technologijos universitetas, technologijos m., mechanikos inžinerija, 09 T);

doc. dr. Rimantas ČEČAVIČIUS (Medinių konstrukcijų techninis centras, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

dr. Jurgis RAZAITIS (Architektūros ir statybos institutas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

oponentai:

prof. habil. dr. Audronis Kazimieras KVEDARAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

doc. dr. Juozas AUGUTIS (Lietuvos energetikos institutas, fiziniai m., matematika, 01 P).

Su disertacija galima susipažinti Architektūros ir statybos instituto bei Kauno technologijos universiteto bibliotekose.

Direktorius

Pirmą kartą valdyti treniruoklį nedrąsu

Lietuvos jūreivystės kolegijos laboratorijose mokosi ir Klaipėdos universiteto Jūreivystės instituto studentai

Albumo viršelis

Atkelta iš 1 p.

Skulptorius praėjusį rudenį sutiko prašmatniu albumu *Antanas Žukauskas**, spėjusiu pabuvoti tarptautinėje Frankfurto knygų mugėje. Vilniaus Rotušėje praėjusių metų pabaigoje vyko albumo pristatymas visuomenei. Ten buvo galima susipažinti ir su A. Žukausko asambližais, kurių paroda veikė Rotušėje.

Atėjo į Anykščius ieškoti menų

Antanas Žukauskas savo kūrybinio gyvenimo istoriją linkęs pradėti pasakoti nuo vaikystėje atsitiktinai į jo rankas patekusios knygos. Tada jis gyveno Penionių kaime gražiajame Anykščių krašte. Būsimojo skulptoriaus brolis iš kažkur gavo niekur nematytą užsienietišką knygą. Už Antaną dvylika metų vyresnį brolių knygoje sudomino nuogų mergaičių skulptūros – dėl jų tą nesuprantama kalba parašytą veikalą jis ir parsinešė.

Antanui ta knyga padarė sunkiai nusakomą įspūdį. Ne mergaičių figūros, kurios antroka dar mažai domino. Toje knygoje jis išvydo tai, ko jau niekada negalėjo pamiršti. Knygoje buvo daugybė stovylių, kaimo žmonės vadino balvonais, nes tokio žodžio kaip *skulptūra* jie nežinojo. Berniuką tos knygos stovylos tiesiog sužavėjo. Pasirodo, jos gali būti visiškai ne tokios, kokias matydavo bažnyčioje – išpuoštas, nuspalvintas. Tai buvo

*Antanas Žukauskas. *Skulptūros, koliažai, medaliai, monetos.* – Sudarytoja Elena Žukauskienė. Vilnius, *Sapnų sala*, 2002.

Būties formų pasaulio kūrėjas

Skulptorius Antanas Žukauskas bei meno istorikas Algirdas Gaižutis parodoje

kitas pasaulis, niekur ligi tol neregėtas, tolimas kasdienybei, bet labai viliojantis.

Įsivaizduokime Penionių kaimietuką, kuris sužino, kad Anykščiuose yra biblioteka. Antroks išsirengė į miestą ieškoti menų, kurių tikėjosi rasti kitose knygose, panašiose į turėtąją namuose. Bibliotekininkė iš karto pamatė, kad tai ne Anykščių berniukas – kailiniai ir veltiniai jį išdavė. Šiandien A. Žukauskas nebeatsimena, ką ir kaip jis bibliotekininkei aiškino, o ši niekaip negalėjo suprasti keisto lankytojo. Mat vaikinukas nežinojo tokių įmantrių žodžių kaip *skulptūra* ar *taipyba*. Pagaliau moteris tarėsi supratusi, ko iš jos norima. Nuvedė prie lentynos, kur buvo maždaug metro ilgio vaikiškų knygų eilutė, ir pasa-

kė: *Matai, to, ko ieškai, mes neturime, o vaikams visos knygos sudėtos šioje lentynoje.*

Bus ne malūnininkas, bet menininkas

Kiek tik save atsimena, Antanas nė karto nesuabejojo, kuo žada būti užaugęs. Jis bus menininkas. Penionių žmonėms šis žodis nieko nesakė, todėl dažnas mėgindavo pasitikslinti: gal malūnininkas? Bet Antanas jau žinojo, kad bus tikrai ne malūnininkas. Mokykloje jam sekėsi piešti. Prisimena, kaip perpiešinėdavo dailininkės Domicelės Tarabildienės piešinius iš mokyklinio *Elementoriaus*, kaip pradėjo tarp mokinių garsėti – mūsų dailininkas. Ilgainiui perpiešti, kopijuoti jam atrodė per maža, reikėjo kaž-

ko naujo. Nuo tada naujumo siekis jį lydė visą gyvenimą.

Šią istoriją buvo galima išgirsti iš paties skulptoriaus Antano Žukausko lūpų Vilniaus Rotušėje per jo albumo pristatymą. Šia istorija skulptorius savo kalbą pradėjo ir baigė, nemėgindamas gilintis į kitas, gal net ne mažiau svarbias savo kūrybinio gyvenimo peripetijas. Juk perėjimas iš vaikystės į jaunystę, studijos Vilniaus dailės institute (dabar akademija), skulptorių profesorių Juozo Kėdainio ir Konstantino Bogdano paskaitos bei profesinio meno pamokos neliko be pėdsakų. Pagaliau juk buvo pirmieji dar Dailės institute sukurti kūriniai, su kuriais nuo 1963 m. dalyvauta parodose, pelnyta apdovanojimų. 1966 m. baigęs Institutą jis, jau kaip profesionalus skulptorius, kuria ne tik pavienių kūrinių, bet ir ištisus ciklus, respublikinėse ir sąjunginėse parodose pelnė konkursų laimėtojo laurus. Tų parodų ir konkursų, kaip ir laimėjimų, buvo daugybė – ko gero, ir pats A. Žukauskas negalėtų pasakyti, kiek, kur ir kokių laurų jis yra pelnęs. Dar sunkiau būtų sužinoti, kokie pasaulio muziejai, meno galerijos įsigijo jo darbų, juos eksponuoja ar saugo savo fonduose. Ne mažai jo skulptūrų puošia įvairių pasaulio miestų viešąsias erdves – muziejus, skverus, parkus ar šiaip privačių sodybų aplinką.

Taigi visų šių labai įdomių dalykų A. Žukauskas nepasakojo, malonumą kalbėti apie kūrybą ir jo kūrinių kelius užleides didesniems kalbėjimo žanro atstovams, pirmiausia meno istorikui bei filosofui Algirdui Gaižučiui, istorikui Antanui Tylai, skulptoriams Vaclovui Krutiniui, Arūnui Kynui, Liudui Pociui ir kitiems. Taigi jis pasikloviė į šventę susirinkusių erudicija ir meniniu išprusimu, o gal savanoriškai šią prievolę paliko kolegoms skulptoriams ir menotyrininkams, kurių renginyje buvo galima išvysti ne vieną.

Kūrybinę laisvę ir sielos dosnumą teigianti knyga

Ši knyga – A. Žukausko kūrybinio kelio veidrodis, labai solidus albumas. Knygos dailininkė Rasa Grigarauskaitė neslepia savo pomėgio sodriai juodai spalvai, kuri ir sudaro gilų skulptoriaus kūrinių foną. Juodas ir knygos aplankas, ant kurio matome 1972 m. skulptoriaus sukurtą *Torso* fragmentą ir didžiulį užrašą ŽUKAUSKAS. Skulptūra tarsi švyti sidabrine įvairaus intensyvumo šviesa. Tai jau fotografo Arūno Baltėno nuopelnas, su kuriuo dailininkė ne tik rado bendrą meninę kalbą, bet ir kai kuriuos albumo puslapių atvartus komponavo naudodama šiuos taurių spalvų sąskambius. Juos matome ir skulptūrų nuotraukose – greta viena kitą turtina juoda gelmė ir sidabras, peraugantis į šviesią žydrinę.

Bet tai tik fonas, kuriame eksponuojama menininko kūryba. Suprantama, čia viskas svarbu, kiekviena smulkmena. Albumas neperkrautas, jame daug tuščios erdvės, iš kurios kyla kūrybinės laisvės ir kūrybinio dosnumo išpūdis. Šiuo atveju tai privalumas, nes šios savotiškos pauzės tarp atskirų kūrinių taip pat būtinos, kaip ir pauzės muzikiniame kūrinyje.

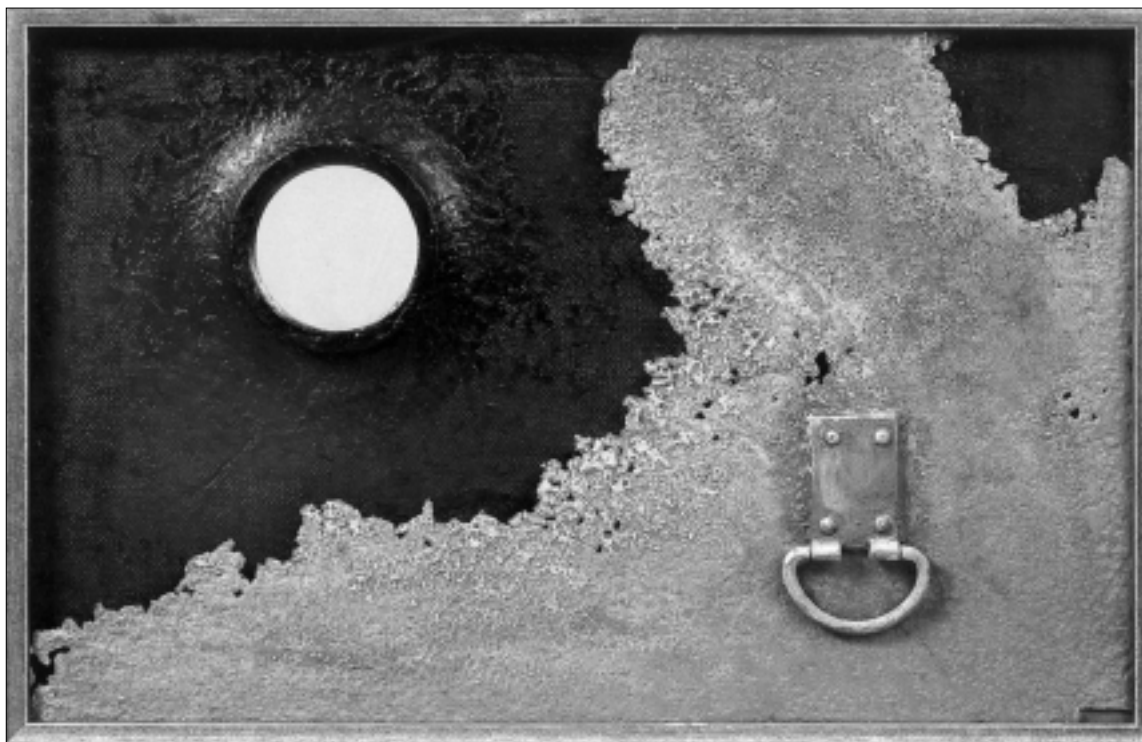
Albumu neskubama stringalviais bėgti nuo vieno kūrinių prie kito. Skaitytojas nejaučia nekantrumo, troškimo viską parodyti vienoje knygoje. Tai būtų neįmanoma ir to nesiekama. Priešingai: sudarytoja Elena Žukauskienė ir dailininkė Rasa Grigarauskaitė neslepia savo noro ilgiau sustoti prie vienos ar kitos skulptūros, įdėmiau išsižiūrėti į atskirus fragmentus. Juk skulptūra – trimatis menas. Todėl ir fotografui A. Baltėnui yra kur parodyti savo meistriškumą, pateikiant tą patį kūrinių skirtingais rakursais. Nuo to visi laimi, o svarbiausia – su A. Žukausko kūryba išsamiau norintis susipažinti šiuo atveju žiūrovas.

Norėdami keliais žodžiais išreikšti būdingiausią A. Žukausko, kaip skulptoriaus, ypatybę, galėtume pasitenkinti pasakę, jog tai modernus menininkas. Vartydami albumą turėtume gerai pasukti galvą, norėdami atsakyti į klausimą: kas buvo ta vadinamoji socialistinio meno epocha, jei joje augo, brenė ir tarpo tokio masto bei kūrybinio užmojo asmenybės? Kur tos socialistinio realizmo diktato pagimdytos formos ir turinys, turėjęs išreikšti naujos rasės padarą – socializmo kūrėją, politinių ir ekonominių doktrinų suformuotą socialinį naujadarą? Knygoje to nė su žiburiu nerasisime. Tačiau rasime tai, kas jaudina žmogų. Ir ne taip svarbu, kuriame krašte jis gyvena, kokios socialinės ar politinės sistemos oru kvėpuoja. Esama daug svarbesnių būties dalykų, kuriuos savo kūryboje ir gvildena menininkas.

Tradicija suteikia sparnus modernumui

A. Žukauskas kalba ta pačia modernistinės skulptūros kalba, kuri būdinga angliui Hendriui Moore, prancūzui Hansui Arpo, rumunui Konstantino Brancusi, t. y. pripažintiems XX a. modernizmo klasikams. Tai visai nuostabu, nes profesinio meno įgūdžių A. Žukauskas mokėsi pas profesorius Juozą Kėdainį, Konstantiną Bogdaną, taigi puikius tradicinės lietuviškos realistinės skulptūros atstovus, garsius menininkus.

Vadinasi, ne vien aplinka lemia kūrybinės asmenybės tapsmą. Nebent ta aplinka kaip A. Žukauskui būtų visa pasaulinė kultūra, jos pilnatvė, pradedant tradiciniu menu ir baigiant modernistinėmis bei postmodernistinėmis formomis. Šimtąkart teisuus

A. Žukausko asambližas Pavėlavės (1996)

buvo vienos XX a. naujosios muzikos mokyklos atstovas, austrų kompozitorius Arnoldas Šönbergas, savo studentus primygtinai vertęs studijuoti klasikinės muzikos palikimą – studijuoti pagrindus. Studentams toks reikalavimas atrodė keistas, nes juk pats maestro visa savo dodekafonine muzika tarsi siekė paneigti ligtolinį klasikinės muzikos paveldą. Ir štai ką kompozitorius atsakė studentams, kai jie savo profesorius ėmė remti prie sienos – tik tvirtus pagrindus, t. y. profesijos amatą, įsisavinęs kūrėjas pajėgus kurti modernų meną. Neteko A. Žukausko paklausti, ar tokiais pat principais buvo mokoma ir Vilniaus dailės institute. Tačiau, ko gero, tai universali formulė: norėdamas būti tikrai šiuolaikiškas ir modernus menininkas turi puikiai žinoti, įsisavinti klasikinį kūrybos palikimą.

Smėlio laikrodis (1972)

Kai modernumas – kūrėjo dvasios savybė

XX a. 8-9 dešimtmečiais prasidėjo lietuviškosios skulptūros atsinaujinimas, tad šiandien modernumu – nei tikru, nei tariamu – nieko nenustebinsi. Dabar madinga ginčytis, kas yra postmodernizmas ir kas slypi už jo. Tačiau nagrinėjant A. Žukausko kūrybą nesunku pastebėti, kad jau septintojo dešimtmečio jo skulptūrose labai ryškūs modernizmo bruožai.

Įdomu, jog ir ant aptariamo A. Žukausko albumo aplanko pateiktas 1972 m. sukurtos skulptūros *Torsas* fragmentas. Ir tai visai neatrodo seniena šio menininko kūrybinėje biografijoje. Skulptūra labai šiuolaikiška, nesenstanti. Juk galėjo albumo sudarytoja Elena Žukauskienė ir pats skulptorius aplankui pasirinkti ne vieną vėlesnių dešimtmečių, taip pat ir pastarųjų metų darbą. Tačiau pasirinktas prieš 30 metų sukurtas kūrinys. Jis atskleidžia labai drąsius modernistinės kūrybos bruožus, kurie jau tada mezgėsi šio menininko, taigi ir to meto Lietuvos skulptūros mene.

Atrodo, kad jau tada A. Žukauskui rūpėjo ne išorinis formų grožis, ne

to meto lietuvių skulptūrai būdingas estetizmas, o kūriniuose užkoduotas vidinis nerimas, laikmečio dramatismas. Meno istorikas ir filosofas Algirdas Gaižutis – albumo teksto autorius bei vienas iš svarbiausių jo pristatymo asmenų – atkreipia mūsų dėmesį į septintojo dešimtmečio kamerines A. Žukausko skulptūras (*Torsas*, *Kompozicija*, *Smėlio laikrodis*, *Lašas* ir kt.), kurios jau net savo pavadinimais tarsi byloja, jog menininko dėmesys krypta į visai naujas formas, per kurias reiškiasi ne buities, bet būties kalba. Tose skulptūrose nedaug iliustratyvumo, anų metų tradicinei lietuvių skulptūrai būdingo psychologizmo – bent jau tą psychologizmą suvokiant tiesmukai. A. Žukausko formos tarsi gyvena savo gyvenimą, nepavaldų vienadieniems aistroms. Tai savitų formų galaktikos dalis, egzistuojanti pagal savo dėsnius. Šios formos į mus prabyla tiek, kiek jos atliepia mūsų vidiniam gyvenimui, nuojautoms, troškimams ir nerimui. Žiūrėdamas į šiuos kūrinius jauti būties prasmę skambėjimą formose.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

1. Kolegijos ir universitetai: konkurentai ar partneriai?

Atkelta iš 7 p.

Nepasakyčiau, kad geresnė. Man atrodo, kad pastaruoju metu universitetai, ypač techniškieji, atgijo ir su darbdaviais pradeda bendrauti visiškai kitais pagrindais. Sunku net palyginti su tuo, kas buvo prieš 5–7 metus. Dar prieš kokius 5 metus aukštesniosios mokyklos su darbdaviais bendradarbiavo daug glaudžiau nei universitetai. Matėme pastarųjų atotrūkį, gal net universitetų aroganciją, palaikant šiuos santykius. Nežinau, ar darbdaviai pakilo, ar

nemažėja. Užtektų tik priimti mažiau studentų ir finansavimas „išaugtų“. Juk dėl to ir kaunamasi.

Studentai susirūpinę studijų kokybe

Bet ar kas paskaičiavo, kiek valstybės prarastų socialinę prasmę? Didindami studentų skaičių universitetai jiems teikia ne tik išsilavinimą, bet ir užtikrina jaunimo užimtumą. Ką tie jauni žmonės darytų, nepatekę į universitetus ir negavę darbo. Geriausiu atveju būtų priversti ieško-

Paprastai būdavo skundžiamasi bazinio pasirengimo stoka, silpnokais matematikos, fizikos pagrindais, kurių moksleiviams nesuteikė vidurinė mokykla. Tačiau Jūs pabrėžiate: svarbu studento motyvacija.

Žinau ne vieną atvejį, kai moksleiviai, mokytojų laikyti beviltiškais tinginiais, atsiradus norui mokytis ne tik pasiekdavo gerų rezultatų, bet ir tapdavo pavyzdžiu kitiems studentams. Tai vyksta tik todėl, kad pasikeičia studentų požiūris į mokslą, atsiranda motyvacija.

Ar motyvaciją galima formuoti?

Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos direktorius Gintautas Bražiūnas jubiliejaus proga sveikina Šiaulių kolegijos direktorę Nataliją Sedžiuvienę

universitetai nusileido, bet šiandien reigime visai kitus santykius. Aišku, kad turėdami daug didesnę prestižą visuomenėje universitetai gali mus aplenkti šioje srityje. Jie sugeba vaisingai bendradarbiauti su darbdaviais, todėl nesutinku su teiginiu, kad pastarieji neremia universitetų. Užtenka aplankyti kai kurias Kauno technologijos ar Vilniaus Gedimino technikos universitetų laboratorijas, kad pamatytum daug tos paramos įrodymų.

Tik labai gaila, kad universitetai nesugeba susumuoti tos paramos. Jeigu tai būtų padaryta, daug kas nustebtų pamatęs, kiek universitetus šelpia didžiosios įmonės, Lietuvos Telekomas, Omnitel, Festo ar kitos bendrovės. Universitetų garbės reikalas daugiau kalbėti apie šią paramą ir bendradarbiavimą. Tačiau šioje srityje jau esama pokyčių. Pavyzdžiui, KTU mačiau tokias lenteles, kuriose nurodyta, kad laboratorijos įrengtos už Lietuvos telekomo, kitos bendrovės ar mecenatų lėšas.

O ar yra gerų pokyčių palaikant santykius su Vyriausybe, valstybe?

Rektorai savo interesams atstovauja labai neblogai. Kolegijų direktoriai jų vietoje elgtųsi taip pat, jeigu turėtų tokią autonomiją apie kurią kalbėjau. Atrodytų, kad labai pažangi mintis biudžetą formuoti pagal studentų skaičių, kitaip tariant, studentų krepšelį. Tokiu atveju norint gauti pinigų, reikia beatodairiškai didinti studentų skaičių ir eiti prašyti, kad jie visi gautų numatytą lėšų kiekį. Remiantis tuo, kad studentų skaičius didėja, galima verkšlenti, jog universiteto finansavimas mažėja, bet juk absoliučia pinigų suma universitetų finansavimas

ti laimės svetur. Juk jie ir taip išplaukia į svetimus vandenis.

Sutinku. Kita vertus, iškyla kokybės problema. Net studentai tuo susirūpinę. Ši problema kyla dėl to, kad universitetams stinga išteklių. Tarkime, Vilniaus pedagoginiame universitete studijuoja 10–11 tūkst. studentų, o materialinė bazė per pastarąjį dešimtmetį nedaug pasikeitė. Per 7 metus studentų skaičius universitetuose padvigubėjo. Vadinasi, esami materialiniai, pedagogų ir mokslo darbuotojų išteklių tiesiog paskirstomi didesniai studentų skaičiui. Dėl to kokybė neabejotinai prastėja.

Atsirado ir dar viena problema. Tiesiogiai, kurie seniau su savo pažymiais net negalėjo svajoti mokytis universitete, šiandien įstoja, nes priėmimas padidėjo 2 kartus ir aukštasis mokslas prarado savo elitiškumą. Vienas iš padorinių – kolegijų atsiradimas.

Bet ar tai ne Vakarų demokratijos vėjų įtaka? Visi turi teisę į mokslą, o jeigu dar sugeba už mokslą mokėti, tai ir studentauja.

Tikriausiai. Pats esu dėstytojas ir matau, kaip vis sunkiau dirbti su naujai įstojusiais studentais, kurie vis sunkiau supranta dėstytoją. Tai man kelia didelį nerimą. Nemažai daliai jaunimo, įgijusio vidurinį išsilavinimą, labai praverstų prieš stojant į universitetą ar kolegiją padirbėti (jeigu būtų darbo vietų), subręsti. Kai jaunas žmogus dirbdamas suvokia, kad jam būtina mokytis, tobulėti, atsiranda motyvacija siekti aukštojo išsilavinimo. Štai tada turėsime gerą studentą. Yra ir vakarinių, neakivaizdinių skyrių, tad žmogui reikia nusiteikti, kad visą gyvenimą teks mokytis.

Pirmiausia tai turi daryti šeima, tėvai, žiniasklaida. Pastaruoju metu daugėja asocialių šeimų, didėja skirtumas tarp įvairių socialinių sluoksnių. Žemajam sluoksniui negali būti pavyzdžiu aukštesnysis sluoksnis, nes atotrūkis milžiniškas. Manau, kad žemojo sluoksniu atstovams pavyzdžiu turėtų būti vidurinioji klasė. Deja, sunkiai laikosi ir mūsų vidurinioji klasė. Man patinka, kad pastaruoju metu žiniasklaida vis dažniau pasakoja apie sėkmingus verslininkus. Turi būti kuriami sėkmės pavyzdžiai jaunimui, pabrėžiant kad to pasiekta protu ir sunkiu darbu.

Galų įsivaizduoti, kad jauno žmogaus motyvaciją labai stiprina tikrumas dėl savo ateities. Svarbu žinoti, kad baigęs mokslus, įgijęs specialybę, gausi gerai apmokamą darbą, būsi gerbiamas valstybės pilietis. Tada visai kita bus ir motyvacija.

Statistika rodo, kad nedarbo lygis tarp aukštąjį mokslą baigusiu žmonių yra pats mažiausias. Baigtos studijos bet kurioje aukštojoje mokykloje dabar žmogui teikia daugiau galimybių darbo rinkoje. Štai dėl ko veržiamasi į aukštąjį mokslą. Manau, kad reikia puoselėti jaunimo ambicijas ne tik menų srityje. Vienas firmos vadovas, atvykęs į Vilniaus kolegiją, pasakojo, kad jis siūlo jaunam žmogui du kelius: moku tau 1500 litų, darai tą ir tą arba moku tau 3000 litų, bet darai daugiau. Na, ir ką jūs manote? Daugelis renkasi mėnesinį atlyginimą. Trūksta pasitikėjimo, igūdžių ilgai dirbti.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotrauka

ARCHITEKTŪROS IR STATYBOS INSTITUTAS

praneša, kad 2003 m. kovo 6 d. 10.30 val. Architektūros ir statybos institute (Aktų salėje, Tunelio g. 60, Kaunas) įvyks Architektūros ir statybos instituto ir Kauno technologijos universiteto jungtinės doktorantūros komiteto posėdis, kuriame VYTIS VILKAS viešai gins daktaro disertaciją „SIO MIKRODULKIŲ IR OPOKOS PRIEDŲ ĮTAKOS BETONO SULFATINEI KORROZIJAI TYRIMAS“ (technologijos mokslai, statybos inžinerija, 02 T).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – doc. dr. Bronius VEKTARIS (Architektūros ir statybos institutas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

nariai:

prof. habil. dr. Vytautas STANKEVIČIUS (Architektūros ir statybos institutas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

prof. habil. dr. Antanas KAMINSKAS (Terμοizoliacijos institutas, technologijos m., medžiagų inžinerija, 08 T);

prof. habil. dr. Algirdas ŽEMAITAITIS (Kauno technologijos universitetas, technologijos m., chemijos inžinerija, 05 T);

dr. Vytautas BARKAUSKAS (Architektūros ir statybos institutas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T);

oponentai:

prof. habil. dr. Antanas LAUKAITIS (Terμοizoliacijos institutas, technologijos m., chemijos inžinerija, 05 T);

doc. dr. Gintautas SKRIPKIŪNAS (Kauno technologijos universitetas, technologijos m., statybos inžinerija, 02 T).

Su disertacija galima susipažinti Architektūros ir statybos instituto ir Kauno technologijos universiteto bibliotekose.

Direktorius

Man teko dalyvauti pasaulyje vykusiame „elektronikos kare“ (6)

Pradžia 2002 m. Nr. 18

Dr. Algirdas Vincas KANAUKA 1955–1976 m. tarnavo JAV karo aviacijoje, dirbo elektroninio karo užduočių direktoriumi strateginių bombonešių daliniuose, karinių mokslų tyrimų institucijose bei tarptautinių ryšių karininku naujųjų technologijų iniciatyvoms Europoje. Metus jis dalyvavo Vietnamo kare. Nuo 1977 m. dirbo JAV aviacijos ir kosminių sistemų pramonėje. Šioje pokalbio dalyje prisiminsime jo dalyvavimą JAV strateginės gynybos iniciatyvos bei kosminių palydovų programose.

Kodą kartais derėtų apversti – dėl viso pikto

Dalyvaudamas Amerikos kosminių tyrimų programoje tikriausiai ir ten patyrėte įdomiausių nuotykių. Ką iš to savo gyvenimo ir veiklos laikotarpio galėtumėte prisiminti?

Iš tiesų vėliau mano kelias vedė į kosminių tyrimų sritį. Aerokosminėje bendrovėje, Federalinių kontraktų tyrimų centre teko dirbti kelių kosminių projektų vadovu. Pavyzdžiui, mano grupei reikėjo sukonstruoti ypatingų ryšių paketą ir integruoti jį į dirbtinį Žemės palydovą, kuris turėjo būti paleistas į orbitą. Šie ryšiai buvo skirti JAV prezidento reikalams, taigi privalėjo būti labai patikimi net jei kiltų karinis konfliktas. Tuo tikslu reikėjo pritaikyti siūstuvą ir užtikrinti patikimą ryšį su palydovu.

Vienas toks palydovas buvo paleistas į orbitą aplink Žemę, jame veikė mūsų aparatūra, kurią konstruojant man ir teko vadovauti. Dirbome drauge su pramonės atstovais: derindavome, tikrindavome, naujoms idėjoms pritaikydavome naujus konstrukcinius sprendimus. Prie paties palydovo orbitoje būdavo nelengva „priėti“, t. y. gauti laiko, per kurį galėtume atlikti testavimo darbus, nes savo užduotis vykdė ir kitos grupės, turėjusios savo gal net svarbesnius už mūsų projektus. Todėl eilėje kartais reikdavo laukti ištisus mėnesius. Pagaliau gavome dvi valandas, per kurias privalėjome aparatūrą patikrinti.

Susigūžėme aplink siūstuvą telekomunikacijos stotelėje snieguotose Kalifornijos kalnuose ir mėginome „atidaryti“ mūsų ryšio programų paketą. Mums reikėjo įjungti aparatūrą, pasiųsti žinutes, o palydove esantis siūstuvas jas turėjo persiųsti dar toliau. Užmezgę ryšį turėjome taikyti įvairius informacijos perdavimo būdus ir žinučių rūšis. Prisimenu, niekaip negalėjome „atidaryti“ to paketo palydove, kad galėtume jį patikrinti. Nežinojome, kur šuo pakastas. Mums skirtas dviejų valandų laikas jau ėjo į pabaigą, ir man tapo aišku, jog visas mūsų testų grafikas nueis niekais. Vėl reikės laukti ilgus mėnesius, kol gausime proga patikrinti, ar ryšio sistema veikia.

Nervinė įtampa buvo didžiulė: visas palydove funkcionavo normaliai, mūsų siūstuvas veikė puikiai, bet negalėjome palydovui perduoti jokios informacijos, jis tarsi miegojo. Liko paskutinė priemonė: zūtūt susisiekti su paketo protokolą sukūrusiu konstruktoriumi, bet pamėgink jį staigiai rasti? Intuityviai spėjau jį esant

viename mieste. Iš ilgo operatoriaus pasiūlyto sąrašo pasirinkome vieną iš daugelio vardų ir mėginome susisiekti telefonu. Stebuklas, neįtikėtina magija – atsiliepė būtent tas žmogus, kuris tą akimirka mums ir buvo pats reikalingiausias.

Konstruktorius mūsų klausia: kokią kodą mes mėginame „atidaryti“ palydovo ryšių sistemą? Mes pasakėme. Jis šiek tiek pagalvojo ir pasiūlė taikyti atvirkščią, veidrodinio atspindžio kodą. Pamėginome ir ryšio sistema iš tikrųjų staiga „pabudo“, ėmė veikti. Per paskutines 15 mums skirtu laiku minučių vis dėlto pavyko patikrinti ryšio sistemą. Dirbome kaip sapne, siuntėme žinutes numatytais būdais – ryšio sistema veikė!

Vadinasi, protokole buvo padaryta apmaudi klaida, „apverstas“ kodas. Vienas menkniekis galėjo šuniui ant uodegos nunešti didelio žmonių kolektyvo darbą. Velnias slypi detalėse (*the devil is in the details*).

Žinau, kad prancūzų rašytojas Stendalis, kalbėdamas apie rašytojo stilių, literato darbo meistriškumą, mėgdavo kartoti: Smulkmenose – Dievas. Tačiau amerikiečiai, regis, savaip apvertė šį posakį ir Dievą pakeitė velniu.

Gavau pamoką visam gyvenimui: niekada nepasiduok, net ir skęsdamas. Juk gali būti, kad skęsti grietinėje, iš kurios kapstydama gali suplakti sviestą ir išsigelbėti.

Lėktuvas prieš palydovą

Tačiau juk tokio pobūdžio klaidų, atsitiktinumų inžinerijoje ir moksle neįmanoma išvengti?

Klaidos yra neišvengiamos net aukščiausios kvalifikacijos darbuotojų palydovėse. Šaltojo karo laikais buvau vienas iš vadovų kitame projekte, kurio esmė štai kokia. Iš naikintuvo paleidžia-

Prie F-111 Tailande su kovos draugais (A. V. Kanauka stovi centre)

ma raketa, po kiek laiko iš šios skrendančios paleidžiama antra raketa, o iš pastarosios – trečia nesprogstanti, bet infraraudonuosius spindulius reaguojanti galvutė. Ši trečioji pakopa turėjo pataikyti į dirbtinį Žemės palydovą ir jį tiesiog atsidausti – sprogmenys nenaudoti. Visa tai – sudėtingas uždavinys kosminių operacijų kompiuteriams. Specialioje kosminių radarų stoties vadovybės salėje stebėjome visą projekto eigą. Man reikėjo nustatyti, ar trečiosios raketos galvutė pataikė į palydovą, kokie vykdomo projekto rezultatai ir aparatūra užfiksuoja visą šio eksperimento pabaigą.

Algirdas Vincas Kanauka lėktuve palaiko ryšį su dirbtiniais Žemės palydovais kosmose

Išvaizduokite: naikintuvas pakilo iš karinės bazės, mes palaikėme ryšį su pilotu, sekėme ir išgyvenome visas šio eksperimento stadijas. Kompiuterizuotuose ekranuose stebėjome, kaip viena po kitos atsiskiria raketos. Pagaliau galvutė skriejo į ekrane pasirodžiusį palydovą. Įtampa komandos poste pasiekė kulminaciją. Pagaliau viskas baigėsi fejerverkėliu ekrane.

Panašų į Holivudo kino filmuose matytus vaizdus. Tačiau gyvenimo tikrovė ir Holivudo kompiuteriniai triukai, matyt, turi bendro nedaug ką. Kur slėpė Jūsų minėtojo projekto sudėtingumas?

Projektas buvo labai sudėtingas. Jo tikslas – patikrinti, ar praktiškai galima iš naikintuvo numušti dirbtinį Žemės palydovą. Eksperimentui rengėmės daug mėnesių. Tas naikintuvas pirmiausia turi atsidurti tam tikroje oro erdvės vietoje tiksliai apskaičiuotu laiku ir paleisti raketą. Ši turi pa-

panašią išvadą ir padarėme po šio bandymo: pernelyg sudėtinga sistema mėginant dirbtinį Žemės palydovą numušti iš oro. Tačiau reikėjo išbandyti, ar tai praktiškai įmanoma.

Norėčiau pridurti, kad gali būti atvejų, kai šioms tikslams naudoti naikintuvus paranku. Antai palydovas gali išvengti raketos, jeigu žinomas tokio numatomo susidūrimo taškas. Palydovas gali pakeisti savo orbitą ir neskristi į galimo pavojaus vietą. Be to, raketos leidžiant iš naikintuvo nereikia tokios didelės raketos, kokios reikėtų paleidžiant ją nuo žemės. Nepamirškime, jog galima pasirinkti vietą, iš kurios naikintuvas tykotų pulti dirbtinį Žemės palydovą ar kitą taikinį, priešui apie tokį pavojų net nesusimąšius.

Minėto eksperimento dalyviai pradėjo nuo sudėtingų dalykų ir ėjo paprastumo link. Tai nelabai suprantama, nes paprastai visuomet pradeda nuo paprasto.

Faktiškai ir buvo pradėta nuo paprasto. Turėjome naikintuvą, senas raketas ir seną „mirštanti“ palydovą. Reikėjo jį pašalinti iš orbitos, be to, pasipraktikuoti šaudant.

Gal tai ir būtų tinkamiausias būdas kariniams tikslams pritaikyti kosmosą? Šiuo atveju nekalbu apie moralinį, humanišką, jį tokio projekto aspektą. Mes svarstome technologines galimybes.

Kas toje srityje dabar daroma, man sunku pasakyti. Man teko dalyvauti dideliuose „žvaigždžių karų“ programos projektuose numatant strategiją, kaip reikėtų kovoti kosmose. Ten buvo aptarinėjami panašūs dalykai, tačiau visa liko tik svarstymai.

Strateginės gynybos iniciatyvos tikslas

„Žvaigždžių karų“ turėtų kautis dirbtiniai Žemės palydovai? Gal tai pernelyg supaprastintas išvaizdavimas, mažai ką bendro turintis su realybe?

Karas – tai valia prieš valią, ginklai prieš ginklus. Žmogus kontroliuoja savo valią ir ginklus. Kovoti reikia taip,

kad laimėtum. Dabar, kiek žinau, tokie bandymai, kuriuose kautųsi palydovai, nedaromi – jie buvo daromi šaltojo karo laikais.

Tačiau Tarybų Sąjungoje ta amerikiečių Strateginė gynybos iniciatyva visuomenei buvo pateikiama kaip itin agresyvi. Daugeliui žmonių buvo visiškai neaišku, kada ir kur baigiasi gynyba ir prasideda puolimas.

Apie puolimą nė kalbos negalėjo būti, nes tai gynybinė sistema. Juk kas yra JAV strateginė gynybos iniciatyva? Virš JAV siekta išskleisti apsaugos „skėtį“. Jo patikimumas, savaime suprantama, ne šimtaprocen-tis, bet būtų sutrikdyti tikslūs galimo agresyvaus priešo planai. Norėdamas prasimušti pro tokį „skėtį“, jis nežinotų, koks jo patikimumas ir kokia galimybė jį pramušti. Puolančiam labai svarbu žinoti, kokia tikimybė, kad jo ataka pasiseks. Bet „skėtis“ visą išankstinį planavimą sugadina, nes jo patikimumas neaiškus. Sėkmė nėra garantuota, bet kokie skaičiavimai tampa nepatikimi. Toks ir buvo svarbiausias šios Strateginės gynybos iniciatyvos tikslas. Lemia ne didelis priešų turimų raketų kiekis, kadangi neaišku, kaip lengvai ir greitai jos galėtų būti sunaikintos – pakilimo ar skrydžio metu, o gal artėjant į taikinį.

Karas – tai valia prieš valią

Kitaip tariant, ši programa iš priešo atima pasitikėjimą savo veiksnių rezultatyvumu?

Juk tai ir yra karas: valia panaudojama prieš valią, žinojimas prieš žinojimą. Taip senovėje kariaudavo kinai. Filosofas Lao Dzė (Lao Tzu, VI–V a. pr. Kr.) rašo, jog dvi kariuomenės sustoja viena prieš kitą. Stipresniosios vadas susitinka su silpnesniosios vadu ir lyg prie šachmatų lentos išdėsto: aš čia turiu tiek ir tiek karių, tad laimėsime, todėl nėra reikalo žudyti žmones... O jeigu tu kitaip darysi, tai vėl turėsiu prieš tave persvarą. Įtikintas silpnesnis vadas atitraukdavo savo kariuomenę, be mūsų užleisdamas tam tikrą teritoriją ir pakludamas priešo valiai. Žinoma, šitaip būdavo ne visada.

Klausantis Jūsų pasakojimo viskas atrodo pernelyg paprasta. Gal todėl ir kalbama apie azijietišką gudrumą, klastą?

Galbūt. Juk kas yra informacinis karas, kurio reikšmė pasaulyje vis didėja? Tai oponento duomenų, ypač kompiuterinių, paneigimas, pačiam turint

galimybę gauti tikslus duomenis. Tarkime, vartotojas perka kompiuterius, kurių informacija karo metu sunaikinama arba suklaudinama. Gal visai nesunku įdiegti tokią ar panašią programą į kompiuterius.

Tikriausiai kalbame ne apie tuos kompiuterius, kuriuos matome bet kurioje įstaigoje?

Kalbu apie didelių tam tikrų sistemų komponentus. Ir tai visai realus dalykas. Taigi karo metu apgaulė yra labai svarbu. Nuo Karlo Klauzevico (Klausewitz, 1780–1831) laikų modernieji karo strategai taikė apgaulės elementą ir labai jį išstobulino.

Nuo Lao Dzė ir K. Klauzevico laikų karo technologijos gerokai pažengė į priekį. Sunkiau būtų išmatuoti ir palyginti, kaip patobulėjo žmogiškosios klastos ir apgaulės formos. Ir vis dėlto kas šiuo metu vaidina didesnę vaidmenį: politikų ir visokio rango vadų demagogija, karo cenzūros ir kitų atitinkamų tarnybų skleidžiama dezinformacija, kitaip tariant, visos apgaulės ir žmonių mulkinimo formos ar šiuolaikinės karo technologijos?

A. V. Kanauka prie elektroninio karo prietaisų stotelės lėktuve

Sunku pasakyti, ko yra daugiau. Ir ką reiškia „daugiau“? Dezinformacija gali sugadinti svarbiausią technologinį pranešimą. Jeigu tai padaryta tiksliai, laimėjimas gali būti didžiulis. Tai priklauso ne nuo priemonių kiekio, bet nuo jų kokybės ir veiksmingumo. Pavyzdžiui, klaidingai perskaitęs kodą, kaip kad mums ir nutiko, negali naudotis dirbtinio palydovo ryšių sistemomis.

Po Vietnamo karo pasaulyje prasidėjusi technologinė revoliucija dar labiau sustiprėjo paskutiniu metu XX a. dešimtmėčiu, nes susiformavo visiškai naujos, pavyzdžiui, informacinio karo ir karo iš kosmoso, koncepcijos. Tai dvi iš esmės naujos, nors ir susijusios, ginklo rūšys. Seniau kariauvo sausumos kariuomenė, karinis jūrų laivynas ir karinės oro pajėgos, o dabar atsirado informacinės karinės pajėgos, informacinės koncepcijos. Tai visiškai naujas kovos būdas. Galbūt ateityje kompiuteris kariaus prieš kompiuterį, robotas prieš robotą.

Gal abi šias informacinio karo bei karo iš kosmoso koncepcijas ir pamėginkime aptarti.

Jos sąveikauja kaip ranka ir pirštinė. Iš kosmoso greitai bus galima labai daug ką stebėti ir kartu paveikti stebimą objektą. Manau, kad ilgainiui praeis noras žmonijai kariauti. O technologijos nėra kaltos dėl karų – žmonės jas naudoja karui ir taikai, informacijai ir dezinformacijai.

O kaip Richardas Vagneris?

O kaip muzika, Richardas Vagneris? Jūs ne žodžio nepasakėte, ar Jums muzika padėdavo vykdant Strateginės gynybos iniciatyvos ir

kosminių palydovų programas?

Negaliu pasakyti, kad Vagnerio ar kurio nors kito kompozitoriaus muzika man tiesioginiai padėjo formuoti technologines programas. Mano kabinete visuomet skambėjo muzika. Klausydavau iš radijo, ir garso įrašų – ir ne tik Vagnerio kūrinų, bet taip pat Richardo Strauso, Bethoveno, Mahlerio, Brucknerio, Mozarto, Sibeliaus. Mėgdavau pasiklausyti ir Johano Strausso, Franzo Lehario ir Rossinio muzikos, kuri kartais buvo labai reikalinga, kad praskaidrintų nuotaiką ir taptų didelio rimtumo antiteze (*Tierisches Ernst*). Pasaulis ir gyvenimas visuomet turi savo linksmesnę, šmaikščiąją pusę. Gal ši net svarbesnė, nes kartais atrodo, kad pasaulis, gyvenimas, žmonija yra nesuprantama kosminė ar dieviška išdaiga.

Vagnerio muzika ar, tiksliau, jo operos ypatingos turinio drama, muzika ir vaizdiniai efektai. Tikriausiai todėl ji labiausiai veikia pašąmonę ir sudaro foną formuotis savotiškam pasaulio modeliui, kuris artimas transcendentinėms tie-

Ketvirtieji prof. S. Jundzilo ir prof. J. Dagio skaitymai

Prof. Stanislovas Bonifacas Jundzilas

Lietuvos mokslų akademijos Prezidiumas (1993-06-01 Nr. 32) pritariant Universiteto rektoriui (1993–1021, 475) nusprendė nuolatos skelbti Vilniaus universiteto profesoriaus, filosofijos ir teologijos dr. S. Jundzilo (1761–1847) ir prof. biol. m. dr. J. Dagio (1906–1993), Mokslų akademijos nario korespondento, Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo, skaitymus. Tokius skaitymus Lietuvos mokslų akademija ir Vilniaus universitetas numato rengti kas dveji metai. Šie viešai skelbiami akademiniai skaitymai yra išskirtinės pagarbos abiem mokslininkams išraiška.

Pirmąją paskaitą (1996-02-28) perskaitė šių skaitymų iniciatorius prof. habil. dr. Alfonsas Merkys. Paskaitos medžiaga paskelbta leidinyje *Prof. S. Jundzilo ir prof. J. Dagio gyvenimas ir veikla*, kurį išleido Vilniaus universiteto leidykla 1995 m. 1998 m. skaitymuose (1998-05-12) girdėjome Lietuvos MA prezidento, Vilniaus universiteto rektoriaus prof. habil. dr. Benedikto Juodkos paskaitą *Biochemija Vilniaus universitete*. 2000 m. (2000-05-10) paskaitą *Genetika ir fiziologija. Paveldimumas ir epigenėzė* perskaitė MA narys korespondentas prof. habil. dr. Vytautas Rančelis.

Ketvirtuosiuose profesoriams S. Jundziliui ir J. Dagiui atminti skirtuose skaitymuose (2002-05-09) pranešimą, kurio medžiaga paskelbta leidinyje *Augimo problemos šiuolaikinėje augalų fiziologijoje*, išleistame Lietuvos akademijos leidykloje 2002 m., perskaitė Lietuvos mokslo premijos laureatės habil. dr. J. Darginavičienė ir habil. dr. L. Novickienė. Autorės pateikė šių dienų požiūrį į augalo augimo procesus ir hormoninę jų reguliavimo sistemą, kaip į vieną pagrindinių ši sudėtingą, integralų procesą reguliuojančių sistemų. Leidinio autorės, pasirėmusios moksline literatūra ir savo atliktų eksperimentų duomenimis, akcentuoja tik per pastarąjį dešimtmetį atskleistus augalų augimą reguliuojančių fitohormonų veikimo aspektus, turinčius ir bendrabiologinių ląstelės atžvilgiu išorinio signalo priėmimo ir perdavimo bruožų, ir vien augalams būdingų savybių.

Nurodo, kad žinios apie hormoninę augalų sistemą ir jos funkcionalumą padeda sukurti junginius, kurie veiksmai per ląstelėse esančias hormoninių signalų priėmimo ir realizavimo sistemas gali selektyviai keisti ūkiškai svarbių augalų organų augimo bei vystymosi procesus, nulemiančius jų produktyvumą. Knygoje aptariamos originalių fitohormo-

Knygos viršelis

nų fiziologinių analogų panaudojimo žemės ūkio augalų produktyvumui didinti galimybės.

Augalininkystės praktikai ne mažiau nei fitohormonai svarbūs fiziologiniai jų analogai bei junginiai, pasižymintys retardantiniu poveikiu atskiriems augalo organams. Autorių pateikti duomenys patvirtina suformuotą hipotezę, jog galima sukurti siauro specializuoto veikimo auktino ir retardantų fiziologinius analogus, formuojančius kai kurių kultūrinių augalų (bulvių, cukrinių runkelių, rapsų, miežių) atskirų organų augimą, morfogenezę, jų generatyvinių vystymąsi ir produktyvumą. Naudojant junginį TA-12 (1-(2-chloretokskarbonilmetil)-4-naftalensulforūgšties kalcio druska) sukurti teoriniai ir praktiniai pagrindai bulvių ir cukrinių runkelių produktyvumui padidinti, o junginį TA-14 (1-(2-metila-

Prof. Jonas Dagys

minotoksikarbonilmetil)naftaleno chlormetilatas) – rapsų generatyvinių organų formavimuisi ir sėklų derliui padidinti.

Knygos autorės, trumpai apžvelgusios pastarojo dešimtmečio augimo reguliavimo hormonais tyrimus, parodė, kad žengtas didžiulis žingsnis išaiškinant fitohormonų poveikį augalų genų raiškos procesams ir jų reguliacijai. Ypač svarbūs būtų augimo realizacinės fazės priklausomybės nuo fitohormonų indukuojamų genų raiškos procesų tyrimai. Todėl artimiausi augalų fiziologų darbai turėtų sukurti teorinius pagrindus naujų siaurai specializuotų fitohormonų fiziologinių analogų sintezei ir panaudojimui, išiterpiant į natūralių fitohormonų veikimo mechanizmus. Pastaroji aplinkybė leidžia sumažinti fiziologiškai aktyvių junginių kiekius ir tiksliai selektyviai keisti augalų produktyvumą.

Dr. Laima Miliuvienė

LITUOVOS VETERINARIJOS AKADEMIJA

Pataisytas skelbimas, išspausdintas 2003 m. Nr. 3 (271), 3 p., dėl konkurso etatinėms vietoms užimti.

Gyvulių mėšinių savybių ir mėsos kokybės vertinimo laboratorijoje – (skelbiamas konkursas) vyresniojo mokslo darbuotojo etatinei vietai užimti.

Buvo išspausdinta – mokslo darbuotojo etatinei vietai užimti.

KAUNO MEDICINOS UNIVERSITETO KARDIOLOGIJOS INSTITUTAS

2003 m. balandžio mėn. 17 d. 12 val. KMU Kardiologijos instituto simpoziumų salėje (Sukilėlių pr. 17, Kaunas) vyks habilitacijos komiteto posėdis, kuriame KMU Psichofiziologijos ir reabilitacijos instituto Psichosomatinių sutrikimų ir miego tyrimų departamento Klinikinės fiziologijos laboratorijos vyr. m. d. dr. GERIULDA ŽILIUKAS viešai gins habilitacinį darbą tema „SERGANČIŲ IŠEMINE ŠIRDIES LIGA IR LIGONIŲ PO MIOKARDO MECHANINĖS REVASKULIARIZACIJOS ŠIRDIES RITMO VARIABILUMO IR KRAUJOTAKOS YPATUMAI (REABILITACIJOS IR ILGALAIKIO STEBĖJIMO DUOMENYS)“ (biomedicinos mokslai, kryptis – medicina).

Habilitacijos komitetas:
pirmininkas – prof. habil. dr. A. KRISČIŪNAS (KMU, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);

nariai:
prof. habil. dr. R. BABARSKIENĖ (KMU, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B),
doc. habil. dr. R. LEKAS (KMU, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B),
prof. habil. dr. J. PODERYS (LKKA, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B),
prof. habil. dr. V. JANUŠONIS (VŠĮ „Klaipėdos liginė“, biomedicinos mokslai, visuomenės sveikata, 10 B),
habil. dr. A. ANDZIULIS (VU, biomedicinos mokslai, slauga, 11 B),
prof. habil. dr. R. STROPUS (KMU, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B).

Mokslo reikalų prorektorė prof. I. Misevičienė

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pabaiga, pradžia Nr. 2

Toliau spausdiname išpūdžius iš LR Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komiteto bei Valstybinės lietuvių kalbos komisijos bendro posėdžio, kuriame buvo svarstomos lietuvių mokslo kalbos problemos. Mokslo bendruomenės narius žeidžia tai, kad anglų kalbą mėginama diegti net taikant finansinį spaudimą. Apie tai byloja netikisio nutarimo projektas, kurį įgyvendinus būtų finansuojamos tik anglų kalba parašytos mūsų mokslininkų publikacijos. Taigi mūsų mokesčių mokėtojų pinigais remtume prievartinę anglų kalbos piršimą.

Projektas sukėlė tokį didelį mokslininkų bendruomenės pasipiktinimą, kad patys ministerijos vadovai ėmė teisintis: projektas netobulas, dar taisytinas. Tačiau pats faktas, kad netikisio projektas, ilgai neužsigulėjęs ministerijos stalčiuose, buvo išsiuntinamas svarstyti Lietuvos mokslo tarybai ir kitoms institucijoms, rodo blogą tendenciją, kelia pagrįstą abejonių, ar apskritai suvokiama, į kieno dūdą pučiama. Aišku viena – rūpinamasi ne lietuvių kalba ir ne Lietuvos kultūra.

Diskusijoje neišvengiamai atsiemta į dvi susijusias problemas, kurias tiksliai suformulavo LR Seimo Informacinės visuomenės plėtros ir Europos reikalų komitetų narys Algirdas Saudargas: mokslo kalbos kaip kultūros dalyko ir mokslo vertinimo. Atrodytų, elementarus optimizavimo uždavinys. Ūkiškai kalbant, reikia pasiekti, kad ir vilkas būtų sotus, ir avis liktų sveika. Tačiau kai užduotis mūsų brangioje tėvynėje imama spręsti pernelyg formalizuotai – ir dar entuziastingai, – priskaldoma daug malkų. Į šalis lekia skiedros, galop kaktomis atsidažta į absurdo sieną. Blogiausia, kad toms skiedroms dažnai pasijunta mokslo žmonės, kuriems ir tenka srėbti įstabių projektų autorių užviratą viralą.

Būtinybės gniaužtuose

Pasak švietimo ir mokslo viceministro dr. Rimanto Vaitkaus, mūsų mokslo rezultatai vertinami ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Todėl akivaizdu, kad tenka vartoti ekspertams suprantamą kalbą. Būsime vertinami ne pagal tekstus lietuvių kalba lietuviškuose žurnaluose, bet pagal tai,

Spygliuotos vielos užtvaros lietuvių mokslo kalbai (2)

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė Irena Smetonienė (dešinėje), pavaduotoja Jūratė Palionytė ir narys prof. Albertas Rosinas

kokiuose pripažintuose ir cituojamuose leidiniuose jie išspausdinti. Šitaip daroma ir kitose mažose Europos šalyse, pavyzdžiui, Skandinavijos. Jose stengiamasi publikuoti kuo daugiau straipsnių užsienio žurnaluose. Žinoma, nukenčia savoji kalba, bet kitos išeities viceministras tvirtina nematęs.

Anglų kalba smelkiasi į mūsų gyvenimą per visus kanalus, 85 proc. mokslinės literatūros pasaulyje leidžiama anglų kalba. Pagaliau juk ne Lietuvos valdininkai sugalvoja visus tuos citavimo indeksus bei į Mokslinės informacijos instituto (MII, JAV) sąrašus įtrauktus žurnalus. Žodžiu, esame tik mokslo pasaulyje vykstančių procesų aukos, priverstos priimti tarptautinio žaidimo taisykles. Yra ir alternatyva: nuo pasaulio atsiverti didžiąja kinų siena, bet tada nedalyvausime tarptautiniame gyvenime.

Štai pats viceministras R. Vaitkus teigia esąs labai siauros srities chemijos mokslo atstovas – Lietuvoje šios tematikos darbais be jo užsi-

ima gal 3 ar 4 mokslininkai. Jei straipsniai būtų spausdinami lietuvių kalba, tik tiek žmonių juos ir skaitytų. Kita vertus, spausdinant straipsnius tik anglų kalba, mokslininkai negalėtų tobulinti šios srities ar krypties lietuviškos terminijos, prantinti prie jos savo studentus ir apskritai prisidėti prie lietuvių mokslinės kalbos kūrimo. Kas lieka? Gal kaip tik mokslo populiarinimo literatūra yra ta dirva, kur galima būtų diegti terminus ir tobulinti mokslo kalbą?

Mokslo ir studijų departamento direktorius dr. Albertas Žalys primena, kad tarptautinės konkurencijos neatlaikantys skandinavai tariasi įgyvendinti bendrą Šiaurės valstybių mokslininkų rengimo schemą. Savaike suprantama, ten būtų vartojama tik anglų kalba. Esą prisijungti prie šios schemos skandinavai žada kvieisti Lietuvą, Latviją ir Estiją, nes, jų manymu, kitos išeities mūsų valstybėms nėra.

A. Žalys ragina nepamiršti ir paprasčiausio ūkiškumo. Dalyvaudama ES bendrojoje programoje (*Framework*) Lietuva sumoka 20 mln. Lt iš valstybės biudžeto. Šiuos pinigus galime atsiimti tik per laimėtus grantus ir dalyvaudami bendruose su kitų šalių mokslininkais minėtos programos projektuose, tačiau mūsų mokslą ekspertai vertina pagal tarptautinius kriterijus, vadinasi, ir pagal straipsnius geriausiuose užsienio žurnaluose.

Tikslųjų mokslų atstovai prisitaiko greičiau

Regis, šią mokslinio gyvenimo realybę geriau suprato ir prie jos prisitaikė tikslųjų mokslų atstovai, kuriems lyg ir nekyla didesnių problemų norint savo straipsnius spausdinti užsienio žurnaluose. Mūsų fizikų, matematikų, chemikų straipsniai randa kelius ir į cituojamus žurnalus. Tačiau kai vienodus reikalavimus mokslo vertintojai bei administratoriai ima taikyti humanitaroms ir socialinių mokslų atstovams, reikalaudami tokių pačių rodiklių, kyla nesupratimų.

Valdininkams rankos niežti – taip norisi reitinguoti mokslininkus, visus sustatyti į eilę: tas dirba gerai,

o anas geriau. Laisvamaniai humanitarai priešinasi norui lyginti nepalyginamus dalykus. Jiems tai atrodo tuščias darbas, dažnai absurdiškas, nes vertinant neretai vadovaujama formaliais ar net subjektyviais rodikliais (kriterijais?). Galima supaprasti filosofą Arvydą Šliogerį ar kurį kitą humanitarą, kai jie sako, kad jie patys be ekspertų gali įvertinti kiekvieną savo srities atstovą. Ir jokie reitingai šios nuomonės nepakeis. Esą kiekvienas mokslininkas žino, kas ir ko jo srityje vertas.

Tačiau su tokia nuostata nežada sutikti mokslo valdininkai. A. Žalys labai tiksliai atskleidžia valdininkų siekius, sakydamas: *Skiriam pinigų juk reikia pamatuoti*. Štai ir visa esmė, beje, išsakyta labai tiksliai. Vieni gauna pinigus, kiti juos skirsto, todėl niekada jų interesai nesutaps.

Galime neabejoti, kad valdininkai humanitarų nepaliks ramybėje, tačiau pastarieji, regis, išsikovojo bent teisę patys nusistatyti savo darbų vertinimo kriterijus. *Viskas labai paprasta – pagal humanitarų nusistatytus kriterijus pasakysite, kuriems daugiau, kuriems mažiau duoti pinigų*. Tai A. Žalio citata, vainikavusi visą prakalbą. Iš tiesų, kas gali būtų paprasčiau ir akivaizdžiau.

Kai kultūrai taikomi verslo reikalavimai

Vėl knieti grįžti prie Algirdo Saudargo suformuluotos problemos: kalbame apie du labai skirtingus, bet susipynusius dalykus – kultūrą ir verslą. O kai verslo dėsnius imame taikyti kultūrai (mokslą suvokdami kaip kultūros dalį), atsiduriame tarsi absurdo teatre. Laimė, mokslininkai ne visada linkę būti šio teatro statistais ir kartais valdininkams iškelia vieną kitą sceną. Kiek šios scenos veiksmingos, dažnai priklauso nuo pačių mokslininkų susitelkimo, pilietinio ir korporacinio sąmoningumo. Humanitaroms čia derėtų atlikti tikrąjį mokslo bendruomenės narių telkimo bei mokslo humanizavimo akintojų vaidmenį. Reikia pripažinti, kad ginant lietuvių mokslo kalbos reikalus humanitarai šią savo priedermę atlieka.

Telktis, susiimti už rankų ir veikti drauge kviečia ir Lietuvos aukštųjų

mokyklų rektorių konferencijos prezidentas, Lietuvos muzikos akademijos rektorius prof. Juozas Antanavičius. Jis diskutuodamas šiais klausimais įvairiose institucijose jau suėmė nemažai iečių. Profesorių stebina, kad MII žurnaluose paskelbtas straipsnis vertinamas 8 kartus labiau už pateiktą lietuviškuose žurnaluose, net jei jie ir pripažinti. Šitaip nutarė Lietuvos mokslą vertinantys valdininkai. J. Antanavičius teigia, kad daugelis jam žinomų muzikologijos žurnalų, net ir esantys MII sąrašuose, nepriylgsta *Lietuvos muzikologijos* žurnalui. Pasak rektoriaus, net *Österreichische Musik Zeitschrift*, lyginant su lietuviškuoju, nėra mums labai tinkamas pavyzdys. Jame daug publicistinių straipsnių, koncertų recenzijų, reklamos. Tačiau šiame žurnale išspausdintas lietuvių muzikologų straipsnis bus įvertintas 8 balais, nepaisant jo mokslinės vertės, o *Lietuvos muzikologijoje* teks išspausdinti 8 straipsnius, kad pavyktų surinkti tiek pat balų.

Kodėl taip yra, suprasti nesunku. Visiems aišku, kad mūsų mokslo vertintojai į straipsnių mokslinę vertę nesigilins, nes paprasčiausiai nepajęs to padaryti – šimtų straipsnių niekas iš jų neperskaitys ir nemėgės to daryti. Daug paprasčiau paimti MII sąrašo žurnalus, suskaičiuoti ten išspausdintus lietuvių autorių straipsnius kaip „tarptautinio lygio“ publikacijas – štai ir visas vertinimas.

Kad į MII sąrašus įtraukti žurnalai nėra lygiaverčiai, pripažįsta ir VU mokslo prorektorius prof. Juozas Vidmantis Vaitkus. Kai kurie tų žurnalų prasti, tarp fizikų neturi aukšto reitingo. Todėl nereikėtų to sąrašo mistifikuoti, nes fizikai puikiausiai žino, kuris žurnalas ko vertas. Be to, kai kurių šio amerikietiško MII sąrašo žurnalų nerasi, pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje. Todėl norėdamas gerai paslėpti savo publikaciją, išspausdink ją viename iš tokių žurnalų. Publikacija patenkins mūsų mokslininkų straipsnių registраторius, taigi žaidimo taisyklių bus laikomasi.

Mokslo populiarinimo svarba

Kartais sveikas protas nugali ir mūsų brangioje tėvynėje. Ar seniai doktorantūros nuostatuose skaitėme reikalavimą doktorantams spausdinti MII žurnaluose? Dabar šiuose nuostatuose tokio reikalavimo nebėra. Jis išbrauktas kaip absurdiškas, nes tokių sąlygų doktorantams nekelia jokia kitoje šalyje. Tačiau jei-gu mokslo bendruomenė nebūtų ryžtingai pasipriešinusi šiai nuostatai, dar nežinia, kuo visa tai būtų baigęsi. Šis pavyzdys nuteikė viltingai: jeigu sugebėta išspręsti minėtą doktorantūros problemą, gal greitai bus galima tą patį pasakyti apie reikalavimus doktorantų vadovams, mokslinių darbų nariams, apskritai mokslininkams, kurie kartais tampa labai savotiškų eksperimentų aukomis. Įdomiausia, kad, šnekant pasakėčios kalba, neretai siuvėjas moko batsiuvių siūti batus, o virėją – virti sriubą. Gal kitaip ir negali būti visuomenėje, kur daug norinčių valdyti valstybę, tačiau nesugebančių bent patenkinamai atlikti savo tiesioginių pareigų.

Prof. Juozui Antanavičiui atrodo neteisinga, kad visiškai neįvertinama tokia aukštosios mokyklos pedagogų veiklos dalis kaip straipsnių rašymas mokslo populiarinimo leidiniams – *Mokslui ir technikai*, *Mokslui ir gyvenimui*, *Kultūros barams* bei kitiems žurnalams, enciklopedijoms. Visa tai mokslo vertinimo požiūriu

Per diskusiją dėl lietuvių mokslo kalbos: informatikas akad. Laimutis Telksnys, LR Vyriausybės kanceliarijos švietimo, mokslo ir kultūros skyriaus vedėjas Linas Vingelis ir Seimo narys Algirdas Saudargas

laikoma niekine veikla, beje, kaip ir vadovėlių rašymas, nes vadovėlių, terminų žodynų autorių darbas neįskaitomas net kaip mokslinis straipsnis. Nors lietuvių mokslinės kalbos bei kultūros požiūriu ši veikla nepaprastai svarbi ir dėl to vargu ar kas imtų rimtai ginčytis.

Beje, kad ir kaip skeptiškai kartais būtų žvelgiama į mokslinę publicistiką, vis dėlto nepamirškime jos paskirties ir tikrosios reikšmės. Per šias publikacijas populiarinamas mokslas, didesnė visuomenės dalis susipažįsta su moksline problematika, įvairiose mokslinės veiklos srityse dirbančių žmonių veikla, jiems ak-

Labai gerą pasiūlymą jau kuris laikas propaguoja švietimo ir mokslo viceministras R. Vaitkus, apie šio darbo svarbą praėjusių metų vasarą kalbėjęs ir *Mokslo Lietuvoje*. Jis siūlo rengti įvairių sričių mokslo apžvalgas, kurios padėtų susidaryti vaizdą, kas pasaulyje atrasta vienoje ar kitoje tyrimų srityje. Studentams ir visiems besidomintiems tokios apžvalgos būtų puikus vedlys. To darbo galėtų imtis magistrantai, doktorantai, o solidesnės mokslo apžvalgas rengti ir profesorai. Viceministras sutinka, kad šiai veiklai būtina skirti lėšų, nes tai didelis papildomas darbas.

Pagaliam mokslu populiarinimo

vokiečių, latvių bei kitas kalbas. Pats prof. V. Sirvydis tvirtina anglų kalba parašęs ir išspausdinęs apie 20 straipsnių, o lietuvių kalba – apie 100. Viena kitam netrukdo, tačiau prievartos – ir dar iš Lietuvos valdžios institucijų – čia neturėtų būti. Skatinimas puoselėti ir vartoti lietuvių kalbą visiškai nereiškia, kad anglų kalba slopinama. Priešingai, pastaroji įsikeroja, stumdama iš vartosenos mūsų valstybinę kalbą. Tačiau, profesoriaus nuomone, susidaro išpūdis, kad ne visi šiuos niuansus suvokia. Tada išties kartu su V. Sirvydžiu lieka gūžioti pečius: kodėl Lietuvoje reikia rašyti ir spausdinti

ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

Švietimo ir mokslo ministerija skelbia konkursus dėl stipendijų ir išmokų studijoms, mokslinėms stažuotėms užsienyje bei dalyvavimui tarptautiniuose renginiuose 2003 m. ir 2003/2004 m.m., nustatydamas tokias dokumentų konkursams pateikimo ir Valstybinės tarptautinių studijų komisijos posėdžių datas:

1. dėl valstybinių stipendijų dalinėms studijoms (1–10 mėn.), mokslinėms stažuotėms (1–5 mėn.) užsienio valstybių mokslo ir studijų institucijose. (Į šias stipendijas gali pretenduoti Lietuvos mokslo ir studijų institucijų studentai, dėstytojai, mokslo darbuotojai ir kiti tyrėjai.)

Dokumentų konkursams pateikimo datos:

iki 2003 02 07 (svarstymas 02 18);
2003 04 04 (svarstymas 04 15);
2003 06 20 (svarstymas 07 01);
2003 08 29 (svarstymas 09 09);

2. dėl išmokų dalyvavimui tarptautiniuose renginiuose, mokslinėse stažuotėse užsienio valstybių mokslo ir studijų institucijose. (Išmokos gali būti skiriamos Lietuvos mokslo ir studijų institucijų magistrantų, doktorantų, dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų kelionės išlaidoms vykstant į mokslinę stažuotę bei tarptautinį renginį arba tarptautinio renginio dalyvio (registracijos) mokesčio ar gyvenamųjų patalpų nuomos išlaidoms padengti.)

Dokumentų konkursams (likus ne mažiau kaip 2-iems mėnesiams iki mokslinės stažuotės, tarptautinio renginio) pateikimo datos:

iki 2003 02 21 (svarstymas 03 04);
2003 05 09 (svarstymas 05 20);
2003 05 30 (svarstymas 06 10);
2003 06 20 (svarstymas 07 01);
2003 08 29 (svarstymas 09 09);
2003 11 07 (svarstymas 11 18);

3. dėl stipendijų užsienio šalių piliečių lituanistinėms studijoms Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Dokumentų konkursams pateikimo datos:

iki 2003 05 01 (svarstymas 05 20 – dėl studijų 2003/2004 m. m. 1 semestre);
2003 10 01 (svarstymas 10 14 – dėl studijų 2003/2004 m. m. 2 semestre).

Valstybinė tarptautinių studijų komisija pasilieka teisę, esant reikalui, keisti komisijos posėdžių datas.

Valstybinės tarptautinių studijų komisijos posėdžio, įvykusio 2003 m. sausio 14 d., protokolu Nr. 1(138) patvirtinti papildomi reikalavimai konkursų dėl valstybinių stipendijų studijoms, mokslinėms stažuotėms užsienyje kandidatams.

Konkursuose dėl valstybinių stipendijų dalinėms studijoms, mokslinėms stažuotėms užsienyje ir konkursuose dėl užsienio valstybių stipendijų pagal tarptautinius susitarimus ar programas gali dalyvauti tik Lietuvos mokslo ir studijų institucijų studentai (ne žemesnio nei 3 kurso, jei tarptautinėse sutartyse ar programose nenumatyta kitaip), dėstytojai, mokslo darbuotojai ir kiti tyrėjai:

1.1. magistrantai gali pretenduoti į stipendijas, išmokas ne anksčiau nei 2-tro semestro studijų laikotarpiui;

1.2. doktorantai, gali pretenduoti į stipendijas, išmokas ne anksčiau nei antrą doktorantūros metų studijų laikotarpiui (baigus ne mažiau nei vienerių metų doktorantūros studijas Lietuvos mokslo ar studijų institucijoje).

Susipažinti su valstybinių stipendijų ir išmokų nuostatais, stipendijų ir išmokų skyrimo tvarka, reikalavimais kandidatams, anketų formomis galite apsilankyti Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamento interneto svetainėje adresu: www.mokslas.lt/tarptautinis bendradarbiavimas.

Papildomos informacijos teirautis Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamento (Z. Sierakausko g. 15, 2600 Vilnius) Tarptautinių programų skyriuje antradieniais 10–12 val. ir ketvirtadieniais 14–16 val. (3 a. 306 kab., 307 kab.) arba tel.: 266 34 49, 266 34 48).

Dokumentus konkursams siųsti adresu: Švietimo ir mokslo ministerija, Valstybinei tarptautinių studijų komisijai, A. Volano g. 2/7, 2691 Vilnius.

Per diskusiją netrūko ir emocijų

tualiais ir reikšmingais dalykais, pagaliau žmogiškojo pažinimo laimėjimais. Mokslinį fiziko ar chemiko straipsnį skaitys tik tos srities atstovai, o publicistika gali sudominti daugybę visiškai skirtingų žmonių nepriklausomai nuo profesijos ir intereso. Žinoma, labai svarbūs „cechiniai“ mokslo bendruomenės reikalai, bet ar mažiau reikšmingi pilietiniai, visuomeniniai? Publicistinės publikacijos ir skatina pilietiškumą, visuomeniškumą, nors į mokslines publikacijas jos neturėtų pretenduoti. Tai visai skirtingos veiklos sritys. Kita vertus, be mokslo populiarinimo, publicistikos, t. y. viešo kalbėjimo apie mokslą ir mokslininkus, jų veikla visuomenei visada liks paslaptis, užrakinta septyniais užraktais, nesuprantama ir bauginanti. Todėl Europos Sąjungos dokumentuose jau esama reikalavimų, kad mokslo populiarinimui bei informacijos sklaidai ne tik būtų rodomas dėmesys, bet ir skiriama lėšų iš mokslo tiriamosios veiklos finansavimo šaltinių.

Europoje jau suprasta, kad be mokslo populiarinimo plačioji visuomenė taip ir liks tarsi didelis vaikas, menkai suvokiantis, kas vyksta pasaulyje, aplink mus ir mumyse.

sritis – derlinga dirva lavinti bei tobulinti mokslo kalbos stilių, mokslinę terminiją. Juk tai ir yra mokslinės lietuvių kalbos įtvirtinimas, reikalingas visuomenei, bei pačius rašančius telkianti veikla. Svarbu palaikyti, skatinti ir plėtoti lietuvių mokslinę kalbą, kultūrą bei mokslą siejančią veiklą.

Kai kalba tampa priemone

Atkreipsime dėmesį, kad Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nariai, kardiochirurgas prof. Vytautas Sirvydis bei kai kurie kiti čia aptariamo posėdžio Seime dalyviai, nors ir aštriai kritikavę skatinimus publikuoti mokslininkams savo straipsnius bei monografijas angliškai, nėra nusiteikę prieš pačią anglų kalbą. Tačiau jie negali taikstyti su valdininkišku požiūriu į šiuos reikalavimus. Sunku būtų apkalinti šiuos žmones, kad jie nemoka užsienio kalbų. Medikams anglų kalba – ne problema, nes per ją įsisavinamos naujausios medicinos technologijos, šia kalba bendraujama ir tarptautinėse konferencijose.

Sunku būtų įtarti, kad užsienio kalbų nemokėtų mūsų kalbininkai. Štai kai kurie Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nariai moka ne tik anglų, bet ir norvegų, čekų, lenkų,

straipsnius anglų kalba, jei turime lietuviškus žurnalus?

Tenka sutikti su A. Saudargu: kas neeksportuoja mokslo, tas bus priverstas eksportuoti mokslininkus. Tačiau Seimo nariui prievartinis anglų kalbos diegimas atrodo kaip nesupratimas. Net labai skatinti čia vargu ar reikia, nes ir taip to veržimosi į užsienius pakanka. Mokslinei kvalifikacijai publikacijos anglų kalba neturėtų būti prievolė. Vertinant reikėtų atsižvelgti, koks mokslininko indėlis į kultūrą ir verslą. Aukščiausios kvalifikacijos profesūrai, pasak A. Saudargo, indėlis į kultūrą tiesiog būtinas. Štai tada pradėsime vertinti terminijos žodynų, vadovėlių, enciklopedinio pobūdžio straipsnių bei mokslo apžvalgų autorius.

Kai kurių projektų autorių nemelė gimtąjai lietuvių kalbai, ko gero, gali būti paaiškinta ūkiškai paprastai. Šalyje yra 114 mokslo žurnalo, ir jų leidybai per metus skiriama 2 mln. litų. Todėl nieko keista, kad susiviliojama projektu, kuris padėtų šiuos pinigus nukreipti kita vaga. Nesvarbu – kokia, svarbu, kad tekėtų. Tada galima finansuoti žurnalus bei monografijas kad ir portugalų kalba.

Gediminas Zemlickas

Lietuvių mokslo kalbos būklė kelia nerimą Lietuvos universitetų rektorių konferencijos prezidentui prof. Juozui Antanavičiui, Kultūros barų vyriausiajam redaktoriui Broniui Savukynui ir Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanui prof. Bonifacui Stundžiai

NATALIJOS MANIKIENĖS DŽIAUGSMAI IR RŪPESČIAI

Daktaro Vinco Kudirkos muziejaus ekspozicijos kampelis

Pabaiga. Pradžia Nr.3

Tęsiame pokalbį su Dr. Vinco Kudirkos muziejaus Kudirkos Naumiestyje darbuotoja Natalija Manikiene.

Mokytojo Stasio Ankevičiaus ir Vinco Kudirkos artimųjų valia neįvykdyta

Su I Laisvę fondo XI studijų savaitės dalyviais praėjusią vasarą lankėmės Paežeriuose dr. Vinco Kudirkos klėtelėje, kur amžiną atilsį mokytojo Stasio Ankevičiaus didelėmis pastangomis buvo įrengta ekspozicija. Tačiau pati tos memorialinės klėtelės aplinka sukėlė prieštarų išpūdžių. Aplinkinius sodybos statinius ir žemę privatizavę savininkai, atrodo, neįaučia bent kiek didesnės atsakomybės už šią aplinką. Bent jau šabakštynus ir dilgėles lankytojų trasoje juk būtų galima iškiršti, šiek tiek pasitvarkyti. Gal reikia ir talką sukviesti. Neliko mokytojo S. Ankevičiaus – ir jau atrodo, jog usnys baigia gožti jo dešimtmečiais puoselėtą Vinco Kudirkos klėtelės aplinką.

Mokytojas Stasys Ankevičius nuo 1965 m. rugpjūčio 8 d. Vinco Kudirkos tėviškėje Paežeriuose vadovavo savo paties įkurtajam muziejui vieninteliame autentiškame išlikusiame sodybos pastate-klėtelėje. Šį mokytoją norėčiau palyginti su darbščiaja skruzdėle ar bitele: jis nešė, tempė eksponatus, o tarp kitų surado ir vieną neįkainojamą dalyką. Tai Vinco Kudirkos smuikas, kuriuo pats mūsų tautos žadintojas yra ne sykį grojęs ir savo sukurtąją *Tautiška giesmę* – Lietuvos himną. Priminsiu, kad ši *Tautiška giesmė* buvo sukurta Kudirkos Naumiestyje (tada vadintame Naumiesčiu), būtent tame neišlikusiame pastate, kurio vietoje dabar ir stovi Dr. Vinco Kudirkos muziejus.

Dar prieš trejus metus mokytojas S. Ankevičius buvo išreiškęs pageidavimą, kad po jo mirties šis smuikas būtų perduotas Dr. V. Kudirkos muziejui. Deja, paskui ėmė vykti tikri nesusipratimai: pati V. Kudirkos klėtelė Paežeriuose buvo privatizuota, o smuikelis prieš mokytojo S. Ankevičiaus valią atsidūrė Vilkaviškio krašto muziejuje. Tačiau šio muziejaus direktoriaus Antano Žilinsko ir

Paežerių pagrindinės mokyklos direktoriaus bei V. Kudirkos klėtelės-muziejaus atidarymo iniciatoriaus (kartus su mokytoju S. Ankevičiumi) Vytauto Griniaus nuomone, V. Kudirkos smuikelio vieta – Dr. V. Kudirkos muziejuje. Taip mano ir V. Kudirkos brolio Motiejaus anūkė Zita Lenkutytė-Ruočkuvienė, kuri prie mokytojo S. Ankevičiaus kapo duobės priminė paskutinę jo valią.

Tačiau šiai svariai nuomonei ir valiai priešinasi kai kurie asmenys. Neabejoju, kad smuikelio vieta yra iškiliausiame Dr. Vinco Kudirkos muziejuje.

Artūro Grotgerio Lithuania lietė V. Kudirkos rankos

V. Kudirkos klėtelės-muziejaus kūrėjų valia turėtų būti lemiama. Turėtume galvoti apie šalies kultūros interesus, o ne pavienių asmenų ambicijas.

Praėjusią vasarą vesdama ekskursiją I Laisvę fondo XI studijų savaitės dalyviams ir svečiams dėl laiko stokos nespėjau parodyti dar vieno eksponato, kadaise buvusio V. Kudirkos rankose. Tai Artūro Grotgerio albumėlis

Lithuania. Jame yra 6 paveikslų reprodukcijos, kurių tema – 1863 m. sukilimas. Albumėlis priklausė V. Kudirkai. Su mūsų miestu susijęs ir Petras Leonas, kuris čia pradėjo lankyti mokyklą, čia jį globojo vyriausias brolis, mūsų bažnyčios vikaras Silvestras Leonavičius. Vėliau Petras Leonas dirbo mūsų mieste ir kaip teisininkas.

Visagalė carinė valdžia Maskvos universitetą baigusį Petrą Leoną siuntė į Turkestaną dirbti teisininku. Su savo žmona Celina P. Leonas išsirengė į Šakius pasiguosti Vincui Kudirkai ir su juo atsiveikinti. Pasitraukimas iš Lietuvos Leonams buvo labai sunkus. V. Kudirka atsisveikindamas Celinai ir Petru Leonams padovanojo savo portretinę nuotrauką (jos likimas nežinomas) bei A. Grotgerio albumėlį *Lithuania*. Jame įrašė žodžius: *Mylimiems mano Petru ir Celinai Leonams šią dovanėlę ant atsilankymo pas mane Šakiuose dieną 11 lapkričio 1892 metais aukauju – Vincas Kapsas.*

Šie žodžiai įrašyti albumėlyje. Vadinasi, turime V. Kudirkos autografa. Tai neįkainojama vertybė. Šį didį turimą mums padovanojo kaunietė Gražina Kaušiniėnė.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Natalija Manikienė veda ekskursiją

Būtų galima dar daug pasakoti, bet *Tautiškos giesmės* 100-mečiui Marijampolėje *Ramonos* leidyklos išleistoje knygoje *Mūsų Kudirka* visa tai neblogai aprašyta. Petras Leonas savo atsiminimuose mini šį albumėlį. Minėtoje knygoje P. Leono atsiminimus apie albumėlį perskaičiusi G. Kaušiniėnė ir padovanojo mūsų muziejui šią istorinę vertybę.

Pianinas, kuriuo skambino Vincas Kudirka

Muziejuje yra ir dar vienas eksponatas, kurį lietė dr. Vinco Kudirkos rankos. Tai pianinas. Labai įdomi ir šio eksponato atsiradimo istorija, todėl gal prisiminkime.

Už tai, kad mūsų muziejuje yra toks nepaprastai brangus eksponatas, esame labai dėkingi profesorui Vytautui Landsbergiui. Dar 1987 m. rudenį gavome iš profesoriaus laiška, kuriuo jis pranešė, jog Kaune, A. Mickevičiaus g. 27a-16, yra pianinas, kuriuo

skambinęs Vincas Kudirka, ir pasiūlė jį įsigyti muziejui. Žemės nesiekdami skriejome į Kauną. Pagal minėtą adresą susiradome mokytojo Juozapo Radziukyno anūkės Ireną ir Danutę Bartlingaites. Su jomis iš karto sutarėme, kad pianinas bus perduotas Vinco Kudirkos muziejui.

Muziejus pasiūlė pianiną pirkti?

Mes pasiūlėme pirkti, bet I. ir D. Bartlingaitės atsisakė imti pinigų. Jos taip pasakė: *Pianiną tikrai pažadame atiduoti muziejui, tačiau mums iš karto tai padaryti labai sunku. Mes su juo susigvenusios, nes šį pianiną saugojo ir mūsų senelis, lietė mūsų mamytės rankos. Tegul dar kurį laiką pabūna pas mus.*

Savo ruožtu aš stengiausi palaikyti kuo glaudžiausius ryšius su I. ir D. Bartlingaitėmis, rašydavau laiškus, skambindavau telefonu, būdama Kaune stengdavausi apsilankyti. Nuo 1987-ųjų iki 1996-ųjų labai artimai bendravome.

1996 m. liepos 18 d. gavau I. ir D. Bartlingaičių kvietimą atvykti bei pasiimti pianiną. Tą pačią dieną taip ir padarėme. Kai pasiūliau atsilyginti už pianiną, D. Bartlingaitė apsisverkė, apsikabino mane, pabučiavo ir pasakė: *Mes džiaugiamės, kad pianinas pateks į vietą, kur saugomas Vinco Kudirkos atminimas, ir todėl negali būti kalbų apie kokius nors materialinius išskaičiavimus.*

Porą metų šis pianinas buvo saugomas mūsų bute Kudirkos Naumiestyje. Pastačius muziejui namą, tuoj buvo ir jis perkeltas. 1999 m., atrodė, rugpjūčio 11 d., buvo minimos Irenos Bartlingaitės-Bartlingienės mirties metinės. Tuoj po jų pakvietėme į Dr. V. Kudirkos muziejų Danutę ir jos sesutes bei kitus giminaičius – buvo surengtas gražus koncertas, mums dovanotoju pianinu skambinti V. Kudirkos kūriniai. Šis renginys padarė didelį išpūdį mūsų svečiams ir miesto gyventojams. Taigi profesorui Vytautui Landsbergiui pramynus kelius į seserų Bartlingaičių namus, muziejui laimėjome didelę brangenybę. Ir Profesorui, ir mokytojo Juozapo Radziukyno anūkėms esame be galo dėkingi. Norėčiau pridurti, kad su mūsų

I Laisvę fondo studijų savaitės dalyviams Natalija Manikienė pasakoja apie Vinco Kudirkos gimtinę – Paežerius

krašto žmonėmis profesorius Vytautas Landsbergis, kaip kalbininko Jono Jablonskio vaikaitis, labai nuoširdžiai bendravo, drauge su tėvu architektu Vytautu Landsbergiu-Žemkalniu ir kitais šeimos nariais bei artimaisiais nuo 1975 m. dalyvaudamas tradicinėse kasmetinėse Kalbos ir literatūros dienos. Profesorius keletą kartų yra dalyvavęs Vinco Kudirkos vidurinės mokyklos ir muziejaus renginiuose. Kadangi mūsų šeima gyveno šalia mokyklos esančiame mokytojų name, prof. V. Landsbergis ir kiti jo artimieji po kelionės užsukdavo pas mus truputį pailsėti. Mūsų duktė Danutė lankė muzikos mokyklą, todėl turėjo pianiną. Juo ne kartą yra skambinęs mūsų svečias. Šį pianiną Danutė pasiūlė padovanoti muziejui, nes juo skambino Lietuvos Nepriklausomybės Architektas profesorius Vytautas Landsbergis. Taip ir padaryta. Pianinas stovi Dr. Vinco Kudirkos muziejaus salėje. Virš jo – mūsų Tautos Varpininko portretas.

Dėkingumas

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys, apsilankęs Dr. Vinco Kudirkos muziejuje, jį pavadino šventove. Išties kiekvienas lankytojas iš šio muziejaus išeina dvasiškai atsigaivęs, tarsi pabuvęs šventovėje.

Labai džiaugiamės, kad mūsų muziejus yra pirmasis Lietuvoje, pastatytas atkūrus Nepriklausomybę. Už tai, kad ilgametė mūsų svajonė – turėti muziejui atskirą pastatą – tapo realybe, pirmiausia esame dėkingi Maironio lietuvių literatūros muziejui, kuriam mūsų mokyklinis muziejelis kaip filialas priklausė nuo 1989 m. pavasario. Muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė mūsų drašiai svajonei suteikė sparnus. Ačiū Jai!

1998 m. rudenį, baigiant muziejaus namo statybą, Dr. Vinco Kudirkos muziejų, kaip filialą, savo globon paėmė Lietuvos nacionalinis muziejus, kuris įrengė ekspozicijų sales, praturtindamas jas eksponatais, nuolat rūpindamasis kilnojamosiomis parodomis, muziejaus išlaikymu šiais kultūriniais reikalais ne itin palankiais metais. Už globą ir rūpestį esame neapsakomai dėkingi Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorei Birutei Kulnytei.

Ir dar noriu pridurti: šis mūsų muziejus – per daugelį metų daugelio rankų, sunkią našą drauge kėlusį, rezultatas. Ačiū toms Rankoms!

O mes Jums dėkingi už tuos didelius darbus, kuriuos padarėte Vinco Kudirkos muziejui, savo miestui, Suvalkijai ir visiems Lietuvos žmonėms. Geros Jums sveikatos ir tegu nesenka Jūsų jėgos.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atsakymai į ML Nr. 3 p. 4 spausdintus galvosūkius

1.
a=17, b=25, c=33

2.
 $4^3 + 1^2 = 65$
 $3^3 + 2^2 = 31$
 $2^3 + 3^2 = 17$
 $1^3 + 4^2 = 17$

3.
Kalba ėjo apie skaičių 1. Skaičiaus dydis nepakis, jei jo priekyje prirašysime nulį. Tada $12321 = 111^2$ ir $123201 = 351^2$. Tokius du skirtingus atsakymus ir gavo sumanusis mokinys.

4.
 $17 + 19 + 41 + 43 = 13 + 29 + 31 + 47$.
Tai surasti nėra sunku atmetus dvi poras 7+53 ir 23+37.

Lietuvos mokslo bendruomenė vis dar laukia Godo (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 2

Apie Lietuvos mokslo politiką bei kitus dalykus mintimis dalijasi Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos instituto doc. dr. Ina DAGYTĖ, kuri tyrinėja Lietuvos mokslo sistemos kaitą.

Kas mums yra Rusija

Gerbiamoji daktare, praėjusį kartą kalbėjome, kad Lietuvos mokslininkai per pastarąjį dešimtmetį greitai prisitaikė prie tarptautinių reikalavimų – publikacijos nuo Lietuvos-Rytų ašies pasisuko Lietuvos-Vakarų ašies kryptimi. Štai todėl ir knieti paklausti: kas mums yra Rusija – užsienis? O gal dar ne visiškai? Gal dar jaučiamės susieti bambagysle? Kaip šiandien vertinamos mūsų mokslininkų publikacijos Rusijos mokslo žurnaluose?

Labai svarbus klausimas. Į jį tenka atsakyti vėl paaštrėjus politinei situacijai. Kadaisė turėjome ambicijų būti tiltu tarp Vakarų ir Rytų pasaulio ne tik verslo, bet ir intelektualinėje veikloje. Mokslotyrimų konferencijose, pavyzdžiui, Vokietijoje, dažnai šį klausimą keldavo mokslo sociologai. Jie sakydavo: kodėl jūs taip neapdairiai nutraukėte ryšius su Rusijos mokslu, stipriais Ukrainos, Baltarusijos mokslo centrais. Tą nereikėtų daryti, nes ateityje suvokiant pasaulį kaip visumą tai bus paklausu.

Suprantama, kad ir Vakarams būtume įdomesni, palaikydami ryšius su stipriausiais Rytų Europos mokslo centrais. Pagaliau spausdindami savo straipsnius Rusijos mokslo žurnaluose padidintume ir savo publikacijų užsienyje skaičių. Mokslotyriminkai Čekijoje, Vengrijoje jau šiandien šypteli išgirdę, kiek per kadenciją turime išspausdinti straipsnių cituojamuose užsienio žurnaluose. Padauginkime reikalaujamus rodiklius iš Lietuvos mokslininkų skaičiaus ir pamatysime, kad kitų šalių mokslininkams tuose prestižiniuose žurnaluose mūsų sėkmės atveju taptų pernelyg ankšta.

„Nereikalingi“ mokslininkai?

25 proc. mokslininkų parašo daugiausia publikacijų, kiti 25 proc. – mažiau, o likusio sociumo publikacijų kraitelė dar kuklesnė. Tad gal ši mokslininkų dalis ir nereikalinga? Ar ne šitaip reikia suprasti kai kuriuos mūsų mokslo organizatorius: nubraukę „nereikalingus“ mokslininkus pakelsime gerųjų lygį, nes jiems galėsime daugiau mokėti, daugiau iš jų reikalauti ir panašiai. Tačiau A. Lotkos dėsnis verčia kitaip galvoti.

Kuo šis samprotavimas ydingas ir kurlink mus kreipia Jūsų minimo A. Lotkos dėsnis?

Jeigu tai būtų pieno stiklainis, tai sluoksnį su grietinėle pavyktų nugriebti, o išrūgas išpilti. Bet taip negali būti moksle, jeigu mokslinis sociumas – katedra, laboratorija – yra gyvybingas. Jei katedroje dar vyksta mokslinės diskusijos, tai ir gerai. Blogiausia, kai jos nebevyksta. Tai yrančios katedros ar laboratorijos požymis. Apie tokius darinius nekalbu.

Toje bendrijoje mokslinis rezultatas gludinamas, tobulinamas. Be to,

svarbu socialiniai vaidmenys, kuriuos atlieka visi bendrijos nariai. Esama nemažai teorijų apie pasiskirstymą vaidmenimis mokslo institute. Tai idėjų generatoriaus, kritiko, vykdytojo, diegėjo vaidmenys ir panašiai.

Net ir trečio brolio vaidmuo?

Galima ir taip pasakyti. Kalbu apie tinkamas vertybinės orientacijos žmones, kuriems svarbu mokslas ir jie neimituoja mokslinės veiklos.

Nejaugi stuburo lankstumas svarbiau už kompetenciją?

Kokios yra tos vertybinės orientacijos?

Galime žaismingai pasiremti būsimųjų mokslininkų atliktų tyrimų tegul ir ne visai reprezentatyviais rezultatais. Kokios vertybinės orientacijos tų, kurie yra potenciali šiandieninių mokslininkų pamaina? Tai ryškėja net ir nedideliame tyrimo fragmente. Šiandien pagrindinė orientacija – pinigai ir lankstumas, kuris ir lemia žmogaus judėjimą, augimą. Negaliu nepritarti, kad minėtos orientacijos svarbios. Bet tyrimo rezultatas, atro-

per daug, matyt, sąmoningai ar nesąmoningai orientuojasi į Lietuvos kaip regiono, o ne valstybės ateitį. Jei norime kurti savo ateitį pagal gerovės valstybės modelį, neužmiršdami ir nacionalinės tapatybės dalykų, turime branginti visus mūsų mokslininkus: ir dirbančius mokslo bei kitose institucijose, ir išėjusius į pensiją. Kitas klausimas, kaip mokame panaudoti jų pajėgas, pritaikyti jų patirtį siekdami geriau įgyvendinti nacionalinius tikslus.

Ir skandinavai, ir prancūzai, ir britai susirūpinę ne tariama kosmopolitine Europa. Kiekvienas ilgiau ir įdėmiau pasidairęs tose šalyse pajus jų kultūrinės erdvės įtaką. Ir tai netrukdo joms būti atviromis visuomenėmis – su visais privalumais ir trūkumais.

Ar tik pats žmogus atsakingas už savo likimą

Ne sykį taip pat ir šiame pokalbyje pabrėždavote turimos mokslo bendruomenės narių tinkamos profesinės raidkos svarbą.

Lietuvos mokslo bendruomenės nariams jau pabodo būti vėjo blaškomomis nendrėmis

do, nustebino ir patį tyrimo autorių: profesinė kompetencija atsidūrė 19 vietoje iš 24.

O kas pirmauja?

Lankstumas, gebėjimas prisitaikyti. Tai iš tiesų geros savybės. Jos lemia mūsų adaptaciją naujoje erdvyje. Bet jeigu profesinės kompetencijos reikšmė turi tendenciją smukti gerokai žemiau vidurio, vadinasi, tiems žmonėms prisitaikymas gali tapti savitiksliu. Štai kas baugina.

Kuo siekiame būti: valstybe ar tik regionu?

Vis dėlto kas laukia išauginto mokslo sociumo Lietuvoje, pagaliau ir to pusšėto tūkstančio mokslu užsiimančių žmonių valstybėje?

Tai priklausys nuo bendros valstybės strategijos ir nuo mokslo politikos. Nė kiek ne mažiau – nuo pačios mokslo bendruomenės pozicijos bendrame mūsų visuomenės raidos procese.

Argi nacionalinio savitumo, kaip europinės vertybės, išsaugojimas vykstant globalizacijos procesams nėra vienas iš mūsų mokslo prioritetų? Tvirtinantys, kad mokslininkų šalyje

Iš tiesų tai nepaprastai svarbu. Tuo pačiu atsiveria ir plati erdvė kontraversiškiems dalykams. Požiūrio kampai tarytum per mozaikinius žiūronus išryškina vis kitą vaizdą. Nelygu kas pro juos žvelgia. Tam, kad nebūtų prarastas visumos pojūtis, reikia daug dedamųjų, tarp jų ir kompetentingai suformuluotų tikslų, atsakomybės, išmanymo ir užmojo veiklos procese, pozityvių rezultatų, skaidrių jų vertinimo kriterijų, objektyvesnės savivokos. Ir visa tai persmelkiančio sociumo bendrumo jausmo. Tada šalyje nepriklausomybės metais nebūtų kenksmingos praktikos proveržių: jeigu vienas ar kitas bendruomenės narys neatitinka įgijusiųjų sprendimo teisę nustatytų standartų ar tiesiog pažiūrų, kartais užslėptų politinių, kartais susiklosčiusios gyvenimiškos patirties ir nuostatų suformuotų, dažnokai parankiais gandai paremtų, tai ji reikia vyti lauk. Be teisės būti išklauštam ir išgirstam. O priežastį ir būdą visada galima surasti.

Kita vertus, likusi bendruomenės dalis abejinga tokiems atvejams. Dažnas į kumštį, jei ne tarp savo artimiausių bendražygių, tai bent likęs vienas, pakrizena – matai, koks nelaimėlis,

pritrūko gudrumo balne išsilaikyti. Kol ateina ir jo eilė. Tie darbingo amžiaus mokslininkai, kurie priverstinai ar sąlyginai savo noru pasitraukė iš mokslinių laboratorijų, katedrų, nebūtinai buvo niekam tikę ar tik susirūpinę lengvesniu bei sotesniu duonos kąsniu. Kai kurie buvo gal net pernelyg konkurentiški, kiti – pernelyg principingi. Tačiau kas tuos šimtus pasitraukusiųjų tyrinėjo, kam jie rūpi? Mokytam žmogui lengviau ir parankią motyvaciją rasti. Kad ir pagal Franklą – kiekvienas žmogus pats atsakingas už savo likimą. Iš tiesų taip.

O juk kalbame apie žmones

Vis dėlto turime pagalvoti, kad kalbame apie mokslininkus, t. y. nemažą dalį labiausiai mūsų visuomenėje išsilavinusių ir kvalifikuotų žmonių. Pačiai Lietuvos valstybei būtų reikalinga lankstesnė bei naudingesnė jų profesinės ir socialinės raidkos politika. Ypač atsizvelgiant į būsimą narystę Europos Sąjungoje. Atitinkamas skyrius apie mokslą derybų programoje jau baigtas. Tačiau tolesnė pasyvoka mūsų didžiosios mokslo bendruomenės dalies socialinė profesinė pozicija, tarytum „belaukiant Godo“, gana pragaištinga. Europos Sąjunga – ne tik mokslo programos, struktūriniai fondai ir teoriškai palankūs vos ne visų problemų sprendimo garantai. Ji sukelia naujų sunkumų ne tik regionams, bet ir į besiplečiančią

Sąjungą įsitraukiančioms valstybėms, taip pat jos senbuvėms. Žmonėms, atskiriams profesiniams sociumams. Mokslininkų – taip pat. Kokius žingsnius ir kaip kvalifikuotai jau padarėme rengdamiesi narystei Europos Sąjungoje mes, Lietuvos mokslininkai? Kokius dar turime žengti? Kokie galimi scenarijai ir kokie prognozuojami jų padariniai? Manau, kad apie tai turėtume visi atvirai padiskutuoti.

Gerbiamoji daktare, pabėrėte iš tiesų puikių temų ateičiai – yra apie ką pamąstyti kiekvienam, kuriam rūpi Lietuvos mokslo likimas. O mokslas neišsivaduos be mokslininkų. Neabejojau, kad mūsų visuomenė anksčiau ar vėliau turės grįžti prie senos tiesos, jog žmogus yra pati didžiausia vertybė. Šį susirūpinimą jaučiu Jūsų žodžiuose – ačiū Jums už tai. O tema, apie kurią šį kartą pakalbėjome, – Lietuvos mokslo ateitis, kad ir koks būtų kontekstas – Europos ar pasaulio, visada turės būti siejama su žmogiškąja patirtimi, kurios pasaulyje ir Lietuvoje sukaupta labai daug. Svarbu ją pastebėti ir pasinaudoti šalies ir žmonių labui. Ačiū už pareikštą mintis.

*Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas*

**LIETUVOS SODININKYSTĖS IR
DARŽININKYSTĖS INSTITUTAS**

praneša, kad 2003 kovo 13 d. 11 val. Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institute (Kauno raj., Babtai) ALMA ŠIDLAUSKIENĖ gins daktaro disertaciją tema: „ALTERNARIA Nees GENTIES GRYBAI – DARŽOVIŲ LIGŲ SUKĖLĖJAI“. (biomedicinos mokslai, agronomija, 06 B)

Doktorantūros komitetas:

pirmininkė ir darbo vadovė – prof., habil. dr. **Albina Birutė RAŠINSKIENĖ** (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija 06 B);

nariai:

prof. habil. dr. **Albinas LUGAUSKAS** (Botanikos institutas, biologija, 01B);

prof. habil. dr. **Vidmantas STANYS** (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, agronomija 06 B);

dr. **Ona BARTKAITĖ** (Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės institutas, biologija, 01 B);

doc., dr. **Aleksandras KMITAS** (Lietuvos žemės ūkio universitetas, agronomija, 06 B);

oponentai:

habil. dr. **Severa STANEVIČIENĖ** (Botanikos institutas, biologija, 01 B);

prof., habil. dr. **Zenonas DABKEVIČIUS** (Lietuvos žemdirbystės institutas, agronomija, 06 B).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto ir Lietuvos žemės ūkio universiteto bibliotekose.

Direktorius

**VILNIAUS PEDAGOGINIS
UNIVERSITETAS**

praneša, kad 2003 m. kovo 21 d. 10 val. Vilniaus pedagoginiame universitete (Studentų g. 39, L 105 aud.) įvyks Vilniaus pedagoginio universiteto ir Fizikos instituto jungtinės doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **RAIMUNDAS ŽALTAUSKAS** viešai eksternu gins daktaro disertaciją tema „SBSI KRISTALŲ JUOSTINĖS SANDAROS IR OPTINIŲ SAVYBIŲ TYRIMAS PSEUDOPOTENCIALO METODU“ (fiziniai m., fizika, 02 P, kondensuotosios medžiagos, P 260).

Doktorantūros komiteto pirmininkas ir darbo vadovas –

prof. habil. dr. **A. AUDZIJONIS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, fiziniai m., fizika, kondensuotosios medžiagos, P 260);

nariai:

habil. dr. **D. BALTRŪNAS** (Fizikos institutas, fiziniai m., fizika, kondensuotosios medžiagos, P 260);

habil. dr. **G. GAIGALAS** (Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, fiziniai m., fizika, atomo ir molekulinė fizika, P 230);

prof. habil. dr. **K. MAKARIŪNAS** (Fizikos institutas, fiziniai m., fizika, branduolinė fizika, P 220);

prof. habil. dr. **P. PIPINYS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, fiziniai m., fizika, kondensuotosios medžiagos, P 260);

oponentai:

prof. habil. dr. **A. ČESNYS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, fiziniai m., fizika, kondensuotosios medžiagos, P 260);

doc. dr. **A. RĖZA** (Puslaidininkų fizikos institutas, fiziniai m., fizika, puslaidininkų fizika, P 265).

Nuo vasario 21 d. su disertacija galima susipažinti Vilniaus pedagoginio universiteto ir Fizikos instituto bibliotekose.

Rektorius

**LIETUVOS
ESPERANTININKŲ
SĄJUNGA**

skelbia vieno mėnesio specialius intensyvius nemokamus tarptautinės esperanto kalbos kursus pradendantiesiems, kurie vyks kasdien Esperantininkų namuose Kaune, L. Zamenhofo g. 5. Kursų pradžia vasario 24 d. 12.00, 14.15 ir 18.15 val., o 17.00 val. organizuojama pažengusiųjų grupė. Kursus ves dėstytoja iš Lenkijos Eva BONDAR. Išsamesnė informacija ir išankstinė registracija telefonu Kaune 20 85 03, faksu 22 86 16 arba elektroniniu paštu litova.ea@mail.lt

Lietuvos esperantininkų sąjungos Valdybos pirmininkas
Povilas JEGOROVAS

LIUBOMIRO KULVIECO 75-OSIOS GIMIMO METINĖS IR NAUJA MOKSLINĖ KNYGA

Šių metų sausio 16 d. profesorius Liubomirui Kulvieciui būtų sukakę 75 metai (gimė 1928 m.). Deja, jau 8 metai gerbiamas profesorius amžinai ilsisi Sudervės kapinėse, Vilniuje (jis mirė 1995 m. sausio 7 d.). L. Kulviecas 1947 m. baigė Tauragės gimnaziją, o 1952 m. su pagyrimu įgijo fiziko specialybę Vilniaus pedagoginiame institute. Nuo 1952 m. jis visą laiką dirbo Vilniaus pedagoginiame institute (vėliau universitete), pirmuosius dvejus metus Fizikos, paskui – Teorinės fizikos katedroje. Čia laikui bėgant jo pareigos keitėsi nuo dėstytojo iki profesoriaus.

Šių eilučių bendraautoriumi teko būti daugelyje puikių L. Kulvieco teorinės mechanikos, fizikos istorijos paskaitų. Jas profesorius skaitydavo laisvai, labai nuosekliai ir kaskart vis kitaip. L. Kulviecas siekė, kad studentai bent mintimis priartėtų prie G. Galilėjaus, I. Niutono, A. Einšteino ar H. Puankare, kad pajustų jų mokslinius argumentus.

1947 m. L. Kulviecas Maskvoje apgynė kandidato disertaciją apie svorio sąvokos raidą, o 1990 m. – daktaro disertaciją *Aksiominių laiko sąvokos pagrindimo klasikinėje mechanikoje problema*. Pagrindinė jo tyrimų sritis buvo klasikinės mechanikos pagrindai ir mechanikos istorija. Nagrinėjant pirmojo tipo problemas yra kilę ir aštrūs diskusijų, o aptariant antrosios grupės klausimus L. Kulviecas pasiekė neginčijamo autoriteto lygį. Apskritai toje srityje dirbantys užsienio specialistai (Lietuvoje profesionaliai niekas nedirba) L. Kulvieciui skiria ypatingą vietą. Jis analizavo originalius (pirminių) mokslininkų tekstus, parašytus apie 12 kalbų įvairiais šimtmečiais, paskelbė per 100 mokslinių straipsnių ir išleido 11 knygų. Vieną jų, kurią parengė jau ne pats L. Kulviecas, o šių eilučių bendraautorė, norime plačiau pristatyti.

233 p. knyga *On the Problem of Formation of Physical Quantities (Iš fizikinių dydžių darybos problematikos)* išleista Vilniuje 2002 m. Joje pateikti 8 labai saviti prof. L. Kulvieco darbai. Knygoje daugiausia vietos užima straipsniai apie pagrindinių mechanikos sąvokų apibrėžimus garsiųjų klasikų I. Niutono ir A. Einšteino veikaluose. Pirmasis (neskaitant įžangos apie patį L. Kulviecą) *Isaac Barrow apie laiką* (anglų k.) iš pradžių buvo paskelbtas rusų kalba Kijeve 1987 m. Jame L. Kulviecas analizuoja laiko sąvoką I. Niutono mokytojo matematiko I. Barrow veikaluose. Kitas straipsnis *Du nepastebėti I. Niutono mokslinės kūrybos momentai* (taip pat anglų k.) 2001 m. buvo paskelbtas lietuvių kalba žurnale *Humanistica*. Šis straipsnis – tai siek tiek papildytas L. Kulvieco mokslinis pranešimas, skaitytas 1993 m.

sausio 28 d. Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos konferencijoje, skirtoje I. Niutono gimimo 350-čiui paminėti. Jame atkreipiamas dėmesys į du mokslo istorikų iki šiol nepastebėtus I. Niutono mokslinės kūrybos momentus, susijusius su mechanikos istorija. Tai faktas, jog fundamentalią kinematikos sąvoką „pagreitis“ ir ją žymintis terminas (*acceleratio*) buvo įvesti į mechaniką ne XIX a. viduryje, kaip iki šiol tvirtinama mechanikos istorijos veikaluose, bet XVII a. 70-aisiais metais I. Niutono rankraštyje *Gravia in Trochoide Descendentia*, vėliau – jo genialiaame veikale *Matematiniai gamtos filosofijos pagrindai (PRINCIPIA)*. Antrasis momentas – tai aplinkybė, jog antrasis I. Niutono dėsnis yra teisingas teiginys tik tada, kai formuluojant šį dėsnį figūruojantis terminas „veikiančioji varomoji jėga“ reiškia ne įprastinę fizikinę jėgą, bet (jėgos) impulsą.

Šis mokslinis L. Kulvieco straipsnis buvo apsarstytas mokslo istorikų konferencijoje *Scientia – et historia – 96* ir labai teigiamai įvertintas. Šiuo darbu galėtų didžiuotis kiekvienas prestižinis mokslo istorijos žurnalas – tvirtina *Humanistica* redakcinė kolegija. Abu aptartus L. Kulvieco straipsnius į anglų kalbą išvertė šių eilučių bendraautorė.

Knygoje yra ir du straipsniai rusų kalba. Vienas – apie I. Niutono bandymus apibrėžti greičio sąvoką – buvo paskelbtas Kijeve 1989 m. Straipsnyje analizuojami I. Niutono rankraščių fragmentai; I. Niutono bandymai apibrėžti greičio sąvoką, įvertinti matematinės logikos požiūriu. Antrasis straipsnis *Pagreičio sąvokos sistematizacija I. Niutono moksliniuose darbuose* buvo publikuotas Vilniuje 1994 m. Remiantis gausia pasauline mokslinė literatūra straipsnyje parodyta, jog pagreičio sąvokos konceptualizacija prasidėjo jau XIV a., o tos sąvokos sistematizacija, taip pat masės sąvokos sistematizacija atliko I. Niutonas XVII a. antroje pusėje.

Knygoje straipsnis *Apie fizikinių dydžių apibrėžimus, paremtus abstrakcijos principu* publikuojamas lietuvių kalba. Tai metodinis 2 dalių straipsnis, kuris buvo paskelbtas Vilniuje 1994 m. Jame autorius paaiškina patį abstrakcijos principą (savita logikos arba aišių teorijos tereima) ir pateikia keletą abstrakcijos principu paremtų fizikinių dydžių apibrėžimų pavyzdžių, įvairiarūšių dydžių santykio ir jų sandaugos apibrėžimų, teiktinų fizikos ir matematikos didaktikoje.

Straipsnis *Apie greičio sąvokos apibrėžimo istoriją* knygoje publikuojamas rusų kalba. Tai 45 puslapių apimties straipsnis, paremtas 74 literatūriniais šaltiniais, pasirodžiusiais pasaulyje nuo XVII a. vi-

durio iki XX a. pabaigos. Straipsnis buvo paskelbtas Maskvoje 1983 m. Jame nagrinėjama greičio sąvokos raida nuo G. Galilėjaus iki šių laikų. Kartu L. Kulviecas daro išvadą, kad greičio sąvoka niekada nebuvo pakankamai griežtai apibrėžta, o viena svarbiausių to priežasčių – netikslus laiko sąvokos traktavimas mechanikoje.

Knygoje du straipsniai parašyti vokiečių kalba. Vienas – *Hermannas von Helmholtzas ir fizikinių dydžių aritmetizacijos paradigma* – parašytas šimtųjų H. Helmholtz mirties metinių progą. Jis buvo paskelbtas Vilniuje 1994 m. L. Kulviecas iškelia H. Helmholtz, kaip pirmą fiziką, kuris pasiūlė fizikinių dydžių sąvokų darybą grįsti abstrakcijos principu. Antras vokiečių kalba parašytas straipsnis – *Apie laiko sąvokos apibrėžimą A. Einšteino reliatyvumo teorijoje*. Tai penkių taip pat pavadintų straipsnių rinkinys. Jis pirmą kartą pasirodė atskirame Lietuvos *Žinijos* draugijos leidinyje 1994 m. Darbo apimtis šioje knygoje – 100 puslapių. Šiuose straipsniuose L. Kulviecas analizuoja paties A. Einšteino, jo pasekėjų ir dabartinės specialiosios bei bendrosios reliatyvumo teorijos veikalus. Iš viso nurodyta 110 pirminių šaltinių. Tokia plati analizė yra unikali. Be to, L. Kulviecas pateikė išvadą, jog nepaisant nemažų paties A. Einšteino ir kai kurių jo pasekėjų pastangų iki šiol dar nepavyko sukonstruoti griežtos ir taisyklingos reliatyvistinės laiko sąvokos definicijos, tenkinančios šiuolaikinės apibrėžimų teorijos reikalavimus. Tą problemą spręsti trukdo savo šaknimis antikvinę matematiką siekianti fizikinių dydžių aritmetizacijos paradigma, t. y. fizikinių dydžių sujungimas su jų aritmetiniais ir geometriniais vaizdais.

Surinkti iš įvairių, taip pat ir užsienio leidinių į vieną knygą artimos tematikos paskutiniai L. Kulvieco mokslo veikalai sudaro vertingą mokslinę monografiją, kuri taip pat parodo jo gimimo 75-metį. Jau buvo kitų progų prisiminti, kaip L. Kulvieco mokslinė veikla pripažįstama ir vertinama Ukrainoje ir Rusijoje. Šios knygos įžangoje Ukrainos akademikas A. M. Bogoliubovas rašo, kad L. Kulviecą jis norėtų palyginti su M. K. Čiurlioniu, o L. Kulvieco indėlių sudarant analitinės mechanikos pagrindus vadina kertiniu. Atskirai A. M. Bogoliubovas pranešė, kad jo žinyno *Matematikai. Mechanikai* naujas leidimas, į kurį jis įtraukė straipsnį apie L. Kulviecą, jau redaguojamas ir bus išleistas šiais metais. Į žinyno bibliografiją jis įrašė ir šią, šių eilučių bendraautorės lėšomis išleistą knygą.

**Jonas Algirdas Martišius
Donata Kulviecaitė**

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**
Atsakingoji sekretorė **Rūta Krasnovaitė**
Stilistė **Angelė Pletkuvienė**
Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslas Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,**

D. Stančienė, A. Targamadzė, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 2 12 12 35, 2 62 74 58, faks. 2 61 47 29

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniūškos g. 21, 2004 Vilnius